

de volksbank

Pillar 3-rapportage 2016

2016

1	INLEIDING	3			
1.1	Inleiding Pillar 3	3			
1.2	Gedetailleerde index met Pillar 3 referenties	5			
1.3	Werkingsfeer	6			
1.4	Informatiestromen over het risicomanagement naar de bestuurders	6			
1.5	Bestuursverklaring over de toereikendheid van het risicomanagement	7			
2	EIGEN VERMOGEN EN LEVERAGE	7			
2.1	Management en beheersing	7			
2.2	Eigen vermogen	10			
2.3	Leverage ratio	13			
2.4	Kapitaalvereisten	16			
2.5	Kapitaalbuffers	22			
3	KREDIETRISICO	24			
3.1	Inleiding	24			
3.2	Standardised Approach	24			
3.3	Gebruik van AIRB-benadering voor kredietrisico	36			
3.4	Vorzieningen	41			
3.5	Off-balance sheet exposures en derivaten	43			
3.6	Tegenpartijrisico	43			
3.7	Risicomitigering	46			
3.8	Aandelen buiten de handelsportefeuille	49			
4	MARKTRISICO	50			
4.1	Handelsportefeuille	50			
4.2	Renterisico buiten de handelsportefeuille	50			
5	LIQUIDITEITSRISICO	53			
5.1	Bezwaarde en onbezwaarde activa	53			
6	SECURITISATIE	55			
6.1	Doelstelling	55			
6.2	Risico's	56			
6.3	Rollen	56			
6.4	Beleid en processen	57			
			6.5	Securitisatie exposures	57
			6.6	Berekening Risk Weighted Exposure	59
			6.7	Accounting beleid voor securitisaties	59
			6.8	Rating agencies	60
7	OPERATIONEEL RISICO	61			
8	REMUNERATIE	61			
9	COUNTRY BY COUNTRY REPORTING	61			

1 Inleiding

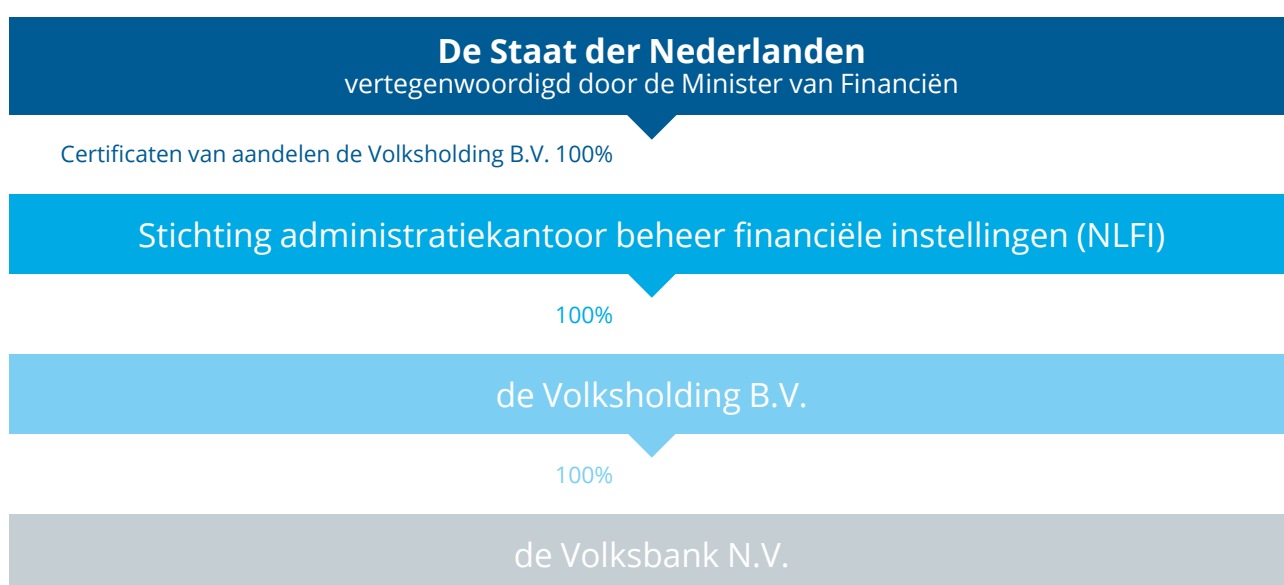
1.1 Inleiding Pillar 3

De Pillar 3-rapportage van de Volksbank handelt over de kapitaaltoereikendheid en het risicomanagement. De rapportage geeft onder meer inzicht in de kapitaalpositie, de omvang en samenstelling van het kapitaal en de wijze waarop het kapitaal is gerelateerd aan de risico's, zoals uitgedrukt in risicogewogen activa.

1.1.1 Ontwikkelingen juridische structuur

Hoofdlijnen van de juridische structuur per 1 januari 2017:

Structuur Holding

Voor meer informatie zie [website de Volksbank](#).

Op 30 juni 2016 is de verkoop van SNS Securities N.V. aan NIBC Bank N.V. afgerond. Deze entiteit maakt na deze datum dan ook geen onderdeel meer uit van de Volksbank.

Op 31 december 2016 heeft een fusie plaatsgevonden tussen ASN Bank N.V., RegioBank N.V. en SNS Bank N.V. Door deze fusie zijn de aparte bankvergunningen van ASN Bank N.V. en RegioBank N.V. komen te vervallen; zij maken gebruik van de bankvergunning van SNS Bank N.V. De vier merken BLG Wonen, ASN Bank, RegioBank en SNS vallen per 31 december 2016 onder deze bankvergunning. De vier merken vallen ook gezamenlijk onder het Depositogarantiestelsel.

Als gevolg van de fusie is op 1 januari 2017 de statutaire naam SNS Bank N.V. gewijzigd in de Volksbank N.V. (de Volksbank).

De Volksbank is een 100% dochtermaatschappij van de Volksholding B.V. (voorheen SNS Holding B.V.). Deze holding is een directe deelneming van NLFI, die hier tegenover certificaten van aandelen heeft uitgegeven aan de Nederlandse Staat, zoals hierboven schematisch is weergegeven.

1.1.2 Consolidatiekring

De Volksbank is rapportageplichtig op individueel niveau en prudentieel geconsolideerd niveau. De rapportageplicht op individueel niveau is gelijk aan de IFRS consolidatiekring van de vergunninghoudende instelling, te weten de Volksbank (artikel 9 van de Europese verordening Capital Requirements Regulation, CRR). De prudentiële consolidatiekring van de Volksbank bevat de financiële holding genaamd de Volksholding B.V. (de Volksholding). Echter,

omdat de Volksholding geen andere activiteiten heeft dan het houden van het belang in de Volksbank, zijn de geconsolideerde cijfers op individueel niveau en prudentieel geconsolideerde niveau op beide niveaus gelijk en daarmee ook de omvang van het toetsingsvermogen, de risicogewogen activa en de solvabiliteitsratio's. Alleen de opbouw van het toetsingsvermogen op prudentieel geconsolideerd niveau wijkt af voor wat betreft het aandelenkapitaal, de agioreserve en overige reserves. Daarom wordt de Pillar 3-rapportage gepubliceerd op individueel niveau.

In onderstaande tabel is het verschil in samenstelling van de beide vermogens inzichtelijk gemaakt. In deze Pillar 3-rapportage worden de tabellen gepresenteerd voor de Volksbank, maar de informatie is van toepassing voor zowel de geconsolideerde cijfers van de Volksholding als die van de Volksbank.

Kapitalisatie prudentieel niveau ten opzichte van individueel niveau

in miljoenen euro's	CRD IV transitieel		CRD IV volledig ingefaseerd	
	Prudentieel (incl. de Volksholding B.V.)	Individueel (de Volksbank N.V.)	Prudentieel (incl. de Volksholding B.V.)	Individueel (de Volksbank N.V.)
Kapitaalinstrumenten	--	381	--	381
Agioreserve	4.117	3.787	4.117	3.787
Ingehouden winst	329	329	329	329
Overig totaal resultaat	180	180	180	180
Overige reserves	-1.085	-1.136	-1.085	-1.136
Eigen vermogen toe te schrijven aan aandeelhouder	3.541	3.541	3.541	3.541
Niet in aanmerking komende tussentijdse winsten	-223	-223	-223	-223
Niet in aanmerking komend onverdeeld resultaat voorgaande jaren ¹	--	--	--	--
Eigen vermogen toe te schrijven aan aandeelhouder voor CRD IV doeleinden	3.318	3.318	3.318	3.318
Totaal prudentiële filters	-101	-101	-47	-47
Totaal kapitaalafrekenposten	-53	-53	-62	-62
Totaal voorgeschreven aanpassingen op het eigen vermogen	-154	-154	-109	-109
CRD IV Tier 1-kernkapitaal	3.164	3.164	3.209	3.209
Aanvullend Tier 1-kapitaal	--	--	--	--
Tier 1-kapitaal	3.164	3.164	3.209	3.209
Tier 2-vermogensbestanddelen	500	500	500	500
IRB-tekort ²	-9	-9	--	--
Totaal Tier 2-kapitaal	491	491	500	500
Totaal kapitaal	3.655	3.655	3.709	3.709
Risicogewogen activa	10.824	10.824	10.824	10.824

1 Met ingang van 2015 wordt een nog te amortiseren transactieresultaat op een afgewikkelde Tier 2-lening rechtstreeks in aftrek gebracht op het aandeelhoudersvermogen (€ 2 miljoen).

2 Het IRB-tekort (shortfall) betreft het verschil tussen het verwachte verlies onder de CRR/CRD IV richtlijnen en de IFRS-voorziening voor particuliere hypotheek.

Deze Pillar 3-rapportage wordt separaat gepubliceerd naast het jaarverslag van de Volksbank. Het jaarverslag bevat eveneens een uitgebreide toelichting op het kapitaal- en risicomanagement. De informatie in het jaarverslag en de informatie in deze rapportage zijn consistent en deels overlappend.

Met de Pillar 3-rapportage geven we transparantie en voldoen we aan de rapportagevereisten die de CRR stelt. De rapportage geeft inzicht in alle daarin genoemde onderwerpen, voor zover deze van toepassing zijn op de Volksbank.

De informatie in de Pillar 3-rapportage is niet door de externe accountant van de Volksbank geaudit.

De verplichte Pillar 3 informatie van de Volksbank wordt halfjaarlijks openbaar gemaakt. Tussentijdse updates van de belangrijkste onderwerpen komen beschikbaar via persberichten of de website van de Volksbank.

1.2 Gedetailleerde index met Pillar 3 referenties

De Pillar 3-disclosures zijn beschreven in deel 8 van de CRR. De tabel hieronder geeft inzicht in deze disclosure-vereisten en benoemt waar de lezer deze informatie kan vinden in het jaarverslag en/of in de Pillar 3-rapportage.

CRR §	Pillar 3 disclosure-vereisten	Locatie in Pillar 3-rapportage	Toelichting
435	Doelstellingen en beleidslijnen betreffende risicobeheer	Zie Jaarverslag, hoofdstuk 3, Risicobeheer, kapitaal- en liquiditeitsmanagement	Paragraaf 3.13 van het jaarverslag bevat de Bestuursverklaring. In het jaarverslag gaat hoofdstuk 3 in op het risicobeheer, kapitaal- en liquiditeitsmanagement. In dit hoofdstuk komen onderwerpen aan bod als strategie, beleid, risicoprofiel, organisatie, rapportage en maatstaven. Paragraaf 3.4 en 3.5 van het jaarverslag bevat een uiteenzetting van de risicogovernance, risicobereidheid en cultuur. Hoofdstuk 4 (Bericht van de RvC) gaat onder andere in op de risicocommissies van de RvC en hoofdstuk 5 gaat in op de corporate governance. In hoofdstuk 5 en in paragraaf 2.6 (Onze mensen) van het jaarverslag wordt ondermeer het diversiteitsbeleid behandeld.
436	Werkings sfeer	Pillar 3-rapportage, paragraaf 1.3 Werkingssfeer	
437	Eigen vermogen	Pillar 3-rapportage, hoofdstuk 2 Eigen vermogen en leverage	Paragraaf 3.6.5 van het jaarverslag gaat in op de kapitaalstructuur en de volledige reconciliatie van het eigen vermogen.
438	Kapitaalvereisten	Pillar 3 rapportage, paragraaf 2.4 Kapitaalvereisten	Paragrafen 3.6.2 en 3.6.6 van het jaarverslag gaan eveneens in op de kapitaalvereisten en risicogewogen activa.
439	Blootstelling aan tegenpartijkredietrisico	Pillar 3-rapportage, paragraaf 3.6 Tegenpartijrisico	
440	Kapitaalbuffers	Pillar 3-rapportage, paragraaf 2.5 Kapitaalbuffers	
441	Indicatoren voor mondiale systeemrelevantie	Niet opgenomen	De Volksbank is niet aangemerkt als een instelling met een mondiale systeemrelevantie.
442	Kredietrisico-aanpassingen		Paragraaf 3.7 van het jaarverslag geeft detailinformatie over de kredietrisico-exposure en beheersing daarvan. Deze wordt in verscheidene doorsneden gepresenteerd. Tevens geeft deze paragraaf inzicht in de exposure aan leningen met achterstand en de getroffen voorzieningen.
443	Niet-bezwaarde activa	Pillar 3-rapportage, paragraaf 5.1 Bezwaarde en onbezwaarde activa	
444	Gebruik van EKB's	Pillar 3-rapportage, paragraaf 3.2.2 Berekening van risicogewogen activa en gebruik van kredietbeoordelingsbureaus	
445	Blootstelling aan marktrisico	Pillar 3-rapportage, Hoofdstuk 4 Marktrisico	Paragraaf 3.8 van het jaarverslag gaat ook in op het marktrisico.
446	Operationeel risico	Pillar 3-rapportage, hoofdstuk 7 Operationeel risico	
447	Niet in de handelsportefeuille opgenomen blootstelling met betrekking tot aandelen	Pillar 3-rapportage, paragraaf 3.8 Aandelen buiten de handelsportefeuille	
448	Blootstelling aan renterisico in verband met niet in de handelsportefeuille opgenomen posities	Pillar 3-rapportage, paragraaf 4.2 Renterisico buiten de handelsportefeuille	
449	Blootstelling met betrekking tot securitisatieposities	Pillar 3-rapportage, Hoofdstuk 6 Securitatie	
450	Beloningsbeleid	Voor het Pillar 3-remuneratierapport verwijzen wij naar www.dev Volksbank.nl	Paragraaf 5.7 van het jaarverslag bevat het remuneratierapport.
451	Hefboomfinanciering	Pillar 3-rapportage, paragraaf 2.3 Leverage ratio	

452	Gebruik van de IRB benadering voor kredietrisico	Pillar 3-rapportage, paragraaf 3.3 Gebruik van de AIRB-benadering voor kredietrisico	
453	Gebruik van kredietrisico limiteringstechnieken	Pillar 3-rapportage, paragraaf 3.6 Tegenpartijrisico en 3.7 Risicomitigering	Paragraaf 3.7.10 van het jaarverslag gaat hier op in. Hier beschrijven we voor onze portefeuilles het beheer en het ingezette instrumentarium ter beheersing van het kredietrisico.
454	Gebruik van de geavanceerde meetbenaderingen voor het operationeel risico	Niet opgenomen	De Volksbank maakt geen gebruik van interne modellen voor de berekening van kapitaalvereisten voor operationeel risico.
455	Gebruik van interne modellen voor het marktrisico.	Niet opgenomen	De Volksbank maakt geen gebruik van interne modellen voor de berekening van kapitaalvereisten voor marktrisico.

1.3 Werkingsfeer

De Volksbank neemt als vertrekpunt voor het bepalen van de werkingssfeer van de CRR/CRD IV-regelgeving de consolidatiegrondslagen volgens IFRS. In het algemeen geldt dat alle juridische entiteiten ook onder de werkingssfeer van de CRR/CRD IV-regelgeving vallen. Meer informatie over de consolidatiebeginselen is te vinden in de grondslagen voor de geconsolideerde jaarrekening in het jaarverslag van de Volksbank N.V. 2016.

Als gevolg van de juridische fusie, het vervallen van de afzonderlijke bankvergunningen van ASN Bank N.V. en RegioBank N.V. en de verkoop van SNS Securities N.V. richt de IFRS-consolidatiegrondslag zich op de activiteiten van de Volksbank N.V. Het interne solvabiliteits- en liquiditeitstoezicht vindt eveneens op dit niveau plaats.

1.4 Informatiestromen over het risicomanagement naar de bestuurders

De Directie en de Raad van Commissarissen van de Volksbank worden regelmatig geïnformeerd over de risico's en het risicomanagement. In de tabel hieronder noemen we belangrijke rapportages die de bestuurders ontvangen en de frequentie hiervan.

Rapportages en frequenties

	Rapport	Directie	RvC
1e lijn	Quarterly Business Review/Management rapportages	kwartaal	kwartaal
	Monthly Business Review	maandelijks	
	In Control Verklaring	kwartaal	kwartaal
2e lijn	Non-Financial Risk Rapport	kwartaal	kwartaal
	Financial Risk Rapport	kwartaal	kwartaal
	Risk Appetite Statement	jaarlijks	jaarlijks
	Strategic Risk Assessment	jaarlijks	
	Self assessment risicocomités	jaarlijks	
	ICAAP/ILAAP rapportages	jaarlijks	jaarlijks
	Besluitenlijsten risicocomités	na afloop	
3e lijn	Auditrapport externe accountant	jaarlijks	jaarlijks
	Interne audit rapportages	kwartaal	kwartaal
	Management Letter externe accountant	jaarlijks	jaarlijks

Leden van de Directie hebben zitting in de diverse risicocomités en zijn daardoor geïnformeerd over de ontwikkelingen in dat betreffende aandachtsgebied. De besluitenlijst van een risicocomité wordt na afloop van de vergadering van een risicocomité aan de Directie verstuurd.

Verder verwijzen we naar het Bericht van de Commissarissen in het jaarverslag, waarin we een uitgebreid overzicht geven welke onderwerpen en rapportages door de commissarissen in 2016 zijn behandeld. De rapportages die de commissarissen ontvangen, zijn ook binnen de Directie besproken.

1.5 Bestuursverklaring over de toereikendheid van het risicomanagement

Voor de bestuursverklaringen verwijzen we naar paragraaf 3.13 van het jaarverslag van de Volksbank N.V. 2016.

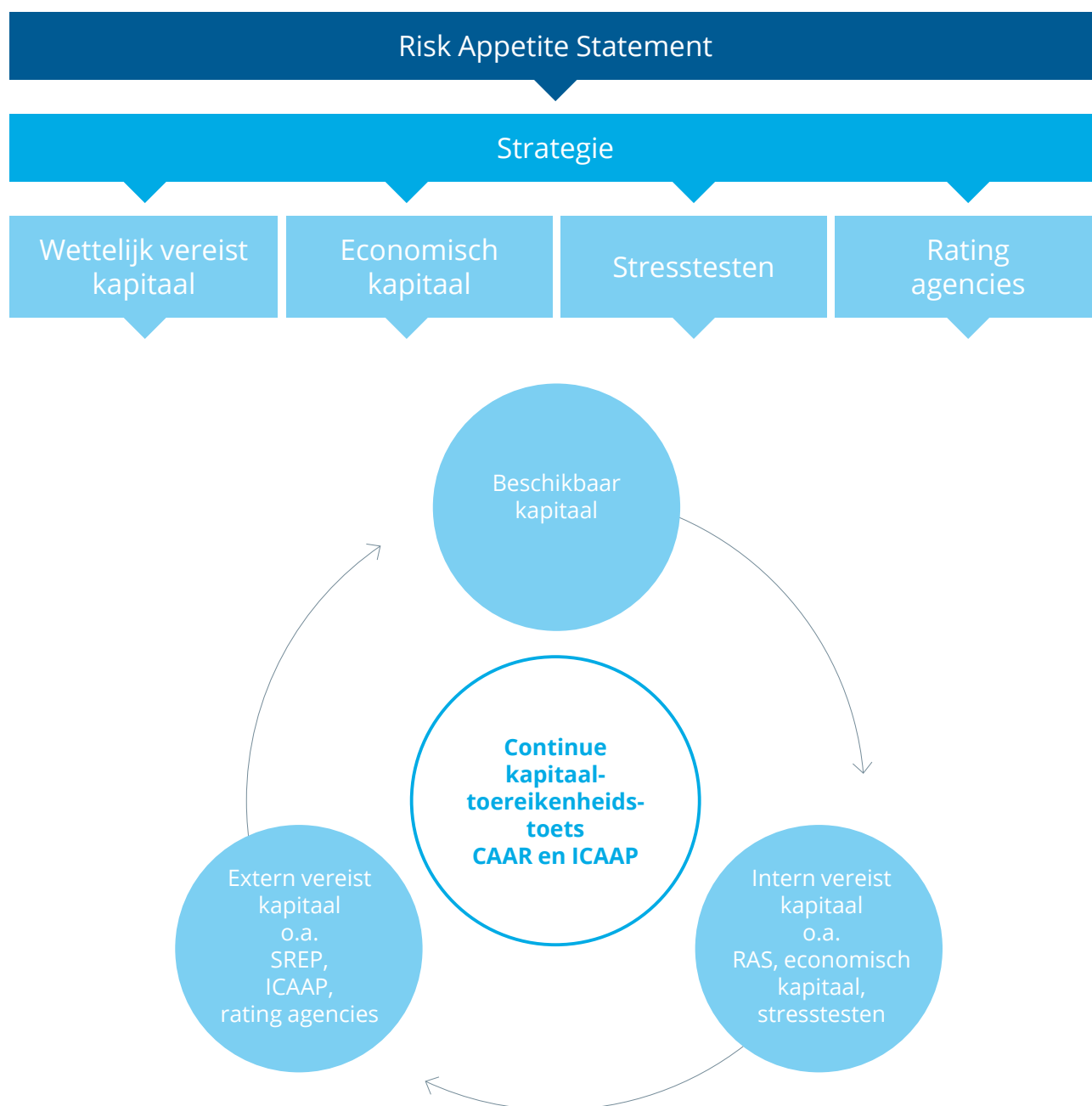
2 Eigen vermogen en leverage

2.1 Management en beheersing EDTF 7

In de strategie is de doelstelling verankerd om over een solide kapitaalpositie te beschikken in combinatie met een voldoende Return on Equity voor onze aandeelhouders. Ten aanzien van de Return on Equity hanteert de Volksbank een streefniveau van 8,0%. In het risk appetite statement (RAS) beschrijven we de risicobereidheid van de Volksbank ten aanzien van de eigen kapitaalpositie. Ook hebben we interventieniveaus vastgesteld om een onvoorziene verzwakking van de kapitaalpositie tijdig te kunnen signaleren en om bij te kunnen sturen. De RAS-limieten houden niet alleen rekening met de vereisten vanuit regelgeving, maar ook met de inzichten vanuit interne stresstesten, economisch kapitaal en het herstelplan. Uitgangspunt daarbij is dat de bank (naast de minimale vereiste hoeveelheid kapitaal) interne buffers aanhoudt om in geval van een ernstig, maar plausibel stress-scenario voldoende gekapitaliseerd te blijven. De omvang van deze interne buffers voldoet tevens aan de minimumeis van de toezichthouder.

Ons kapitaalmanagementproces wordt in de volgende afbeelding weergegeven.

Kapitaalprocessen

WETTELIJK VEREIST KAPITAAL [EDTF 9](#)

Het wettelijk minimale vereiste kapitaal (regulatory capital) heeft betrekking op de risicogewogen kapitaalratio's (Tier 1-kernkapitaal, Tier 1-kapitaal, totaal kapitaal) en de verwachte vereiste risico-ongewogen kapitaalratio (leverage ratio). Zoals in paragraaf 3.6.2 van het jaarverslag is beschreven, volgen de minimale risicogewogen kapitaalratio's uit het Supervisory Review and Evaluation Process (SREP).

ECONOMISCH KAPITAAL [EDTF 7](#)

Naast de wettelijke minimaal vereiste hoeveelheid kapitaal, maakt de Volksbank ook zelf een interne (economische) inschatting van het vereiste kapitaal. Deze inschatting kijkt op twee hoofdpunten af van de wettelijke minimaal vereiste hoeveelheid kapitaal:

1. We houden bij de berekening van economisch kapitaal rekening met alle materiële risico's waarvoor volgens de Volksbank kapitaal moet worden aangehouden. Dit betekent dat we bij deze berekening meer risicotypes in ogenschouw nemen dan bij de berekening voor de wettelijke minimaal vereiste hoeveelheid kapitaal.
2. We vertalen onze risicobereidheid in aangepaste interne kapitaalsvereisten mede aan de hand van de gewenste rating. Daarbij hanteren we onze eigen inzichten als leidraad. De resulterende inschatting van het economisch kapitaal is hierdoor relatief behoudend vergeleken met de wettelijke minimaal vereiste hoeveelheid kapitaal.

We delen de uitkomsten van het economisch kapitaal met de toezichthouder; dit is onderdeel van het Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP) en het SREP. Tevens gebruiken we deze uitkomsten bij het bepalen van de interne kapitaaldoelstellingen, zoals toegepast in de risk appetite statements.

STRESSTESTEN [EDTF 8](#)

De Volksbank voert jaarlijks meerdere stresstesten uit om de robuustheid van de kapitaaltoereikendheid te toetsen, waaronder een stresstest in het kader van het ICAAP. In een stresstest wordt de impact van een extreem maar plausibel macro-economisch scenario op de kapitaalpositie van de bank doorgerekend. Het doel van stresstesten is inzicht te krijgen in de belangrijkste kwetsbaarheden van de bank.

De door te rekenen scenario's worden opgesteld aan de hand van een uitgebreide risico-identificatie. Naast scenario-analyses, waarbij we de impact van een macro-economisch scenario op de kapitaalpositie van de Volksbank doorrekenen, voeren we ook gevoeligheidsanalyses en reverse stresstesten uit. In een reverse stresstest starten we vanuit een vooraf bepaalde uitkomst (bijvoorbeeld een punt waarop ons businessmodel sterk onder druk komt te staan), vervolgens bekijken we welke gebeurtenissen naar een dergelijk punt kunnen leiden.

De uitkomsten van stresstesten vormen input voor het bepalen en monitoren van de risicocapaciteit en de risicobereidheid van de bank. De reverse stresstest is onderdeel van de ICAAP en vormt onder andere input voor het recovery plan.

RATING AGENCIES

De kredietwaardigheid van de bank wordt ook door rating agencies beoordeeld: S&P, Moody's en Fitch. De rating agencies kijken bij de bepaling van de rating onder meer naar de kapitaalpositie van de bank. Om ervoor te zorgen dat onze kapitaalratio's aansluiten bij onze ratingambitie, betrekken we de bijbehorende kapitaalsvereisten in onze kapitaalplanning. Meer informatie over onze credit ratings is opgenomen in paragraaf 3.9.7. van het jaarverslag.

CONTINUE KAPITAALTOEREIKENDHEIDSTOETS [EDTF 9](#)

Capital Adequacy Assessment Report

We streven ernaar de toereikendheid van ons kapitaal continu te toetsen om deze tijdig te kunnen bijsturen. De basis hiervoor vormt de kapitaalplanning: die stellen we jaarlijks gelijktijdig met het Operationeel Plan vast en bevat een prognose van onze kapitaalpositie en -vereisten gedurende een tijdshorizon van meerdere jaren. Hierbij betrekken we ook de invloed van toekomstige regelgeving. Maandelijks herijken we deze kapitaalplanning op basis van de meest recente cijfers en kwalitatieve inzichten in het Capital Adequacy Assessment Report (CAAR). Op basis van deze beoordeling sturen we, wanneer nodig, het kapitaal naar het gewenste niveau door bijvoorbeeld nieuw kapitaal aan te trekken.

Internal Capital Adequacy Assessment Process

Het Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP) behelst het gehele doorlopende kapitaalmanagement proces, gericht op de door de toezichthouders gestelde eisen voor kapitaaltoereikendheid. Jaarlijks stellen we een ICAAP-rapportage op waarin we de toezichthouder informeren over de procesmatige inrichting en uitkomsten van het ICAAP. Op basis hiervan beoordeelt de toezichthouder de uitkomst van het ICAAP als onderdeel van het SREP-proces.

HERSTELPLAN EN CONTINGENCY PLANNING

Naar aanleiding van de financiële crisis is er meer focus komen te liggen op contingency planning, de planning voor onvoorziene omstandigheden. De contingency planning is onderdeel van het herstelplan. Het belangrijkste doel van het herstelplan is het voorbereiden van de Volksbank op een crisis, zodanig dat we op eigen kracht kunnen herstellen en de continuïteit van de Volksbank kunnen waarborgen.

Contingency planning omvat het opstellen en implementeren van een actieplan waarmee we tijdig maatregelen kunnen nemen zodra de kapitaalpositie (voorzien of onverwacht) verslechtert, bijvoorbeeld als gevolg van nadelige financiële marktomstandigheden. Behalve op kapitaalaspecten monitoren we ook op eventuele liquiditeitsproblemen. Signalering van mogelijke kapitaal- of liquiditeitsproblemen vindt plaats door frequente monitoring van 'early warning indicatoren'. Waardeveranderingen van de indicatoren kunnen duiden op het ontstaan van stress.

Op basis hiervan kan vervolgens het herstelplan worden geactiveerd. De reeks beschikbare maatregelen uit het herstelplan helpen ons vervolgens om de ratio's te versterken en op eigen kracht te herstellen. De keuze van de in te zetten maatregelen – zoals bijvoorbeeld het aantrekken van nieuw kapitaal, het verlagen van de risicogewogen activa, het aantrekken van financiering op basis van onderpand, het inregelen van de back-up voor kritieke systemen of applicaties – is afhankelijk van de aard en de zwaarte van de verslechterde omstandigheden.

De belangrijkste elementen van het herstelplan zijn:

- het bepalen van een aantal (zware) stress-scenario's;
- het bepalen van de meest geschikte herstelmaatregelen die we kunnen inzetten;
- het analyseren van het daadwerkelijke herstel als gevolg van die maatregelen ('recoverability assessment').

Jaarlijks actualiseren we het herstelplan. We delen en bespreken het met DNB in de hoedanigheid van National Resolution Authority.

2.2 Eigen vermogen EDTF 10 EDTF 11

Het eigen vermogen van de Volksbank bestaat onder de CRD IV-regelgeving uit een aantal componenten die moeten voldoen aan bepaalde condities. De volledige samenstelling van het eigen vermogen volgens de CRD IV-regelgeving is uitgewerkt in de tabel 'Kapitalisatie'. De kapitaalbasis van de Volksbank bestaat uit Tier 1-kernkapitaal en Tier 2-kapitaal. De uitleg over deze kapitaalbegrippen in relatie tot de kapitaalopbouw lichten we hierna toe. We geven daarbij aandacht aan de mate waarin de kapitaalonderdelen verliezen kunnen absorberen en de restricties die van toepassing zijn.

In onderstaande tabel staan de belangrijkste kenmerken en voorwaarden van de eigenvermogenbestanddelen van de Volksbank.

Belangrijkste kenmerken van kapitaalinstrumenten

bedragen in miljoenen euro's	de Volksholding B.V.	de Volksbank N.V.	
	Tier 1- kernkapitaal	Tier 1- kernkapitaal	Tier 2-kapitaal
Uitgevende instelling	de Volksholding B.V.	de Volksbank N.V.	de Volksbank N.V.
Unieke identificator (bv. CUSIP-, ISIN- of Bloomberg-identificator voor onderhandse plaatsing)			XS1315151388
Toepasselijke wet(ten) voor het instrument	Nederlands recht	Nederlands recht	Nederlands recht
DOOR DE REGELGEVING VOORGESCHREVEN BEHANDELING			
CRR-regels tijdens de overgangperiode	Tier 1- kernkapitaal	Tier 1- kernkapitaal	Tier 2
CRR-regels na de overgangperiode	Tier 1- kernkapitaal	Tier 1- kernkapitaal	Tier 2
In aanmerking komend op solo/ge(sub)consolideerde/ solo- & ge(sub)consolideerde basis	Solo	Solo	Solo
Soort instrument	Gewone aandelen	Gewone aandelen	Achtergestelde leningen
In het toetsingsvermogen opgenomen bedrag (per 31 december 2016)	3,164	3,164	500
Nominaal bedrag van het instrument	€1,-	381	500
Uitgifteprijs	2,7 miljard	381	497
Aflossingsprijs	Nvt	Nvt	500
Boekhoudkundige indeling	Eigen vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen - geamortiseerde kostprijs
Oorspronkelijke datum van uitgifte	Nvt	Nvt	5 november 2015
Onbepaalde of bepaalde looptijd	Onbepaald	Onbepaald	Bepaald
Oorspronkelijke vervaldatum	Geen vervaldatum	Geen vervaldatum	5 november 2025
Vervroegd aflosbaar door de emittent behoudens voorafgaande goedkeuring door de toezichthouder	Nee	Nee	Ja
Optionele datum van vervroegde aflossing, voorwaardelijke datums van vervroegde aflossing en aflossingsbedrag	Nvt	Nvt	5 november 2020
Eventuele volgende datums van vervroegde aflossing	Nvt	Nvt	Nvt
COUPONS / DIVIDENDEN			
Vaste of variabele dividenden/coupons	Variabel	Variabel	Vast

bedragen in miljoenen euro's	de Volksholding B.V.	de Volksbank N.V.	
	Tier 1- kernkapitaal	Tier 1- kernkapitaal	Tier 2-kapitaal
Couponrente en elke gerelateerde index	Nvt	Nvt	3,75%
Bestaan van een "dividend stopper"	Nee	Nee	Nee
Volledig naar keuze, gedeeltelijk naar keuze of verplicht (wat tijdsaspect betreft)	Volledig naar keuze	Volledig naar keuze	Verplicht
Volledig naar keuze, gedeeltelijk naar keuze of verplicht (wat bedrag betreft)	Volledig naar keuze	Volledig naar keuze	Verplicht
Aanwezigheid van een oplopende couponrente of een andere prikkel om af te lossen	Nvt	Nvt	Nee
Niet-cumulatief of cumulatief	Niet-cumulatief	Niet-cumulatief	Niet-cumulatief
Convertible or non-convertible	Nonconvertible	Nonconvertible	Nonconvertible
Positie in achterstellingshierarchy bij liquidatie	Meest achtergestelde positie	Meest achtergestelde positie	Achtergesteld ten opzichte van senior unsecured financiering
Non-compliant overgangskennmerken	Nee	Nee	Nee

In hoofdstuk 3.6 van het jaarverslag van de Volksbank N.V. 2016 wordt ingegaan op de kapitalisatie, risicogewogen activa en kapitalisatievereisten van de Volksbank. Hieronder worden belangrijke tabellen herhaald.

Kapitalisatie

in miljoenen euro's	CRD IV transitioneel		CRD IV volledig ingefaseerd	
	2016	2015	2016	2015
Kapitaalinstrumenten	381	381	381	381
Agioreserve	3.787	3.787	3.787	3.787
Ingehouden winst	329	348	329	348
Overig totaal resultaat	180	169	180	169
Overige reserves	-1.136	-1.383	-1.136	-1.383
Eigen vermogen toe te schrijven aan aandeelhouder	3.541	3.302	3.541	3.302
Niet in aanmerking komende tussentijdse winsten	-223	-104	-223	-104
Niet in aanmerking komend onverdeeld resultaat voorgaande jaren	--	-2	--	--
Eigen vermogen toe te schrijven aan aandeelhouder voor CRD IV doeleinden	3.318	3.196	3.318	3.196
Toename van eigen vermogen die voortvloeit uit gesecuriteerde activa	--	-9	--	-9
Cashflow hedge reserve	-44	-57	-44	-57
Reële waarde reserve	-54	-67	--	--
Overige prudentiële aanpassingen	-3	-3	-3	-3
Totaal prudentiële filters	-101	-136	-47	-69
Immateriële vaste activa	-15	-15	-15	-15
Uitgestelde belastingvorderingen	--	--	--	--
IRB-tekort ¹	-38	-29	-47	-42
Faciliteit SRH ²	--	-100	--	-100
Totaal kapitaalafrekenposten	-53	-144	-62	-157
Totaal voorgeschreven aanpassingen op het eigen vermogen	-154	-280	-109	-226
CRD IV Tier 1-kernkapitaal	3.164	2.916	3.209	2.970
Aanvullend Tier 1-kapitaal	--	--	--	--
Tier 1-kapitaal	3.164	2.916	3.209	2.970
Tier 2-vermogensbestanddelen	500	493	500	493
IRB-tekort ¹	-9	-12	--	--
Totaal Tier 2-kapitaal	491	481	500	493
Totaal kapitaal	3.655	3.397	3.709	3.463

- Het IRB tekort (shortfall) betreft het verschil tussen het verwachte verlies onder de CRR/CRD IV richtlijnen en de IFRS-voorziening voor particuliere hypotheeklen. Gedurende de transitionele fase komt deze shortfall (die initieel gelijk verdeeld werd over Tier 1- en Tier 2-kapitaal) voor een steeds groter deel ten laste van het Tier 1-kapitaal.
- In februari 2016 is de € 100 miljoen kredietfaciliteit tussen SNS Bank en SRH (voorheen SNS REAAL) beëindigd en terugbetaald. Het wegvallen van deze aftrekpost heeft een effect van 0,9% op de Tier 1-(kern)kapitaalratio.

De kapitaalvereiste rekening houdend met de Basel I vloer bedraagt € 1,3 miljard.

Met ingang van 2014 zijn op grond van de CRR correcties op het toezichthouderkapitaal van toepassing. Deze correcties worden gefaseerd ingevoerd en zijn volledig van toepassing per 2018. De actuele eisen worden 'Transitioneel' genoemd; de vereisten die na volledige infasering zullen gelden worden 'Volledig ingefaseerd' genoemd.

Het Tier 1-kernkapitaal steeg in 2016 van € 2.916 miljoen ultimo 2015 tot € 3.164 miljoen, voornamelijk door winsthouding (gecorrigeerd voor dividendreservering) en een stijging van de Available For Sale (AFS) herwaarderingsreserve. Deze herwaarderingsreserve is het verschil tussen de marktwaarde en de boekwaarde van de AFS-beleggingsportefeuille. Daarnaast was de stijging van het Tier 1-kernkapitaal mede het gevolg van de beëindiging van een kredietfaciliteit van € 100 miljoen aan SRH N.V. in februari 2016, die volledig van het Tier 1-kernkapitaal was afgetrokken.

In 2016 is de nettowinst over het tweede halfjaar van 2015 en over de eerste negen maanden van 2016 aan het Tier 1-kernkapitaal toegevoegd (€ 377 miljoen). Na aftrek van € 100 miljoen dividenduitkering over 2015 en € 167 miljoen dividendreservering¹ over 2016, leidde dit tot een netto toename van het Tier 1-kernkapitaal van € 110 miljoen. Als resultante hiervan wordt de dividendreservering en het resultaat over de laatste drie maanden van 2016 (samen € 223 miljoen) afgetrokken van het eigen vermogen om het Tier-1 kernkapitaal vast te stellen.

¹ De dividendreservering is gebaseerd op de bovenste grens van het doelbereik van de pay-out ratio. Bij een hogere dividendreservering dan het daadwerkelijk uit te keren dividend zal het overschot ten gunste van het Tier 1-kernkapitaal vrijvallen na de Algemene Vergadering van Aandeelhouders in 2017.

Als gevolg van de stijging van de reële waarderreserve van € 111 miljoen ultimo 2015 tot € 132 miljoen, in combinatie met een toename van de infaseringsratio van 40% tot 60%, nam het Tier 1-kernkapitaal toe met € 36 miljoen.

in miljoenen euro's	Vervaldatum	Eerste call-optie datum	Nominaal bedrag	
			2016	2015
Tier 2				
Obligatielening	5-nov-2025	5-nov-2020	500	500
Totaal			500	500

In 2015 zijn achtergestelde Tier 2-obligaties met een nominale waarde van € 500 miljoen geplaatst. De boekwaarde van deze obligaties bedroeg ultimo 2016 € 501 miljoen (2015: € 493 miljoen).

2.3 Leverage ratio EDTF 9

De leverage ratio is de verhouding tussen de hoeveelheid Tier 1-kapitaal en de totale risico-exposure van een bank. Een minimumniveau voor de leverage ratio moet voorkomen dat banken overmatige schulden opbouwen. Het verwachte wettelijk minimum voor de leverage ratio in Nederland is 4%.

Onderstaande tabel toont de leverage ratio voor de Volksbank volgens de door de CRR voorgeschreven opbouw van het risico-exposure en het vermogen.

Leverage ratio

in miljoenen euro's	2016	2015
POSITIEWAARDEN		
Derivaten: marktwaarde	310	763
Derivaten: opslag mark-to-marketmethode	272	276
Buiten de balans: niet opgenomen kredietfaciliteiten	186	77
Buiten de balans: met gemiddeld/laag risico	311	184
Overige activa	59.406	60.444
VERMOGENSAANPASSINGEN EN VOORGESCHREVEN AANPASSINGEN		
Tier 1-kapitaal – transitieel	3.164	2.916
Tier 1-kapitaal – volledig ingefaseerd	3.209	2.970
Voorgeschreven aanpassingen (Tier 1 transitieel)	-154	-280
Voorgeschreven aanpassingen (Tier 1 volledig ingefaseerd)	-109	-226
RISICO EXPOSURE GEDEFINIEERD DOOR CRR		
Transitieel	60.331	61.464
Volledig ingefaseerd	60.360	61.518
LEVERAGE RATIO		
Transitieel	5,2%	4,7%
Volledig ingefaseerd	5,3%	4,8%

1	Beschrijving van de processen die worden gebruikt om het risico van buitensporige hefboomwerking te beheren	Om het risico op excessieve leverage te managen is de sturing van de leverage ratio onderdeel van onze kapitaalplanning. De leverage ratio geeft de verhouding weer tussen het Tier 1 kapitaal en het totale risico exposure van De Volksbank. De Risk Appetite Statement beschrijft de risicobereidheid van de Volksbank ten aanzien van onder andere de leverage ratio. In het bijbehorende Early Warning Indicator-raamwerk zijn interventieniveaus vastgesteld om een daling van de leverage ratio tijdig te kunnen signaleren.
		De kapitaalplanning wordt jaarlijks vastgesteld en bevat een prognose van onze kapitaalpositie en -vereisten gedurende een tijdshorizon van meerdere jaren. Maandelijks wordt deze kapitaalplanning herijkt op basis van de meest recente cijfers en kwalitatieve inzichten in het Capital Adequacy Assessment Report. Wij toetsen de leverage ratio aan het verwachte toekomstige minimum voor Nederlandse banken van 4% en onze interne target van minimaal 4,25%. Op basis van deze toetsing wordt, wanneer nodig, het kapitaal naar het gewenste niveau gestuurd door bijvoorbeeld het aantrekken van nieuw kapitaal. Naast het verhogen van de kapitaalpositie, is een minder sterke groei van de totale risico exposure van de Volksbank een mogelijkheid om een te lage leverage ratio tegen te gaan.
2	Beschrijving van de factoren die een invloed hadden op de hefboomratio in de periode waarop de openbaar gemaakte hefboomratio betrekking heeft	De transitionele leverage ratio nam toe van 4,7% tot 5,2%. Dit was het gevolg van een stijging van het Tier 1-kernkapitaal met € 248 miljoen, naast een daling van de risico-exposure zoals gedefinieerd in de Capital Requirements Regulation van € 1,1 miljard. Deze laatste werd hoofdzakelijk veroorzaakt door een evengrote afname van het balanstotaal. De afname van het balanstotaal was met name te danken aan een afname van € 0,6 miljard van vorderingen op klanten en een afname van € 0,5 miljard van derivaten. De volledige ingefaseerde leverage ratio steeg van 4,8% tot 5,3%. Vanaf ultimo 2016 wordt de leverage ratio gerapporteerd zoals gedefinieerd door de Delegated Act opgesteld onder verantwoordelijkheid van de Europese Commissie.
		De leverage ratio van 5,2% ligt ruim boven de verwachte toekomstige eis van 4%. Onder de huidige regelgeving is de hoeveelheid benodigd kapitaal om aan de leverage ratio vereisten te voldoen hoger dan de hoeveelheid benodigd kapitaal om aan de naar risicogewogen kapitaalratio vereisten te voldoen. Dit is een gevolg van de focus van de Volksbank op woninghypotheken, een activiteit met een laag risico en een dienovereenkomstig lage risicoweging.

De risico-exposure die gebruikt wordt bij de berekening van de leverage ratio, wijkt af van de waarde van de activa zoals opgenomen in de jaarrekening. Onderstaande tabel toont de reconciliatie van de accounting activa met de leverage ratio exposure.

Reconciliatie van de accounting activa en leverage ratio exposure EDTF 10

	in miljoenen euro's	2016	2015
1	Totale activa conform de gepubliceerde jaarrekening	61.560	62.690
2	Aanpassing voor entiteiten die worden geconsolideerd voor verslagleggingsdoeleinden en vallen buiten de reikwijdte van de regelgevingsconsolidatie	--	--
3	Aanpassing voor fiduciaire activa opgenomen in de balans op grond van het toepasselijk kader voor financiële verslaggeving, die kunnen worden uitgesloten van de leverage ratio risico-exposure	--	--
4	Aanpassingen voor financiële derivaten	-950	-955
5	Aanpassingen voor effectenfinancieringstransacties	--	--
6	Aanpassingen voor posten buiten de balansstelling (conversie naar kredietequivalente bedragen voor posten buiten de balansstelling)	496	261
EU-6a	(Adjustment for intragroup exposures excluded from the leverage ratio exposure measure in accordance with Article 429 (7) of Regulation (EU) No 575/2013)	--	--
EU-6b	(Adjustment for exposures excluded from the leverage ratio exposure measure in accordance with Article 429 (14) of Regulation (EU) No 575/2013)	--	--
	Regulatory aanpassingen	-154	-280
7	Overige aanpassingen	-621	-252
8	Total leverage ratio exposure (CRR)	60.331	61.464

Gewone openbaarmaking van de leverage ratio

		Blootstellingen voor de berekening van de VKV-hefboomratio	
		2016	2015
IN DE BALANS OPGENOMEN BLOOTSTELLINGEN (EXCLUSIEF DERIVATEN EN SFT'S)			
1	In de balans opgenomen posten (exclusief derivaten, SFT's en fiduciaire activa, maar inclusief zekerheden)	59.406	60.697
2	(Bij het bepalen van het tier 1-kapitaal afgetrokken activabedragen)	-154	-532
3	Totale in de balans opgenomen blootstellingen (exclusief derivaten, SFT's en fiduciaire activa) (som van de lijnen 1 en 2)	59.252	60.165
Derivatenblootstellingen			
4	Met alle derivatentransacties samenhangende vervangingswaarde (d.w.z. na aftrek van de toelaatbare in contanten ontvangen variatiemarge)	543	763
5	Opslagbedrag voor de met alle derivatentransacties samenhangende potentiële toekomstige blootstelling (op de waardering tegen marktwaarde gebaseerde methode)	272	276
EU-5a	Volgens de oorspronkelijkeblootstellingsmethode bepaalde blootstelling	--	--
6	Brutering voor de met betrekking tot derivaten verstrekte zekerheden die op grond van het toepasselijke kader voor financiële verslaggeving in mindering zijn gebracht	--	--
7	(Aftrekkingen van te ontvangen activa voor de bij derivatentransacties in contanten betaalde variatiemarge)	-234	--
8	(Uitgesloten CTP-deel van als cliënt geclearde transactieblootstellingen)	--	--
9	Aangepaste effectieve notionele bedragen van geboekte kredietderivaten	--	--
10	(Aangepaste effectieve notionele compensaties en extra aftrekkingen voor geboekte kredietderivaten)	--	--
11	Totale derivatenblootstellingen (som van de lijnen 4 tot en met 10)	582	1.039
SFT-blootstellingen			
12	Bruto SFT-activa (zonder inaanmerkingneming van verrekening), na aanpassing voor volgens het toepasselijke kader voor financiële verslaggeving verantwoorde verkopen	--	--
13	(Verrekenende bedragen aan vorderingen en schulden in contanten uit hoofde van bruto SFT-activa)	--	--
14	Blootstelling aan tegenpartijkredietrisico voor SFT-activa	--	--
EU-14a	Afwijking voor SFT's: blootstelling aan tegenpartijkredietrisico in overeenstemming met artikel 429 ter, lid 4, en artikel 222 van Verordening (EU) nr. 575/2013	--	--
15	Blootstellingen met betrekking tot transacties waarbij als agent wordt opgetreden	--	--
EU-15a	(Uitgesloten CTP-deel van als cliënt geclearde SFT-blootstellingen)	--	--
16	Totale blootstellingen uit hoofde van effectenfinancieringstransacties (som van de lijnen 12 tot en met 15a)	--	--
Overige blootstellingen buiten de balanstelling			
17	Bruto notioneel bedrag van blootstellingen buiten de balanstelling	3.273	1.690
18	(Aanpassingen voor omrekening in equivalente kredietbedragen)	-2.776	-1.429
19	Overige blootstellingen buiten de balanstelling (som van de lijnen 17 en 18)	496	261
(Overeenkomstig artikel 429, leden 7 en 14, van Verordening (EU) nr. 575/2013 uitgesloten blootstellingen (binnen en buiten de balanstelling))			
EU-19a	(Intragroepblootstellingen (solobasis) uitgesloten in overeenstemming met artikel 429, lid 7, van Verordening (EU) nr. 575/2013 (binnen en buiten de balanstelling))	--	--
EU-19b	(Overeenkomstig artikel 429, lid 14, van Verordening (EU) nr. 575/2013 uitgesloten blootstellingen (binnen en buiten de balanstelling))	--	--
Kapitaal en totale blootstellingsmaatstaf			
20	Tier 1-kapitaal	3.164	2.916
21	Maatstaf voor de totale risicoblootstelling voor de berekening van de hefboomratio (som van de lijnen 3, 11, 16, 19, EU-19a en EU-19b)	60.331	61.465
Hefboomratio			
22	Leverage ratio	5,2%	4,7%
Gemaakte keuze betreffende de overgangsregelingen en bedrag van de niet in aanmerking genomen fiduciaire posten			
EU-23	Gemaakte keuze betreffende de overgangsregelingen voor de definitie van de kapitaalmaatstaf	transitioneel	transitioneel
EU-24	Bedrag van de overeenkomstig artikel 429, lid 11, van Verordening (EU) nr. 575/2013 niet in aanmerking genomen fiduciaire posten	nvt	nvt

Uitsplitsing van in de balans opgenomen exposures (exclusief derivaten, SFT's en uitgesloten exposures)

		Blootstellingen voor de berekening van de VKV-hefboomratio	
		2016	2015
EU-1	Totale in de balans opgenomen blootstellingen (exclusief derivaten, SFT's en uitgesloten blootstellingen), waarvan:	59.406	60.444
EU-2	Blootstellingen in de handelsportefeuille	831	761
EU-3	Blootstellingen in de niet-handelsportefeuille, waarvan:	58.576	59.684
EU-4	Gedekte obligaties		--
EU-5	Als landen behandelde blootstellingen	5.836	6.149
EU-6	Blootstellingen met betrekking tot regionale overheden, multilaterale ontwikkelingsbanken, internationale organisaties en publiekrechtelijke lichamen die niet als landen worden behandeld	1.508	1.943
EU-7	Instellingen	2.272	3.075
EU-8	Gedekt door hypotheek op onroerend goed	44.939	43.199
EU-9	Blootstellingen met betrekking tot particulieren en kleine partijen	173	809
EU-10	Ondernemingen	2.604	3.334
EU-11	Blootstellingen waarbij sprake is van wanbetaling	93	267
EU-12	Overige blootstellingen (bv. aandelen, securitisaties en andere actiefposten die geen kredietverplichting vertegenwoordigen)	1.152	907

2.4 Kapitaalvereisten [EDTF 9](#) [EDTF 13](#) [EDTF 14](#)

Dit hoofdstuk beschrijft de Pillar 1-kapitaalvereisten van de Volksbank. Pillar 1 bepaalt de minimale kapitaalvereisten op basis van de risicogewogen activa (RWA) voor drie risicotypen: kredietrisico, marktrisico en operationeel risico. De volgende tabel toont de risicogewogen activa per risicotype, exposurecategorie en de wijze van berekening.

Risicogewogen activa (RWA) en kapitaal(eis) EDTF 16

in miljoenen euro's	EAD ¹		RWA		8% Pillar 1 Kapitaal(eis)	
	2016	2015	2016	2015	2016	2015
KREDIETRISICO INTERNE RATINGS BENADERING						
Particuliere hypotheke ²	43.447	42.052	5.913	6.134	473	491
Securitisatieposities	51	619	4	80	--	6
Overig	--	--	591	642	47	51
Totaal kredietrisico IRB benadering	43.498	42.671	6.508	6.856	520	548
KREDIETRISICO GESTANDAARDISEERDE BENADERING						
Centrale overheden en centrale banken	6.989	7.745	194	170	16	14
Regionale en lokale overheden	2.761	2.531	--	--	--	--
Publiekrechtelijke lichamen	35	44	9	12	1	1
Multilaterale ontwikkelingsbanken	282	284	--	--	--	--
Internationale organisaties	--	15	--	--	--	--
Financiële instellingen	943	1.286	299	447	24	36
Ondernemingen	1.095	812	505	424	40	34
Particulieren exclusief hypotheke	181	201	136	151	11	12
Onroerend goed gedekt door hypotheke	1.002	1.122	687	780	55	62
Exposures in default	93	137	111	161	9	13
Covered bonds	--	--	--	--	--	--
Aandelen	21	25	21	25	2	2
Overige posten	350	260	260	195	21	16
Totaal kredietrisico gestandaardiseerde benadering	13.752	14.462	2.222	2.365	179	190
MARKTRISICO (GESTANDAARDISEERDE BENADERING)						
- Verhandelde schuldinstrumenten	2.765	2.526	88	206	7	16
- Aandelen	--	1	--	3	--	--
OPERATIONEEL RISICO						
- Gestandaardiseerde benadering	--	--	1.672	1.698	134	136
Totaal markt- en operationeel risico	2.765	2.527	1.760	1.907	141	152
Credit Valuation Adjustment (CVA)	--	--	334	385	27	31
Totaal de Volksbank	60.015	59.660	10.824	11.513	867	921

1 De EAD is de exposure op een tegenpartij op rapportagemoment. Voor de IRB gewogen hypotheke is de EAD gelijk aan de resterende hoofdsom van de hypotheek verhoogd met drie aanvullende rentetermijnen, vertragingsrente en eventuele niet getrokken kredietfaciliteiten.

2 Voor de bepaling van de RWA van de particuliere hypotheke wordt gebruik gemaakt van een model dat is goedgekeurd door DNB.

De Exposure at Default (EAD) is ultimo 2016 toegenomen van € 59,7 miljard naar € 60,0 miljard. Dit is met name veroorzaakt door de verhoging van de EAD in de categorie 'Particuliere hypotheke' van € 42,1 miljard naar € 43,4 miljard. Deze stijging is voornamelijk toe te schrijven aan de beëindiging van de securisatietransactie Hermes XII (toename EAD € 1,0 miljard). Naast de groei van de EAD voor particulier hypotheke steeg de positie in obligaties in de handelsportefeuille met € 0,2 miljard. De toename van de EAD vanuit deze ontwikkelingen werd grotendeels gecompenseerd door een daling van de securisatieposities met € 0,6 miljard en een daling van posities in centrale overheden en centrale banken met € 0,8 miljard.

De RWA daalden voor de Volksbank tot € 10,8 miljard, vergeleken met € 11,5 miljard ultimo 2015.

In 2016 is de interne modellenbenadering voor de particuliere hypothekeportefeuille geactualiseerd. Daardoor steeg de RWA van deze portefeuille met € 661 miljoen. Daarnaast werd in maart 2016 de securisatie Hermes XII beëindigd, wat leidde tot een toename van de IRB RWA van € 171 miljoen. Deze stijgingen van de RWA werden echter meer dan tenietgedaan door een daling van € 1,1 miljard door lagere Probabilities of Default (PD's) en Loss Given Defaults (LGD's) als gevolg van de verbeterde economische omstandigheden. De gemiddelde risicoweging²) van particuliere hypotheke daalde van 16,0% ultimo 2015 tot 15,0% ultimo 2016. De volgens de standaardbenadering berekende RWA voor kredietrisico daalde met € 143 miljoen naar € 2,2 miljard. RWA voor operationeel- en marktrisico en voor de Credit Valuation Adjustment namen samen af met € 198 miljoen tot € 2,1 miljard.

² Ook aangeduid als RWA density. Deze wordt gedefinieerd als de risicogewogen activa gedeeld door de EAD.

De Volksbank heeft ultimo 2016 geen transacties die na de overeengekomen leveringsdata nog niet zijn afgewikkeld. Daarom is er per eind 2016 geen sprake van RWA voor settlementrisico. De bank houdt geen posities in commodities aan waardoor er uit dien hoofde geen kapitaaleis bestaat.

De totale netto positie in vreemde valuta is ultimo 2016 lager dan de in de CRR vastgestelde drempel van 2% van het totale kapitaal. Derhalve houdt de Volksbank geen kapitaal aan voor valutarisico.

De voorstellen van het BCBS, zoals toegelicht in paragraaf 3.6.4 van het jaarverslag, leiden naar verwachting tot een significante toename van de RWA.

Onderstaande tabel laat de ontwikkeling van de RWA zien.

Ontwikkeling RWA [EDTF 14](#) [EDTF 16](#)

in miljoenen euro's	2016	2015
Stand begin van het jaar	11.513	13.771
KREDIETRISICO GESTANDAARDISEERDE BENADERING		
Ontwikkeling portefeuille	-143	-1.522
Mutatie CVA kredietrisico	-51	102
Totale mutatie gestandaardiseerde benadering	-194	-1.420
KREDIETRISICO IRB BENADERING		
Re-risking (calls securitisatieprogramma's)	171	433
Mutatie investorposition securitisatie	-44	--
Modelupdates	661	--
Ontwikkeling portefeuille (inclusief PD en LGD-migraties)	-1.136	-1.333
Totale mutatie IRB benadering	-348	-900
Marktrisico ontwikkeling	-66	-70
Marktrisico verkoop portefeuille	-55	--
Operationeel risico	-26	132
Totale mutatie	-689	-2.258
Stand eind van het jaar	10.824	11.513

2.4.1 Kapitaalratio's [EDTF 9](#)

Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de kapitaalratio's voor de Volksbank in 2016 weer:

Kapitaalratio's

in miljoenen euro's	CRD IV transitioneel		CRD IV volledig ingefaseerd	
	2016	2015	2016	2015
CRD IV Tier 1-kernkapitaal	3.164	2.916	3.209	2.970
Tier 1-kapitaal	3.164	2.916	3.209	2.970
Totaal kapitaal	3.655	3.397	3.709	3.463
Risicogewogen activa	10.824	11.513	10.824	11.513
Risico exposure gedefinieerd door CRR	60.331	61.464	60.360	61.518
Tier 1-kernkapitaalratio	29,2%	25,3%	29,6%	25,8%
Tier 1-kapitaalratio	29,2%	25,3%	29,6%	25,8%
Totaal kapitaalratio	33,8%	29,5%	34,3%	30,1%
Leverage ratio	5,2%	4,7%	5,3%	4,8%

In 2016 steeg de Tier 1-kernkapitaalratio van de Volksbank op transitionele basis tot 29,2%, vergeleken met 25,3% ultimo 2015. Dit is ruim boven de uit het SREP voortkomende Tier 1-kernkapitaaleis van 9,25%. De volledig ingefaseerde Tier 1-kernkapitaalratio steeg naar 29,6%, van 25,8% ultimo 2015. Ultimo 2016 bedroegen de Tier 2-kapitaal vermogensbestanddelen € 491 miljoen, inclusief de voorgeschreven aanpassing van € 9 miljoen in verband met het IRB-tekort. In 2016 steeg de totaal kapitaalratio van 29,5% naar 33,8%.

De relatief hoge risicogewogen kapitaalratio's van de Volksbank zullen door de BCBS-voorstellen naar verwachting afnemen. De benodigde hoeveelheid kapitaal om te voldoen aan de leverage ratio target – nu de meest bindende kapitaaltarget – zal naar verwachting lager zijn dan de benodigde hoeveelheid kapitaal om te voldoen aan de risicogewogen targets.

Gegeven de huidige sterke kapitaalpositie van de Volksbank zullen de kapitaalratio's ook na invoering van de BCBS-voorstellen naar verwachting nog steeds hoger zijn dan onze interne targets en externe vereisten.

Conform artikel 437 van CRR, maakt de Volksbank het eigen vermogen openbaar in een formaat dat door de regelgever is voorgeschreven:

Pillar 3 eigen vermogen

	Tier 1-kernkapitaal (CET1): instrumenten en reserves in miljoenen	Bedrag op verslagdatum	Bedragen onderworpen aan verordening (EU) nr. 575/2013
1	Kapitaalinstrumenten en de daaraan gerelateerde agioreserves	4.168	--
	<i>waarvan: gewone aandelen</i>	381	--
	<i>waarvan: agioreserve</i>	3.787	--
	<i>waarvan: instrument type 3</i>	--	--
2	Ingehouden winst	--	--
3	Gecumuleerde niet-gerealiseerde resultaten (en andere reserves)	-956	--
3a	Fondsen voor algemene bankrisico's	--	--
4	Bedrag van de in aanmerking komende bestanddelen waarvan sprake in artikel 484, lid 3, en de daaraan gerelateerde agioreserves die onderworpen zijn aan uitfasering van CET1	--	--
	Kapitaalinjecties publieke sector grandfathered tot 1 januari 2018	--	--
5	Minderheidsbelangen	--	--
5a	Onafhankelijk getoetste tussentijdse resultaten na aftrek van te verwachten lasten en voorzieningen	106	--
6	Tier 1-kernkapitaal (CET 1) vóór door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen	3.318	--
	Tier 1 kapitaal (CET1): aanpassingen overeenkomstig de regelgeving		
7	Aanvullende waardeaanpassingen (-)	-3	--
8	Immateriële vaste activa (na aftrek van daaraan gerelateerde belastingverplichtingen) (-)	-9	-6
9	Lege rubriek in de EU	--	--
10	Uitgestelde belastingvorderingen die op toekomstige winstgevendheid berusten exclusief die welke voortvloeien uit tijdelijke verschillen	--	--
11	Reële waarde reserve in verband met winsten of verliezen op cashflow hedges	-44	--
12	Negatieve bedragen die voortvloeien uit de berekening van de verwachte verliesposten	-28	-19
13	Elke toename van aandelenkapitaal die voortvloeit uit gesecuritiseerde activa (-)	--	--
14	Tegen reële waarde gewaardeerde winsten of verliezen op verplichtingen die voortvloeien uit veranderingen in de eigen kredietwaardigheid	--	--
15	Activa van een op vaste toezeggingen gebaseerd pensioenfonds (-)	--	--
16	Direct en indirect bezit door een instelling van eigen CET1-instrumenten (-)	--	--
17	Direct, indirect en synthetisch bezit van CET1-instrumenten van entiteiten uit de financiële sector indien deze entiteiten in de instelling een wederzijdse deelneming hebben die bedoeld is om het eigen vermogen van de instelling kunstmatig te verhogen (-)	--	--
18	Direct, indirect en synthetisch bezit door de instelling van CET1-instrumenten van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling geen aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft (bedrag boven de 10%-drempel en na aftrek van in aanmerking komende shortposities (-)	--	--
19	Direct, indirect en synthetisch bezit door de instelling van CET1-instrumenten van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling een aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft (bedrag boven de 10%-drempel en na aftrek van in aanmerking komende shortposities) (-)	--	--
20	Lege rubriek in de EU	--	--
20a	Blootstellingsbedrag van de volgende posten die in aanmerking komen voor een risicogewicht van 1250% waarbij de instelling voor het aftrekalternatief opteert	--	--
20b	<i>waarvan: gekwalificeerde deelnemingen buiten de financiële sector (-)</i>	--	--
20c	<i>waarvan: securitisatieposities (-)</i>	--	--
20d	<i>waarvan: niet-afgewikkelde transacties (-)</i>	--	--
21	Uitgestelde belastingvorderingen die voortvloeien uit tijdelijke verschillen (bedrag boven de 10%-drempel, na aftrek van daaraan gerelateerde belastingverplichtingen	--	--
22	Bedrag boven de 15%-drempel	--	--
23	<i>waarvan: direct en indirect bezit door de instelling van CET1-instrumenten van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling een aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft</i>	--	--
24	Lege rubriek in de EU	--	--
25	<i>waarvan: uitgestelde belastingvorderingen die voortvloeien uit tijdelijke verschillen</i>	--	--
25a	Het verlies van het lopende boekjaar (-)	--	--
25b	Te verwachten belastingen in verband met CET1-bestanddelen (-)	--	--
26	Op tier 1-kernkapitaal toegepaste door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen in verband met bedragen die onderworpen zijn aan de behandeling vóór toepassing van de CRR	-54	--
26a	Door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen in verband met niet-gerealiseerde winsten en verliezen ingevolge de artikelen 467 en 468	-54	--
	Waarvan: Filter voor niet-gerealiseerde winst property	-2	--
	Waarvan: Filter voor niet-gerealiseerde winst beschikbaar voor verkoop aandelen	-5	--

	Tier 1-kernkapitaal (CET1): instrumenten en reserves in miljoenen	Bedrag op verslagdatum	Bedragen onderworpen aan verordening (EU) nr. 575/2013
	Waarvan: Filter voor niet-gerealiseerde winst beschikbaar voor verkoop schuldpapieren/ leningen	-74	--
26b	Van tier 1-kernkapitaal af te trekken of bij tier 1-kernkapitaal op te tellen bedrag ten aanzien van bijkomende filters en aftrekken die vóór toepassing van de CRR vereist zijn	--	--
	Waarvan: ...	--	--
27	In aanmerking komende AT1-aftrekken die het AT1-kapitaal van de instelling overschrijden (-)	-16	--
28	Totale door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen Tier 1-kernkapitaal (CET1)	-154	--
29	Tier 1-kernkapitaal (CET1)	3.164	--
	Aanvullend Tier 1-kapitaal (AT1): instrumenten		
30	Kapitaalinstrumenten en de daaraan gerelateerde agioreserves	--	--
31	<i>waarvan: geclassificeerd als eigen vermogen</i>	--	--
32	<i>waarvan: geclassificeerd als vreemd vermogen</i>	--	--
33	Bedrag van de in aanmerking komende bestanddelen waarvan sprake in artikel 484, lid 4, en de daaraan gerelateerde agioreserves die aan uitfasering van AT1 onderworpen zijn	--	--
	Kapitaalinjecties door de overheid waarvoor tot 1 januari 2018 grandfatherbepalingen gelden	--	--
34	Door dochterondernemingen uitgegeven en door derden aangehouden in aanmerking komend Tier 1-kapitaal dat in het geconsolideerde AT1-kapitaal is opgenomen	--	--
35	<i>Waarvan: door dochterondernemingen uitgegeven instrumenten die aan uitfasering onderworpen zijn</i>	--	--
36	Aanvullend Tier 1-kapitaal (AT1): vóór door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen	--	--
	Aanvullend Tier 1-kapitaal (AT1): door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen		
37	Direct en indirect bezit door een instelling van eigen AT1-instrumenten (-)	--	--
38	Direct, indirect en synthetisch bezit van AT1-instrumenten van entiteiten uit de financiële sector indien deze entiteiten in de instelling een wederzijdse deelneming hebben die bedoeld is om het eigen vermogen van de instelling kunstmatig te verhogen (-)	--	--
39	Direct, indirect en synthetisch bezit van AT1-instrumenten van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling geen aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft (bedrag boven de 10%-drempel en na aftrek van in aanmerking komende shortposities (-)	--	--
40	Direct, indirect en synthetisch bezit door de instelling van AT1-instrumenten van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling een aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft (na aftrek van in aanmerking komende shortposities) (-)	--	--
42	In aanmerking komende T2-aftrekken die het T2-kapitaal van de instelling overschrijden (-)	--	--
43	Totale door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen van het aanvullend Tier 1-kapitaal (AT1)	--	--
44	Aanvullend tier 1-kapitaal (AT1)	--	--
45	Tier 1-kapitaal (T1= CET1 + AT1)	3.164	--
	Tier 2-kapitaal (T2): instrumenten en voorzieningen		
46	Kapitaalinstrumenten en de daaraan gerelateerde agioreserves	500	--
47	Bedrag van de in aanmerking komende bestanddelen waarvan sprake in artikel 484, lid 5, en de daaraan gerelateerde agioreserves die aan uitfasering van T2 onderworpen zijn	--	--
	Kapitaalinjecties door de overheid waarvoor tot 1 januari 2018 grandfatherbepalingen gelden	--	--
48	Door dochterondernemingen uitgegeven en door derden aangehouden in aanmerking komende eigenvermogensinstrumenten die in het geconsolideerde T2-kapitaal zijn opgenomen (exclusief rij 5 en 34)	--	--
49	<i>Waarvan: door dochterondernemingen uitgegeven instrumenten die aan uitfasering onderworpen zijn</i>	--	--
50	Kredietrisicoaanpassingen	--	--
51	Tier 2-kapitaal (T2): vóór door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen	500	--
	Tier 2-kapitaal (T2): door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen		
52	Direct en indirect bezit door een instelling van eigen T2-instrumenten en achtergestelde leningen (-)	--	--
53	Bezit van T2-instrumenten en achtergestelde leningen van entiteiten uit de financiële sector indien deze entiteiten in de instelling een wederzijdse deelneming hebben die bedoeld is om het eigen vermogen van de instelling kunstmatig te verhogen (-)	--	--
54	Direct en indirect bezit van T2-instrumenten en achtergestelde leningen van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling geen aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft (bedrag boven de 10% drempel en na aftrek van in aanmerking komende shortposities) (-)	--	--

	Tier 1-kernkapitaal (CET1): instrumenten en reserves in miljoenen	Bedrag op verslagdatum	Bedragen onderworpen aan verordening (EU) nr. 575/2013
55	Direct en indirect bezit door de instelling van T2-instrumenten en achtergestelde leningen van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling een aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft (na aftrek van in aanmerking komende shortposities) (-)	--	--
56	Door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen die worden toegepast op tier 2 met betrekking tot bedragen die onderworpen zijn aan de behandeling vóór toepassing van de CRR en behandelingen tijdens de overgangperiode die onderworpen zijn aan uitfasering als voorgeschreven in Verordening (EU) nr. 575/2013 (d.w.z. resterende bedragen overeenkomstig de CRR)	-9	--
56a	Van tier 2-kapitaal afgetrokken resterende bedragen ten aanzien van de aftrek van tier 1-kernkapitaal tijdens de overgangperiode ingevolge artikel 472 van Verordening (EU) nr. 575/2013	-9	--
	Waarvan tekort van voorzieningen voor verwachte verliezen	-9	--
56b	Van tier 2-kapitaal afgetrokken resterende bedragen ten aanzien van de aftrek van aanvullend-tier 1-kapitaal tijdens de overgangperiode ingevolge artikel 475 van Verordening (EU) nr. 575/2013	--	--
	Waarvan onderdeel per onderdeel te specificeren bestanddelen, bv. wederzijdse deelnemingen in AT1-instrumenten, direct bezit van niet-aanzienlijke deelnemingen in het kapitaal van andere entiteiten uit de financiële sector, enz.	--	--
56c	Van tier 2-kapitaal af te trekken of bij het aanvullend-tier 1-kapitaal op te tellen bedrag ten aanzien van bijkomende filters en aftrekken die vóór toepassing van de CRR vereist zijn.	--	--
	Waarvan: ... mogelijk filter voor niet-gerealiseerde verliezen	--	--
	Waarvan: ... mogelijk filter voor niet-gerealiseerde winsten	--	--
	Waarvan: ...	--	--
57	Totale door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen van Tier 2-kapitaal (T2)	-9	--
58	Tier 2 kapitaal (T2)	491	--
59	Totaal kapitaal (TC = T1 + T2)	3.655	--
60	Totale risicogewogen activa	10.824	--
	Kapitaalratio's en -buffers		
61	Tier 1-kernkapitaal (als een percentage van het totaal van de risicoposten)	29,2%	0,0%
62	Tier 1 (als een percentage van het totaal van de risicoposten)	29,2%	0,0%
63	Totaal kapitaal (als een percentage van het totaal van de risicoposten)	33,8%	0,0%
64	Instellingsspecifieke buffervereiste	0,0%	0,0%
65	<i>waarvan: vereiste inzake kapitaalconserveringsbuffer</i>	0,0%	0,0%
66	<i>waarvan: vereiste inzake contracyclische buffer</i>	0,0%	0,0%
67	<i>waarvan: vereiste inzake systeemrisicobuffer</i>	0,0%	0,0%
67a	<i>Waarvan: buffer inzake mondiaal systeemrelevante instelling (MSI-buffer) of andere systeemrelevante instelling (ASI-buffer)</i>	0,0%	0,0%
68	Tier 1-kernkapitaal dat beschikbaar is om aan buffers te voldoen (als percentage van de risicoposten)	21,2%	0,0%
69	[niet-relevant in de EU-regelgeving]	0,0%	0,0%
70	[niet-relevant in de EU-regelgeving]	0,0%	0,0%
71	[niet-relevant in de EU-regelgeving]	0,0%	0,0%
	Bedragen onder de drempels voor aftrek (vóór risicoweging)		
72	Direct en indirect bezit van het kapitaal van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling geen aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft (bedrag onder de 10% drempel en na aftrek van in aanmerking komende shortposities) (-)	--	--
73	Direct en indirect bezit door de instelling van CET1-instrumenten van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling een aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft (bedrag onder de 10% drempel en na aftrek van in aanmerking komende shortposities) (-)	--	--
74	Lege rubriek in de EU	--	--
75	Uitgestelde belastingvorderingen die voortvloeien uit tijdelijke verschillen (bedrag onder de 10%-drempel, na aftrek van daaraan gerelateerde belastingverplichtingen indien aan de voorwaarden in artikel 38, lid 3, is voldaan)	--	--
	Toepasselijke maxima voor de opname van voorzieningen in Tier 2		
76	In T2 opgenomen kredietrisicoaanpassingen met betrekking tot blootstellingen die onderworpen zijn aan de standaardbenadering	--	--
77	Maximum voor de opname van kredietrisicoaanpassingen in T2 die onderworpen zijn aan de standaardbenadering	28	--
78	In T2 opgenomen kredietrisicoaanpassingen met betrekking tot blootstellingen die onderworpen zijn aan de interneratingbenadering	--	--
79	Maximum voor de opname van kredietrisicoaanpassingen in T2 die onderworpen zijn aan de interneratingbenadering	39	--

Tier 1-kernkapitaal (CET1): instrumenten en reserves in miljoenen		Bedrag op verslagdatum	Bedragen onderworpen aan verordening (EU) nr. 575/2013
Kapitaalinstrumenten die aan uitfaseringsregelingen onderworpen zijn (1 jan 2014 - 1 jan 2022)			
80	Huidig maximum voor CET1-instrumenten die aan uitfaseringsregelingen onderworpen zijn	--	--
81	Door maximum van CET1 uitgesloten bedrag	--	--
82	Huidig maximum voor AT1-instrumenten die aan uitfaseringsregelingen onderworpen zijn	--	--
83	Door maximum van AT1 uitgesloten bedrag	--	--
84	Huidig maximum voor T2-instrumenten die aan uitfaseringsregelingen onderworpen zijn	--	--
85	Door maximum van T2 uitgesloten bedrag	--	--

Pillar 3 eigen vermogen reconciliatie met IFRS balans

Eigen vermogen	IFRS balans	Pagina/noot ¹	Rij in transitionele eigen vermogen tabel
Totaal eigen vermogen	3.212	p 186	
- waarvan geplaatst kapitaal	381		1
- waarvan agioreserve	3.787		1
- waarvan gecumuleerde niet-gerealiseerde resultaten	-956		3
- waarvan door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen gerelateerd aan ongerealiseerde winsten ingevolge artikel 468	-54		26a
- waarvan reële waarde reserves gerelateerd aan winsten op cashflow hedges	-44		11
- waarvan onverdeeld resultaat	--		2
- waarvan winst/verlies van huidige financiële jaar	106		5a
Activa			
Vorderingen op klanten	48.593	n5	7,11,12,13
Beleggingen	5.970	n3	7,26a
Immateriële vaste activa	15	n7	8
Uitgestelde belastingvorderingen	137	n8	10
Derivaten	1.533	n2	7
Passiva			
Achtergestelde schulden	501	n18	46
Derivaten	1.861	n2	7
Uitgestelde belastingverplichtingen	59	n8	10

1 Jaarverslag 2016 de Volksbank N.V.

2.5 Kapitaalbuffers [EDTF 9](#)

Naar aanleiding van de uitkomsten van het Supervisory Review and Evaluation Process (SREP) van de ECB, wordt de Volksbank geacht een minimale Tier 1-kernkapitaalratio van 9,25 aan te houden per 1 januari 2017 (de pillar 2-eis). Deze Tier 1-kernkapitaaleis bevat de kapitaalconserveringsbuffer van 1,25% en de buffer voor overige systeemrelevante instellingen (O-SII buffer) van 0,5%. De O-SII buffer zal ingefaseerd worden met 0,25% per jaar tot in totaal 1% in 2019, de kapitaalconserveringsbuffer wordt met 0,625% per jaar ingefaseerd tot 2,5% in 2019.

De 'contracyclische kapitaalbuffer' is bedoeld om banken te beschermen tegen risico's die ontstaan bij bovenmatige kredietgroei. Een hoge bufferverplichting bij sterke kredietgroei in Nederland leidt tot afremming van kredietverlening. In economisch slechte tijden (bijvoorbeeld tijdens een crisis) zal het afbouwen van de buffer kredietverlening op peil houden en is een bank in staat kredietverliezen op te vangen. Voor Nederland stelt DNB elk kwartaal de hoogte van de buffer vast; deze ligt tussen de 0 en 2,5%. Op dit moment bedraagt de contracyclische kapitaalbuffer 0%.

Onderstaande tabel geeft de kapitaaleisen weer met betrekking tot het Tier 1-kernkapitaal, Tier 1-kapitaal en het totale kapitaal (Tier 1 en Tier 2) per 1 januari 2017. De Tier 1-kernkapitaalratio's en totaalkapitaalratio's van respectievelijk 29,2 en 33,7% ultimo december 2016 bevinden zich ruim boven deze minimale kapitaalvereisten.

Minimum kapitaalvereisten de Volksbank

	Totaal Kapitaal		waarvan Tier 1 kapitaal		waarvan Tier 1-kernkapitaal	
	2017	volledig ingefaseerd (2019)	2017	volledig ingefaseerd (2019)	2017	volledig ingefaseerd (2019)
Pillar 1 eis	8,00%	8,00%	6,00%	6,00%	4,50%	4,50%
Pillar 2 eis	3,00%	3,00%	3,00%	3,00%	3,00%	3,00%
Totale SREP-kapitaaleis	11,00%	11,00%	9,00%	9,00%	7,50%	7,50%
Kapitaalconserveringsbuffer	1,25%	2,50%	1,25%	2,50%	1,25%	2,50%
Buffer Overige systeemrelevante instellingen	0,50%	1,00%	0,50%	1,00%	0,50%	1,00%
Contracyclische kapitaalbuffer	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Gecombineerde buffer eis	1,75%	3,50%	1,75%	3,50%	1,75%	3,50%
Totale kapitaaleis	12,75%	14,50%	10,75%	12,50%	9,25%	11,00%

INTERN MINIMUMNIVEAU

Ten aanzien van het Tier 1-kernkapitaal hanteert de Volksbank een intern minimumniveau van 15,0% en voor de leverage ratio 4,25%.

Onderstaande tabel geeft de geografische spreiding weer van onze kredietexposures. Dit is input voor de berekening van de contracyclische kapitaalbuffer.

Geografische spreiding van krediet EAD voor berekening van de countercyclische kapitaalbuffer

in miljoenen euro's	Algemene krediet exposures		Exposures in de handelsportefeuille		Securitisatie exposure		Eigenvermogensvereisten			Wegingen van eigenvermogensvereisten	Countercyclisch kapitaalbufferpercentage	
	Exposure standaardbenadering	Exposure interne ratingbenadering	Som van lange en korte posities van de handelsportefeuille	Exposures in de handelsportefeuille voor interne modellen	Exposure standaardbenadering	Exposure interne ratingbenadering	waarvan: exposure	waarvan: in de handelsportefeuille	waarvan: securitisatie exposures			Totaal
UITSPLITSING NAAR LAND:												
Nederland	4.990	44.552	--	--	--	51	584	--	--	584	95,66%	0%
België	145	72	--	--	--	--	10	--	--	10	1,70%	0%
Duitsland	326	13	--	--	--	--	2	--	--	2	0,37%	0%
Frankrijk	342	4	--	--	--	--	8	--	--	8	1,27%	0%
Griekenland	--	1	--	--	--	--	--	--	--	--	0,00%	0%
Italië	1	1	--	--	--	--	--	--	--	--	0,00%	0%
Ierland	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	0,00%	0%
Oostenrijk	117	--	--	--	--	--	--	--	--	--	0,00%	0%
Portugal	--	1	--	--	--	--	--	--	--	--	0,00%	0%
Spanje	--	2	--	--	--	--	--	--	--	--	0,01%	0%
Verenigd Koninkrijk	231	17	--	--	--	--	2	--	--	2	0,36%	0%
Zwitserland	60	5	--	--	--	--	1	--	--	1	0,17%	0%
Overig	34	33	--	--	--	--	3	--	--	3	0,44%	0%
Totaal	6.246	44.701	--	--	--	51	610	--	--	610	100%	0%

Bedrag van instellingsspecifieke contracyclische kapitaalbuffer

in miljoenen euro's	2016
Totaalbedrag van de risicoposten	10.824
Instellingsspecifiek contracyclisch kapitaalbufferpercentage	--
Instellingsspecifiek contracyclisch kapitaalbuffervereiste	--

3 Kredietrisico

3.1 Inleiding EDTF 3 EDTF 2

De Volksbank heeft haar kredietrisicoportefeuille onderverdeeld in verschillende exposureklassen. Om de kapitaalvereisten voor particuliere hypotheekportefeuilles en securitisaties met onderliggende hypotheek te berekenen, hanteren we de Advanced Internal Rating Based-benadering. Voor alle overige portefeuilles gebruiken we de Standardised Approach. Binnen de Pillar 3-rapportage is de kredietrisicoportefeuille gepresenteerd volgens de regelgeving: Standardised Approach versus Internal Rating Based (IRB)-benadering, waarna is verbijzonderd binnen de exposureklassen.

De onderstaande tabel geeft een opsplitsing van de vorderingen op klanten naar sector. De particuliere uitzettingen bestaan hoofdzakelijk uit hypotheekverstrekking aan particulieren. De categorie 'Overheid' betreft leningen die veelal zijn verstrekt aan lagere overheden (gemeenten, provincies). De vorderingen op de overheid daalden met € 0,5 miljard, als onderdeel van het liquiditeitsbeheer. De overige categorieën betreffen zakelijke uitzettingen. Hieronder bevinden zich ook uitzettingen aan de (semi)publieke sector zoals nutsbedrijven en gezondheidszorginstellingen.

Vorderingen op klanten naar sector

in miljoenen euro's	2016	2015
Particulieren	44.962	44.971
Overheid	1.053	1.517
Financiële dienstverlening	760	816
Administratie en ondersteuning	247	294
Gezondheidszorg	256	280
Vastgoed	631	682
Elektriciteit, gas, stoom	271	253
Nijverheid	148	120
Groothandel en detailhandel	143	149
Overig zakelijk	122	135
Totaal	48.593	49.217

3.2 Standardised Approach EDTF 15

3.2.1 Exposureklassen

Binnen de Standardised Approach (SA) maken we onderscheid tussen de volgende exposureklassen:

- **Centrale overheden of centrale banken.** Behalve directe exposures op centrale overheden en centrale banken, vallen hieronder ook posten met een garantie van genoemde entiteiten.
- **Regionale of lokale overheden.** Dit zijn bijvoorbeeld provincies, gemeenten of waterschappen.
- **Publiekrechtelijke lichamen.** Dit zijn onder meer administratieve organen zonder winstoogmerk, zoals universiteiten of academische ziekenhuizen, die verantwoording afleggen aan de centrale, regionale of lokale overheid.
- **Multilaterale ontwikkelingsbanken.** Voorbeelden in deze exposureklasse zijn de European Investment Bank en de Council of Europe Development Bank.
- **Internationale organisaties.** Rechtspersonen die vallen onder internationaal recht en die zich uitstrekken over minstens drie landen. Opgericht op basis van een verdrag of een akkoord. Een voorbeeld is het Europese Stabiliteits Mechanisme.
- **Financiële instellingen.** Dit betreft met name kredietinstellingen zoals banken.
- **Ondernemingen.** Hieronder vallen grote bedrijven. Dit zijn ondernemingen met meer dan 250 medewerkers en een omzet gelijk of groter dan € 50 miljoen en een balanstotaal gelijk of groter dan € 43 miljoen.
- **Particulieren exclusief hypotheek.** Deze categorie bevat naast natuurlijke personen ook kleine mkb-ondernemingen. Dit zijn ondernemingen met minder dan 50 medewerkers, een omzet of balanstotaal kleiner dan € 10 miljoen en een exposure niet meer dan € 1 miljoen.
- **Gedekt door hypotheek op onroerend goed.** Hieronder vallen vorderingen gedekt door zowel woningen als bedrijfspanden.
- **Exposures in Default.** Alle SA-exposures met een achterstand groter dan 90 dagen zijn in default.
- **Covered bonds.** Dit zijn obligaties waarbij aan de houders van de obligatie een extra zekerheid is verschaft middels eerste recht op specifieke activa bij faillissement.
- **Aandelen.** Binnen deze categorie vallen posities in aandelen van ondernemingen.
- **Overige posten.** Alle overige exposures die niet in een van de voorgaande klassen vallen, brengen we onder in deze categorie.

Gemiddelde exposure 2016

in miljoenen euro's	Exposure	Gemiddelde exposure
GESTANDAARDISEERDE RISICOKLASSEN		
Centrale overheden en centrale banken	5.836	6.173
Regionale of lokale overheden	1.152	1.129
Publiekrechtelijke lichamen	75	82
Multilaterale ontwikkelingsbanken	282	289
Internationale organisaties	--	--
Financiële instellingen	2.738	3.098
Ondernemingen	3.939	3.885
Particulieren exclusief hypotheek	818	862
Onroerend goed gedekt door hypotheek	1.029	1.092
Exposures in default	188	219
Covered bonds	--	--
Aandelenposities	22	23
Overige posten	350	374
Totaal gestandaardiseerde methode	16.429	17.227
IRB-RISICOKLASSEN		
Particuliere hypotheek	44.701	43.391
Securitisatie	79	84
Totaal IRB-methode	44.780	43.475
Totale exposure	61.209	60.702

Gemiddelde exposure 2015

in miljoenen euro's	Exposure	Gemiddelde exposure
GESTANDAARDISEERDE RISICOKLASSEN		
Centrale overheden en centrale banken	6.149	7.289
Regionale of lokale overheden	1.557	1.063
Publiekrechtelijke lichamen	87	110
Multilaterale ontwikkelingsbanken	284	271
Internationale organisaties	15	15
Financiële instellingen	3.075	3.820
Ondernemingen	3.334	3.097
Particulieren exclusief hypotheek	809	872
Onroerend goed gedekt door hypotheek	1.147	1.174
Exposures in default	267	272
Covered bonds	--	--
Aandelenposities	27	14
Overige posten	260	295
Totaal gestandaardiseerde methode	17.011	18.292
IRB-RISICOKLASSEN		
Particuliere hypotheek	42.052	41.722
Securitisatie	619	814
Totaal IRB-methode	42.671	42.536
Totale exposure	59.682	60.828

Exposure verdeeld naar geografische distributie 2016

in miljoenen euro's	Nederland	EMU	Buiten EMU	Totaal exposure
GESTANDAARDISEERDE RISICOKLASSEN				
Centrale overheden en centrale banken	3.054	2.756	26	5.836
Regionale of lokale overheden	695	364	93	1.152
Publiekrechtelijke lichamen	75	--	--	75
Multilaterale ontwikkelingsbanken	--	282	--	282
Internationale organisaties	--	--	--	--
Financiële instellingen	449	406	1.883	2.738
Ondernemingen	2.705	938	296	3.939
Particulieren exclusief hypotheek	805	11	2	818
Onroerend goed gedekt door hypotheek	1.022	6	1	1.029
Exposures in default	184	4	--	188
Covered bonds	--	--	--	--
Aandelenposities	22	--	--	22
Overige posten	350	--	--	350
Totaal gestandaardiseerde methode	9.361	4.767	2.301	16.429
IRB-RISICOKLASSEN				
Particuliere hypotheek	44.552	96	53	44.701
Securitisatie	79	--	--	79
Totaal IRB-methode	44.631	96	53	44.780
Totale exposure	53.992	4.862	2.354	61.209

Exposure verdeeld naar geografische distributie 2015

in miljoenen euro's	Nederland	EMU	Buiten EMU	Totaal exposure
GESTANDAARDISEERDE RISICOKLASSEN				
Centrale overheden en centrale banken	3.110	3.019	20	6.149
Regionale of lokale overheden	1.313	244	--	1.557
Publiekrechtelijke lichamen	87	--	--	87
Multilaterale ontwikkelingsbanken	--	284	--	284
Internationale organisaties	--	--	15	15
Financiële instellingen	1.279	598	1.198	3.075
Ondernemingen	2.536	586	212	3.334
Particulieren exclusief hypotheek	796	12	1	809
Onroerend goed gedekt door hypotheek	1.139	7	1	1.147
Exposures in default	260	7	--	267
Covered bonds	--	--	--	--
Aandelenposities	25	--	2	27
Overige posten	260	--	--	260
Totaal gestandaardiseerde methode	10.805	4.757	1.449	17.011
IRB-RISICOKLASSEN				
Particuliere hypotheek	41.888	107	57	42.052
Securitisatie	619	--	--	619
Totaal IRB-methode	42.507	107	57	42.671
Totale exposure	53.312	4.864	1.506	59.682

Exposure verdeeld naar resterende looptijd 2016

in miljoenen euro's	< 1 maand	1 - 3 maanden	3 maanden - 1 jaar	1 - 5 jaar	> 5 jaar	Onbepaald	Voorziening	Totaal
GESTANDAARDISEERDE RISICOKLASSEN								
Centrale overheden en centrale banken	2.160	--	52	957	2.667	--	--	5.836
Regionale of lokale overheden	281	185	60	296	329	--	--	1.152
Publiekrechtelijke lichamen	1	--	6	22	47	--	--	75
Multilaterale ontwikkelingsbanken	--	--	--	119	163	--	--	282
Internationale organisaties	--	--	--	--	0	--	--	--
Financiële instellingen	1.287	524	565	188	174	--	--	2.738
Ondernemingen	1.207	51	540	345	1.796	--	--	3.939
Particulieren exclusief hypotheek	807	--	--	3	8	--	--	818
Onroerend goed gedekt door hypotheek	15	--	1	30	987	--	-4	1.029
Exposures in default	95	--	--	4	185	--	-96	188
Covered bonds	--	--	--	--	0	--	--	--
Aandelenposities	--	--	--	--	0	23	-1	22
Overige posten	--	--	--	--	0	350	--	350
Totaal gestandaardiseerde methode	5.853	760	1.225	1.963	6.356	373	-101	16.429
IRB-RISICOKLASSEN								
Particuliere hypotheek	29	9	70	352	44.346	--	-106	44.701
Securitisatie	--	--	--	--	79	--	--	79
Totaal IRB-methode	29	9	70	352	44.425	--	-106	44.780
Totale exposure	5.882	769	1.295	2.315	50.781	373	-207	61.209

Exposure verdeeld naar resterende looptijd 2015

in miljoenen euro's	< 1 maand	1 - 3 maanden	3 maanden - 1 jaar	1 - 5 jaar	> 5 jaar	Onbepaald	Voorziening	Totaal
GESTANDAARDISEERDE RISICOKLASSEN								
Centrale overheden en centrale banken	1.795	--	251	1.462	2.641	--	--	6.149
Regionale of lokale overheden	741	60	38	327	391	--	--	1.557
Publiekrechtelijke lichamen	1	--	5	31	50	--	--	87
Multilaterale ontwikkelingsbanken	--	--	--	141	143	--	--	284
Internationale organisaties	--	--	--	15	0	--	--	15
Financiële instellingen	1.947	765	--	243	120	--	--	3.075
Ondernemingen	1.147	1	27	247	1.912	--	--	3.334
Particulieren exclusief hypotheek	797	--	1	4	9	--	-2	809
Onroerend goed gedekt door hypotheek	19	--	3	27	1.101	--	-3	1.147
Exposures in default	183	--	--	3	210	--	-129	267
Covered bonds	--	--	--	--	0	--	--	--
Aandelenposities	--	--	--	--	0	23	-2	21
Overige posten	--	--	--	--	0	260	--	260
Totaal gestandaardiseerde methode	6.630	826	325	2.500	6.577	283	-136	17.005
IRB-RISICOKLASSEN								
Particuliere hypotheek	6	7	50	366	41.837	--	-214	42.052
Securitisatie	--	--	--	--	619	--	--	619
Totaal IRB-methode	6	7	50	366	42.456	--	-214	42.671
Totale exposure	6.636	833	375	2.866	49.033	283	-350	59.676

Exposure verdeeld naar tegenpartij 2016

in miljoenen euro's

	Particulieren	Overheid	Financiële dienstverlening	Administratie en ondersteuning	Gezondheidszorg	Vastgoed	Elektriciteit, gas, stoom	Nijverheid	Groothandel en detailhandel	Overig zakelijk	Totale exposure
GESTANDAARDISEERDE RISICOKLASSEN											
Centrale overheden en centrale banken	--	5.836	--	--	--	--	--	--	--	--	5.836
Regionale of lokale overheden	--	1.152	--	--	--	--	--	--	--	--	1.152
Publiekrechtelijke lichamen	--	23	--	--	52	--	--	--	--	--	75
- waarvan SME	--	3	--	--	--	--	--	--	--	--	3
Multilaterale ontwikkelingsbanken	--	282	--	--	--	--	--	--	--	--	282
Internationale organisaties	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Financiële instellingen	--	--	2.738	--	--	--	--	--	--	--	2.738
Ondernemingen	--	--	2.185	16	101	691	270	25	126	525	3.939
- waarvan SME	--	--	--	6	--	20	161	3	114	58	362
Particulieren exclusief hypotheek	--	--	--	4	1	4	6	117	604	82	818
- waarvan SME	--	--	--	4	--	3	2	40	28	10	87
Onroerend goed gedekt door hypotheek	304	12	7	23	18	144	--	10	7	504	1.029
- waarvan SME	304	11	7	23	18	144	--	10	7	504	1.028
Exposures in default	5	--	--	7	4	18	--	5	42	107	188
- waarvan SME	1	--	--	7	4	18	--	1	17	95	143
Covered bonds	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Aandelenposities	--	--	--	--	--	--	--	--	--	22	22
Overige posten	--	--	--	--	--	--	--	--	--	350	350
Totaal gestandaardiseerde methode	309	7.305	4.930	50	176	857	276	157	779	1.590	16.429
IRB-RISICOKLASSEN											
Particuliere hypotheek	44.701	--	--	--	--	--	--	--	--	--	44.701
Securitisatie	--	--	--	--	--	--	--	--	--	79	79
Totaal IRB-methode	44.701	--	--	--	--	--	--	--	--	79	44.780
Totale exposure	45.010	7.305	4.930	50	176	857	276	157	779	1.669	61.209

Exposure verdeeld naar tegenpartij 2015

in miljoenen euro's	Particulieren	Overheid	Financiële dienstverlening	Administratie en ondersteuning	Gezondheidszorg	Vastgoed	Elektriciteit, gas, stoom	Nijverheid	Groothandel en detailhandel	Overig zakelijk	Totale exposure
GESTANDAARDISEERDE RISICOKLASSEN											
Centrale overheden en centrale banken	--	6.149	--	--	--	--	--	--	--	--	6.149
Regionale of lokale overheden	--	1.557	--	--	--	--	--	--	--	--	1.557
Publiekrechtelijke lichamen	--	70	--	--	18	--	--	--	--	--	87
- waarvan SME	--	3	--	--	--	--	--	--	--	--	3
Multilaterale ontwikkelingsbanken	--	284	--	--	--	--	--	--	--	--	284
Internationale organisaties	--	--	15	--	--	--	--	--	--	--	15
Financiële instellingen	--	--	3.062	--	--	--	--	--	--	13	3.075
Ondernemingen	305	--	843	6	2	996	253	--	8	921	3.334
- waarvan SME	--	--	--	--	--	6	132	--	--	20	158
Particulieren exclusief hypotheek	1	1	1	7	3	12	1	13	25	747	809
- waarvan SME	--	--	--	1	1	1	1	1	1	3	9
Onroerend goed gedekt door hypotheek	--	5	32	62	20	257	6	118	230	416	1.147
- waarvan SME	--	5	32	61	20	254	6	116	227	411	1.132
Exposures in default	12	2	2	9	1	41	--	25	31	143	267
- waarvan SME	--	2	2	8	1	36	--	20	26	61	156
Covered bonds	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Aandelenposities	--	--	--	--	--	--	--	--	--	27	27
Overige posten	--	--	--	--	--	--	--	--	--	260	260
Totaal gestandaardiseerde methode	318	8.068	3.955	84	44	1.306	260	156	294	2.527	17.011
IRB-RISICOKLASSEN											
Particuliere hypotheek	42.052	--	--	--	--	--	--	--	--	--	42.052
Securitisatie	--	--	--	--	--	--	--	--	--	619	619
Totaal IRB-methode	42.052	--	--	--	--	--	--	--	--	619	42.671
Totale exposure	42.370	8.068	3.955	84	44	1.306	260	156	294	3.146	59.682

3.2.2 Berekening risicogewogen activa en gebruik van kredietbeoordelingbureaus

EDTF 26

Onder de SA meten we het kredietrisico met behulp van risicogewichten die we toepassen op de exposure. De toepassing van de risicogewichten binnen de SA is gehouden aan een set van vaste regels en is met name bepaald door de risicoclassificatie van de onderliggende activapost.

Voor de bepaling van de RWA met behulp van de SA dienen externe ratings van erkende kredietbeoordelingsbureaus als input voor de bepaling van de risicoclassificatie en daarmee het risicogewicht.

De onderstaande tabellen geven de RWA per risicogewicht weer en het vereiste kapitaal. Het vereiste kapitaal is bepaald als 8% van de RWA.

Risicoklassen verdeeld naar risicogewogen activa en kapitaalvereisten per risicoweging 2016

in miljoenen euro's	Risicoweging										Totaal	Totaal kapitaalvereisten
	0% - 10%	20%	35%	50%	75%	100%	150%	250%	400%	500%		
STANDAARDBENADERING												
Centrale overheden en centrale banken	--	--	--	--	--	--	--	194	--	--	194	16
Regionale of lokale overheden	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Publiekrechtelijke lichamen	--	6	--	--	--	3	--	--	--	--	9	1
Multilaterale ontwikkelingsbanken	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Internationale organisaties	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Financiële instellingen	--	115	--	184	--	--	--	--	--	--	299	24
Ondernemingen	12	21	--	18	--	454	--	--	--	--	505	40
Particulier excl. hypotheek	--	--	--	--	133	3	--	--	--	--	136	11
Onroerend goed gedekt door hypotheek	--	--	92	--	428	167	--	--	--	--	687	55
Exposures in default	--	--	--	--	--	57	54	--	--	--	111	9
Covered bonds	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Aandelenposities	--	--	--	--	--	21	--	--	--	--	21	2
Overige posten	--	--	--	--	--	260	--	--	--	--	260	21
Totaal gestandaardiseerde risicogewogen activa	12	142	92	202	561	965	54	194	--	--	2.222	
Totale kapitaalvereisten	1	11	7	16	45	77	4	16	--	--		179

Risicoklassen verdeeld naar risicogewogen activa en kapitaalvereisten per risicoweging 2015

in miljoenen euro's	Risicoweging										Totaal	Totaal kapitaalvereisten
	0% - 10%	20%	35%	50%	75%	100%	150%	250%	400%	500%		
STANDAARDBENADERING												
Centrale overheden en centrale banken	--	--	--	--	--	--	--	170	--	--	170	14
Regionale of lokale overheden	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Publiekrechtelijke lichamen	--	8	--	--	--	4	--	--	--	--	12	1
Multilaterale ontwikkelingsbanken	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Internationale organisaties	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Financiële instellingen	--	131	--	316	--	--	--	--	--	--	447	36
Ondernemingen	7	18	--	13	2	384	--	--	--	--	424	34
Particulier excl. hypotheek	--	--	--	--	151	--	--	--	--	--	151	12
Onroerend goed gedekt door hypotheek	--	--	101	--	463	216	--	--	--	--	780	62
Exposures in default	--	--	--	--	--	89	72	--	--	--	161	13
Covered bonds	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Aandelenposities	--	--	--	--	--	25	--	--	--	--	25	2
Overige posten	--	--	--	--	--	195	--	--	--	--	195	16
Totaal gestandaardiseerde risicogewogen activa	7	157	101	329	616	913	72	170	--	--	2.365	
Totale kapitaalvereisten	1	13	8	26	49	74	6	14	--	--		190

De daling van de totale RWA (en daarmee ook het kapitaalbeslag) is onder meer toe te schrijven aan een daling bij de financiële instellingen. Dit komt doordat de bank enkele grote exposures op financiële instellingen terugbrengt.

De Volksbank gebruikt de erkende externe ratings van Standard & Poor's, Moody's en Fitch Ratings. De kredietbeoordeling relateren we aan de kredietkwaliteitscategorieën (van hoog naar laag: 1 t/m 6) gedefinieerd binnen de regelgeving. In de CRR/CRD IV-regelgeving is voor de verschillende risicoklassen aangegeven welk risicogewicht bij welke kredietkwaliteitscategorie hoort.

De volgende tabellen geven verdere toelichting voor de verschillende risicoklassen uitgesplitst naar de verschillende kredietkwaliteitscategorieën.

EXPOSURE IN CENTRALE OVERHEDEN EN CENTRALE BANKEN

Onderstaande tabel toont de EAD en RWA voor centrale overheden of centrale banken naar ratingklassen.

Exposure in centrale overheden en centrale banken 2016

in miljoenen euro's	Krediet- kwaliteits- categorie	Risico- weging	EAD	RWA
AAA tot AA-	1	0%	6.761	--
		250%	78	194
A+ tot A-	2			
- EMU		0%	120	--
- Buiten EMU		20%	--	--
BBB+ tot BBB-	3			
- EMU		0%	30	--
- Buiten EMU		50%	--	--
BB+ tot B-	4			
- EMU		0%	--	--
- Buiten EMU		100%	--	--
CC	5			
- EMU		0%	--	--
- Buiten EMU		0%	--	--
Geen rating		0%	--	--
Geen rating		100%	--	--
Totale exposure			6.989	194

Exposure in centrale overheden en centrale banken 2015

in miljoenen euro's	Krediet- kwaliteits- categorie	Risico- weging	EAD	RWA
AAA tot AA-	1	0%	7.468	--
		250%	68	170
A+ tot A-	2			
- EMU		0%	97	--
- Buiten EMU		20%	--	--
BBB+ tot BBB-	3			
- EMU		0%	112	--
- Buiten EMU		50%	--	--
BB+ tot B-	4			
- EMU		0%	--	--
- Buiten EMU		100%	--	--
CC	5			
- EMU		0%	--	--
- Buiten EMU		0%	--	--
Geen rating		100%	--	--
Totale exposure			7.745	170

Op genoemde uitzettingen in de EU-lidstaten is het risicogewicht binnen de regelgeving op 0% gesteld (conform CRR artikel 114), waardoor de RWA nihil is voor de Volksbank. De 250%-risicogewogen post van € 78 miljoen betreft een uitgestelde belastingvordering op de Nederlandse overheid.

De geografische onderverdeling van de centrale overheden en banken is als volgt:

Centrale overheden en centrale banken (EAD)

in miljoenen euro's	2016	2015
GEOGRAFISCH		
Nederland	3.832	3.944
België	590	544
Duitsland	1.211	1.747
Frankrijk	694	873
Italië	30	112
Ierland	120	97
Oostenrijk	389	361
Overig	123	67
Totaal	6.989	7.745

EXPOSURE IN REGIONALE OF LOKALE OVERHEDEN

Onderstaande tabel toont de EAD en RWA voor regionale of lokale overheden naar ratingklassen (en bijbehorende kredietkwaliteitscategorie).

Exposure in regionale of lokale overheden 2016

in miljoenen euro's	Kredietkwaliteitscategorie	Risicoweging	EAD	RWA
AAA tot AA-	1	0%	2.059	--
A+ tot A-	2	0%	75	--
BBB+ tot BBB-	3	0%	--	--
BB+ tot B-	4	0%	--	--
Geen rating			627	--
Totale exposure			2.761	--

Exposure in regionale of lokale overheden 2015

in miljoenen euro's	Kredietkwaliteitscategorie	Risicoweging	EAD	RWA
AAA tot AA-	1	0%	1.777	--
A+ tot A-	2	0%	50	--
BBB+ tot BBB-	3	0%	--	--
BB+ tot B-	4	0%	--	--
Geen rating			704	--
Totale exposure			2.531	--

Er is geen RWA van toepassing voor de uitzettingen door de Volksbank op regionale of lokale overheden. Dit is het gevolg van de 0%-risicoweging die geldt voor deze (lagere) overheden van EU lidstaten (conform CRR artikel 115).

EXPOSURE IN PUBLIEKRECHTELIJKE LICHAMEN

Onderstaande tabel laat de ratingverdeling zien voor publiekrechtelijke lichamen. De exposure op publiekrechtelijke lichamen is zeer beperkt.

Exposure in publiekrechtelijke lichamen 2016

in miljoenen euro's	Kredietkwaliteitscategorie	Risicoweging	EAD	RWA
AAA tot AA-	1	20%	--	--
A+ tot A-	2	50%	--	--
BBB+ tot BBB-	3	100%	--	--
BB+ tot B-	4	100%	--	--
Geen rating		20%	32	6
Geen rating		100%	3	3
Totale exposure			35	9

Exposure in publiekrechtelijke lichamen 2015

in miljoenen euro's	Kredietkwaliteitscategorie	Risicoweging	EAD	RWA
AAA tot AA-	1	20%	--	--
A+ tot A-	2	50%	--	--
BBB+ tot BBB-	3	100%	--	--
BB+ tot B-	4	100%	--	--
Geen rating		20%	40	8
Geen rating		100%	4	4
Totale exposure			44	12

REGIONALE OF LAGERE OVERHEDEN

Onderstaande tabel geeft een verdere verdeling naar tegenpartij van de 'Regionale of lokale overheden' en 'Publiekrechtelijke lichamen' zoals hiervoor zijn getoond. Dit betreffen zowel nationale als internationale overheden.

Lokale overheden of autoriteiten (EAD)

in miljoenen euro's	2016	2015
Provincies	2.015	1.217
Gemeenten	422	1.022
Waterschappen	320	285
Universiteiten	--	--
Academische Ziekenhuizen	16	23
Overige	24	28
Totaal	2.796	2.575

De bovenliggende overheid garandeert leningen aan regionale overheden (expliciet dan wel impliciet). Ten aanzien van gemeenten, waterschappen en academische ziekenhuizen' betreft dit de Nederlandse overheid. De categorie 'Provincies' betreft Zwitserse kantons en regionale overheden in België, Duitsland en Frankrijk.

EXPOSURE IN MULTILATERALE ONTWIKKELINGSBANKEN

Onderstaande tabel laat de ratingverdeling zien voor multilaterale ontwikkelingsbanken. De exposure op multilaterale ontwikkelingsbanken is nagenoeg gelijk gebleven en is nog altijd zeer beperkt.

Er is geen RWA van toepassing voor deze exposures als gevolg van de 0%-risicoweging die geldt voor deze multilaterale ontwikkelingsbanken (conform CRR artikel 117).

Exposure in multilaterale ontwikkelingsbanken 2016

in miljoenen euro's	Krediet-kwaliteits-categorie	Risico-weging	EAD	RWA
AAA tot AA-	1	0%	282	--
A+ tot A-	2	0%	--	--
BBB+ tot BBB-	3	0%	--	--
BB+ tot B-	4	0%	--	--
Totale exposure			282	--

Exposure in multilaterale ontwikkelingsbanken 2015

in miljoenen euro's	Krediet-kwaliteits-categorie	Risico-weging	EAD	RWA
AAA tot AA-	1	0%	284	--
A+ tot A-	2	0%	--	--
BBB+ tot BBB-	3	0%	--	--
BB+ tot B-	4	0%	--	--
Totale exposure			284	--

EXPOSURE IN INTERNATIONALE ORGANISATIES

Onderstaande tabel geeft de ratingverdeling voor internationale organisaties.

Er is geen RWA van toepassing voor deze exposures als gevolg van de 0%-risicoweging die geldt voor deze internationale organisaties (conform CRR artikel 118). Ultimo 2016 is er geen exposure.

Exposure in internationale organisaties 2016

in miljoenen euro's	Krediet-kwaliteits-categorie	Risico-weging	EAD	RWA
AAA tot AA-	1	0%	--	--
A+ tot A-	2	0%	--	--
BBB+ tot BBB-	3	0%	--	--
BB+ tot B-	4	0%	--	--
Totale exposure			--	--

Exposure in internationale organisaties 2015

in miljoenen euro's	Krediet- kwaliteits- categorie	Risico- weging	EAD	RWA
AAA tot AA-	1	0%	15	--
A+ tot A-	2	0%	--	--
BBB+ tot BBB-	3	0%	--	--
BB+ tot B-	4	0%	--	--
Totale exposure			15	--

EXPOSURES IN FINANCIËLE INSTELLINGEN

Onderstaande tabellen tonen de ratingverdeling voor financiële instellingen.

Het concentratierisico op individuele financiële instellingen die tegenpartij zijn in derivatentransacties is verder gereduceerd. Daar waar mogelijk vindt afwikkeling van nieuwe en bestaande derivatentransacties plaats via een centrale tegenpartij (CTP), waardoor we het kredietrisico op financiële instellingen reduceren.

Exposure in financiële instellingen 2016

in miljoenen euro's	Krediet- kwaliteits- categorie	Risico- weging	EAD	RWA
AAA tot AA-	1	20%	512	102
A+ tot A-	2			
- < 3 maanden		20%	59	12
- < 3 maanden		50%	1	1
- > 3 maanden		20%	--	--
- > 3 maanden		50%	361	180
BBB+ tot BBB-	3			
- < 3 maanden		20%	3	1
- > 3 maanden		50%	7	3
BB+ tot B-	4			
- < 3 maanden		50%	--	--
- > 3 maanden		100%	--	--
Geen rating			--	--
Totale exposure			943	299

Exposure in financiële instellingen 2015

in miljoenen euro's	Krediet- kwaliteits- categorie	Risico- weging	EAD	RWA
AAA tot AA-	1	20%	642	128
A+ tot A-	2			
- < 3 maanden		20%	8	2
- < 3 maanden		50%	14	7
- > 3 maanden		20%	--	--
- > 3 maanden		50%	598	299
BBB+ tot BBB-	3			
- < 3 maanden		20%	2	--
- > 3 maanden		50%	19	9
BB+ tot B-	4			
- < 3 maanden		50%	--	--
- > 3 maanden		100%	--	--
Geen rating			3	2
Totale exposure			1.286	447

EXPOSURE IN ONDERNEMINGEN

Onderstaande tabel toont de ratingverdeling voor ondernemingen.

De EAD voor derivaten met een CTP die een risicoweging van 2 of 4% hebben (conform CRR artikel 305) is verder gestegen. Dit is in lijn met het beleid van de Volksbank om derivaten zoveel mogelijk via een CTP te clearen – ter beperking van het tegenpartijrisico.

Exposure in ondernemingen 2016

in miljoenen euro's	Krediet- kwaliteits- categorie	Risico- weging	EAD	RWA
AAA tot AA-	1	20%	105	21
A+ tot A-	2	2%	392	8
A+ tot A-	2	4%	107	4
A+ tot A-	2	50%	37	18
A+ tot A-	2	100%	--	--
BBB+ tot BBB-	3	100%	--	--
BB+ tot B-	4	100%	--	--
Geen rating		50%	--	--
Geen rating		75%	--	--
Geen rating		100%	454	454
Totale exposure			1.095	505

Exposure in ondernemingen 2015

in miljoenen euro's	Krediet- kwaliteits- categorie	Risico- weging	EAD	RWA
AAA tot AA-	1	20%	92	18
A+ tot A-	2	2%	254	5
A+ tot A-	2	4%	54	2
A+ tot A-	2	50%	25	13
A+ tot A-	2	100%	--	--
BBB+ tot BBB-	3	100%	1	1
BB+ tot B-	4	100%	--	--
Geen rating		50%	--	--
Geen rating		75%	3	2
Geen rating		100%	383	383
Totale exposure			812	424

EXPOSURE IN COVERED BONDS

Ultimo 2015 en 2016 zijn er geen covered bonds in portefeuille.

3.3 Gebruik van AIRB-benadering voor kredietrisico

3.3.1 Exposureklassen

Binnen de Advanced Internal Rating Based (AIRB)-benadering maakt de Volksbank onderscheid tussen de exposureklassen particuliere hypotheek en securitisaties.

PARTICULIERE HYPOTHEKEN

Exposures op individuele particulieren zijn geclassificeerd als vorderingen op klanten. Hierbij is zekerheid gegeven door een verbonden onderpand met een hypotheecaire inschrijving en eventueel een Nationale Hypotheek Garantie (NHG). De particuliere hypotheekportefeuille beslaat ultimo 2016 92% (ultimo 2015, 91%) van de totale vorderingen op klanten van de Volksbank.

SECURITISATIE

De exposureklasse securitisatie bestaat met name uit gesecuritiseerde hypotheek van de Volksbank die op eigen boek worden gehouden. Dit zijn gesecuritiseerde hypotheek waarvoor de securitisatie-entiteiten obligaties hebben uitgegeven die niet zijn verkocht aan investeerders of zijn teruggekocht.

Hieronder bespreken we de particuliere hypotheek. In hoofdstuk 6 van deze Pillar 3-rapportage komen de securitisaties aan bod.

3.3.2 Particuliere hypotheek

AIRB-PARAMETERS

Met de AIRB-benadering meten we het kredietrisico aan de hand van goedgekeurde modellen met interne input voor de berekening van de Probability of Default (PD), (downturn) Loss Given Default (LGD) en Exposure at Default (EAD).

PROBABILITY OF DEFAULT

We beoordelen de kredietkwaliteit van kredietnemers door toekenning van een interne risicoring. De rating geeft een door statistiek onderbouwde kans weer dat een klant in een bepaalde ratingcategorie binnen de eerstkomende twaalf maanden niet in staat is aan zijn hypotheekverplichtingen te voldoen.

Het model bestaat uit veertien verschillende PD-risicoklassen voor de portefeuille: performing (klassen 1-13) en non-performing (klasse 14). Binnen performing kan globaal worden gesteld dat klassen 6-10 overeenkomen met 'recent hersteld'³ en klassen 11-13 met 'in achterstand'. Klasse 7 refereert aan het deel van de portefeuille dat niet direct door het ratingmodel wordt gescoord, maar op basis van de gemiddelde wegging in het totaal is meegenomen. Van de portefeuille zit 7% in klasse 7.

LOSS GIVEN DEFAULT

Wanneer een klant in gebreke blijft, verhalen we meestal een deel van de uitstaande vordering. Het deel dat resteert is het feitelijke verlies. Samen met de economische kosten die samenhangen met de gedwongen verkoop van het onderpand vormt dit het totale verlies, te weten de Loss Given Default. De omvang van de LGD meten we als een percentage van de EAD. Op basis van historische gegevens maken we een inschatting van het gemiddelde verlies dat we lijden op de verschillende kredietsoorten in geval van in gebreke blijven.

In het ratingmodel berekenen we voor iedere klant een individuele LGD. Deze voorspellingen lopen van 0% tot 100%.

DOWNTURN LGD

Naast het vaststellen van de LGD op basis van de huidige informatie moeten we voor het vaststellen van de RWA ook een downturn LGD bepalen. De regelgeving specificeert dat de interne LGD-schattingen moeten reflecteren dat de verliezen onder onzekere (macro-economische) omstandigheden systematisch hoger kunnen liggen dan onder 'normale' of gemiddelde omstandigheden. Als de drijvende systematische (bijvoorbeeld macro-economische) factoren een cyclisch karakter hebben, zijn de verliezen bij default eveneens cyclisch. Een downturn identificeren we in deze context dan ook met de bodem van deze cyclus en de hiermee corresponderende realisaties voor de drijvende (macro-economische) factoren. Om tot een 'forward looking' karakterisering van een downturn te komen, gaan we hier uit van niveaus van de factoren die met een zekere waarschijnlijkheid worden bereikt op de bodem van de cyclus. De Volksbank bepaalt deze niveaus op basis van expertsessies en bedrijfsmatige overwegingen, ondersteund door statistische analyse van historische cycli.

³ Betreft klanten die de laatste 12 maanden minimaal 1x een maand achterstand hebben gehad of in default zijn geweest, maar nu zijn hersteld.

Voor het bepalen van de downturn LGD gebruiken we het reguliere LGD-model, maar met een aanpassing voor de negatieve macro-economische omstandigheden. Hierbij houden we rekening met een daling van de huidige huizenprijzen, waarbij de verwachte daling is gebaseerd op een analyse van de historische ontwikkeling van de huizenprijzen in Nederland. Daarnaast houden we ook rekening met de opgelopen werkloosheid en het effect hiervan op de LGD.

EXPOSURE AT DEFAULT

Bij de EAD schatten we in welke mate gebruik is gemaakt van een kredietfaciliteit op het moment dat de klant in gebreke blijft. De klant kan gedurende de looptijd van een lening mogelijk nog niet het volledige bedrag hebben opgenomen of al een deel van de hoofdsom hebben terugbetaald. We houden bij de beoordeling van leningen rekening met de EAD op basis van de ruime ervaring die we in het verleden hebben opgedaan. Daarbij onderkennen we dat klanten meer dan gemiddeld van hun kredietfaciliteit gebruik maken naarmate ze verder in betalingsproblemen raken.

INTERNE RATINGPROCEDURE

De interne ratingprocedure voor particuliere hypotheekleningen is gebaseerd op verschillende data-elementen zoals Loan-to-Value, woningtype of betaalgedrag, waarmee is geborgd dat we het risico op juiste wijze meten. Tijdens de ratingprocedure kennen we de ratings automatisch toe, waarbij het niet mogelijk is een toegekende rating te overrulen. Deze ratingprocedure voeren we elke maand uit voor de gehele particuliere hypotheekportefeuille, inclusief contractuele verplichtingen voor toekomstige uitzettingen (getekende offertes). Voor de laatste categorie hebben we op dat specifieke rapportagemoment niet voldoende informatie om de reguliere PD, LGD en EAD vast te stellen. We maken dan gebruik van een gemiddelde weging, de zogenoemde verstekwaarde.

CONTROLEMECHANISME VOOR HET INTERNE RATINGSYSTEEM

Modeldocumentatie

De Volksbank heeft als interne richtlijn dat de documentatie van AIRB-modellen voldoende gedetailleerd is, zodat op basis van de oorspronkelijke gegevensbronnen een onafhankelijke validatie van het model plaatsvindt. Hierbij moet een beschrijving worden gegeven van de bij de modelontwikkeling gebruikte gegevens, de gehanteerde methodiek (en de redenen voor het kiezen van deze methodiek), alle in het model gehanteerde aannames en het benoemen van de bekende sterktes en zwaktes van het model.

Modelmonitoring

Na de goedkeuring en implementatie van het model voert de tweedelijns risicomanagerafdeling op kwartaalwijze basis een modelmonitoringproces uit. Deze modelmonitoring heeft als doel te beoordelen of het model nog steeds voldoende voorspellende en verklarende kracht heeft. Hierbij toetst de tweede lijn expliciet de voorspellingen van het model ten opzichte van de realisaties. Wanneer de tweede lijn tussen deze factoren een (te) grote afwijking constateert, stellen we vast wat hiervan de oorzaak is en of dit een aanpassing van het model vereist. In principe vindt jaarlijks een review plaats van het model, maar als gevolg van de modelmonitoring kan het Model Governance Comité (MGC) besluiten om deze review te vervroegen.

Modelreview

Naast de periodieke modelmonitoring vindt ook een jaarlijkse review van het model plaats. Tijdens deze review (net als in de modelmonitoring) wordt bepaald in hoeverre het model nog steeds conform verwachting presteert, maar ook of de nieuwe realisaties een herijking van het model rechtvaardigen. De modelreview zien we daarom als een diepgaandere analyse van het model en haar prestaties dan de modelmonitoring.

Initiële en periodieke modelvalidatie

We onderwerpen alle modellen intern aan een onafhankelijk validatieproces voordat het goedkeuringsproces start, waarna we na een positief besluit tot implementatie ervan overgaan. Het MGC ziet erop toe dat de processen voor modelbouw en -goedkeuring worden gevolgd en verschillende modellen onderling consistent zijn. Verder beoordelen we of aan relevante wet- en regelgeving is voldaan en of het model geschikt is voor de beoogde toepassing.

Aftekening van modellen

Voor het proces van modelgoedkeuring heeft de Volksbank duidelijke regels vastgesteld. De modeleigenaren leggen de risicomodellen ter goedkeuring voor aan het MGC, waarbij ook het kredietcomité in de gelegenheid wordt gesteld kennis te nemen van de impact van de modellen en te besluiten over de timing van de implementatie.

3.3.3 Verdeling kredietkwaliteit particuliere hypotheekleningen [EDTF 14](#) [EDTF 15](#)

De onderpanden van de hypotheekleningen bevinden zich hoofdzakelijk in Nederland. We hanteren voor het wegen van het kredietrisico in deze portefeuille een intern ontwikkeld AIRB-model, PHIRM⁴. Het ratingmodel geeft aan hoe groot de kans is dat een klant binnen één jaar in betalingsproblemen raakt en wat het verwachte verlies dan is voor de bank.

⁴ PHIRM – Particuliere Hypotheekleningen Interne Rating Model

De uitkomsten gebruiken we voor het vaststellen van de risicogewogen activa van de particuliere hypotheekportefeuille. Ze vormen de basis voor het berekenen van de IFRS-kredietvoorzieningen. Tevens dienen ze als input voor essentiële interne risicorapportages.

In 2014 heeft de bank het voor de AIRB gebruikte ratingmodel vernieuwd. Op 19 december 2014 heeft DNB goedkeuring verleend onder de voorwaarde dat een kalibratie van het model zou plaatsvinden met het gebruik van meer actuele data en een nieuwe methodiek om onderpand te indexeren. In april 2016 is PHIRM 2.1 ingevoerd.

HET GEBRUIK VAN MEER ACTUELE DATA

Een van de belangrijkste veranderingen is de verlenging van de datatermijn die wordt gebruikt voor de waardering van de modellen. Voor het PHIRM 2.0 PD-model is data van januari 2006 tot en met maart 2013 gebruikt en voor het PHIRM 2.0 LGD-model data van januari 2006 tot januari 2014. Voor het PHIRM 2.1 PD- en LGD-model, wordt deze termijn verlengd van januari 2006 tot december 2014.

INDEXATIEMETHODIEK

Bij de kalibratie van de PHIRM-modellen is een nieuwe indexatiemethodiek ter bepaling van de onderpandswaarde toegepast, met behulp van indexatiecijfers van Ortec. De nieuwe indexatiemethodiek is gedetailleerder dan de voormalige indexatiemethodiek op basis van Kadaster-informatie. Bij de voormalige methodiek worden de onderpandswaarden op kwartaalbasis bepaald met behulp van een algemeen indexatiepercentage per provincie (afkomstig van het CBS/Kadaster). Bij de nieuwe indexatiemethodologie is zowel de frequentie als het detailniveau toegenomen. Bij PHIRM 2.1 wordt het onderpand geïndexeerd met maandelijks bijgewerkte cijfers op basis van soort vastgoed en gemeente. Hierbij dient te worden opgemerkt dat de onderliggende modelmethodologieën zelf niet zijn veranderd als onderdeel van de kalibratie, wat bevestigd wordt door het feit dat deze kalibratie een niet-materiële wijziging is.

De volgende tabel geeft de verdeling van de portefeuille particuliere hypotheek naar kredietkwaliteitsklassen.

PD-risicoklassen particuliere hypotheek 2016

Interne ratingklasse	Gemiddelde LGD	Gemiddelde PD	EAD in elke klasse	RWA in elke klasse (of bandbreedte)
PERFORMING				
1	8,80%	0,07%	9.933	175
2	8,81%	0,21%	5.299	202
3	11,45%	0,31%	6.763	450
4	13,79%	0,45%	7.687	813
5	17,72%	0,70%	5.363	990
6	18,72%	1,02%	1.153	290
7	13,22%	1,25%	3.040	618
8	18,37%	1,70%	1.214	417
9	15,41%	3,24%	944	400
10	14,07%	6,77%	842	479
11	15,49%	13,32%	338	277
12	14,52%	22,83%	253	220
13	15,71%	43,08%	210	183
Non-performing	19,83%	100,00%	408	399
Totaal			43.447	5.913

PD-risicoklassen particuliere hypotheek 2015

Interne ratingklasse	Gemiddelde LGD	Gemiddelde PD	EAD in elke klasse	RWA in elke klasse (of bandbreedte)
PERFORMING				
1	8,76%	0,07%	10.790	172
2	8,75%	0,19%	5.092	184
3	11,10%	0,32%	5.141	340
4	12,74%	0,43%	6.195	587
5	17,13%	0,71%	6.324	1.136
6	17,82%	1,23%	1.430	387
7	12,63%	1,26%	2.538	496
8	17,41%	2,01%	839	304
9	13,32%	3,44%	800	304
10	13,47%	6,87%	916	505
11	14,82%	13,36%	411	326
12	14,21%	21,80%	381	327
13	14,97%	41,85%	326	284
Non-performing	21,22%	100,00%	869	782
Totaal			42.052	6.134

De risicogewogen activa van de totale portefeuille zijn gedaald en bedroegen € 6,5 miljard ultimo 2016 (€ 5,9 miljard verhoogd met een conservatisme-opslag in het model van 10%) ten opzichte van € 6,7 miljard in 2015 (€ 6,1 miljard eveneens verhoogd met 10%). De risicoweging van particuliere hypotheek daalde van gemiddeld 16,0% ultimo 2015 naar 15,0% ultimo 2016. Deze risicoweging is gedefinieerd als de risicogewogen activa inclusief de conservatisme-opslag gedeeld door de totale hypotheekexposuur.

De daling van de risicogewogen activa laat zich hoofdzakelijk verklaren door dalingen in de PD's en LGD's van de particuliere hypotheekportefeuille als gevolg van de verbeterde economische omstandigheden. Deze daling is gedeeltelijk tenietgedaan door de invoering van het nieuwe AIRB-model met een geschatte impact van € 0,7 miljard.

3.3.4 Verwachte aanpassingen

In 2016 heeft er een herontwikkeling van het Margin of Conservatism Framework plaatsgevonden waarbij de invoeringsdatum afhankelijk is van de interne en externe goedkeuringsprocedures.

De komende jaren zullen er verschillende aanpassingen moeten worden doorgevoerd in het IRB-model zelf, maar ook op de invoer en resultaten van het model door verwachte wijziging in de regelgeving.

Goedgekeurd

- Guidelines specifying the application of the definition of default (EBA/GL/2016/07);
- Regulatory Technical Standards (RTS) on the materiality threshold of past due credit obligations (EBA/RTS/2016/06).

In ontwikkeling

- RTS on conditions for capital requirements for mortgage exposures (EBA/CP/2015/12);
- Capital floors: the design of a framework based on standardised approaches (BIS paper 306);
- Reducing variation in credit risk-weighted assets – constraints on the use of internal model approaches (BIS paper 362);
- Consultation on Guidelines PD estimation, LGD estimation and treatment of defaulted assets (EBA/CP/2016/21).

Verwacht

- EBA RTS under Articles 181(3a) and 182(4a) on downturn conditions.

3.3.5 Verwachte kredietverliescorrectie ten behoeve van de AIRB-benadering

Het aanwezige kapitaal passen we aan voor het verschil tussen het verwachte verlies onder de CRR/CRD IV-richtlijnen en de daadwerkelijke voorziening voor de gerelateerde AIRB-exposures. Een negatief verschil ontstaat wanneer het verwachte verlies volgens de CRR/CRD IV richtlijnen hoger is dan de IFRS-voorziening, waardoor een IRB-tekort ontstaat. Op basis van de CRR/CRD IV-regelgeving trekken we het tekort af van het aanwezige Tier 1-kernkapitaal. In de transitiefase wordt in 2016 het tekort voor 80% afgetrokken van het Tier 1-kernkapitaal. Het restant trekken we af van het totale aanwezige kapitaal ten laste van het aanwezige Tier 2-kapitaal⁵. Bij een positief verschil (de voorziening is dan hoger dan het verwachte verlies), voegen we dit overschot toe aan het Tier 2-kapitaal, rekening houdend met bepaalde restricties.

⁵ Volgens de CRR/CRD IV richtlijnen dient in 2016 60% van het IRB-tekort ten laste van het Tier 1-kernkapitaal te worden gebracht, 20% ten laste van het Aanvullend Tier 1-kapitaal en 20% ten laste van het Tier 2-kapitaal. Doordat in 2016 geen Aanvullend Tier 1-kapitaal aanwezig is in de kapitaalstructuur van de Volksbank, wordt het IRB-tekort feitelijk voor 80% ten laste van het Tier 1-kernkapitaal gebracht en voor 20% ten laste van het Tier 2-kapitaal.

Voor de Volksbank is een negatief verschil van toepassing. Dit verschil komt doordat het AIRB-model een inschatting geeft op basis van een lange periode (verschillende momenten van een economische cyclus die leiden tot een 'through the cycle'-beeld). We moeten de voorzieningen echter baseren op de huidige ontwikkelingen in de portefeuille, ontwikkelingen die ook worden gestuurd door het actuele moment in de cyclus.

De toename van het IRB-tekort in 2016 hangt grotendeels samen met de invoering van het verbeterde kredietrisicomodel, PHIRM 2.1, in april 2016. Dat resulteerde in lagere voorzieningen als gevolg van hogere verwachte herstelpercentages en NHG-betalingen.

Een soortgelijke situatie kan zich ook voordoen bij het vaststellen van de LGD. Deze risicoparameter baseren we op historische uitwinningen, waarbij we voor het vaststellen van de voorzieningen ook specifiek kijken naar de recente ontwikkelingen in de portefeuille. Hierbij is het bijvoorbeeld mogelijk dat er een discrepantie is ontstaan tussen de gemiddelde uitwinperiode van de portefeuille ten opzichte van meer recente uitwinperiodes. Als dit het geval is, ontstaat hierdoor een verschil dat we als management adjustment verwerken en rapporteren.

Voor de veranderingen in de kredietvoorziening op de particuliere hypotheek verwijzen we naar paragraaf 3.4.

3.3.6 Model Backtesting [EDTF 17](#)

Als onderdeel van het kwartaallijkse monitoringproces voeren we ook een backtest uit. We stellen hierbij vast in hoeverre de voorspellingen van het model overeenkomen met de realisaties binnen de portefeuille. Een belangrijk aandachtspunt is dat we binnen het model niet alleen de recente ontwikkelingen schatten, maar dat we de schattingen juist baseren op een langere observatieperiode. De onderstaande resultaten geven daarom slechts een gedeeltelijk inzicht van de volledige backtest.

Uit de backtest van het PD-model blijkt dat het model een stabiele voorspelling geeft voor de verschillende jaren die past bij het doel van het model: het verstrekken van een 'through the cycle'-kans op default. Omdat de geobserveerde default rate actuele externe en interne positieve ontwikkelingen weerspiegelt, is daarin al een aantal jaar een duidelijk dalende trend waarneembaar.

In onderstaande tabel heeft de voorspelde PD van 2015 betrekking op de ultimo stand van 2015 en voorspelt de ontwikkeling in de portefeuille gedurende 2016. Het is conform onze verwachting dat de geobserveerde default rate in 2016 op een lager niveau ligt dan de 'through the cycle'-modelvoorspelling van ultimo 2015.

Uitkomsten back test AIRB particulier hypotheek model

Periode	Voorspelde PD ¹	Geobserveerde default rate ²
2007	1,31%	1,06%
2008	1,25%	1,20%
2009	1,20%	1,22%
2010	1,21%	1,35%
2011	1,26%	1,44%
2012	1,36%	1,59%
2013	1,28%	1,45%
2014	1,24%	0,97%
2015	1,05%	0,61%
Gemiddelde over gehele periode	1,24%	1,21%

1 Berekende kans op default voor de komende 12 maanden; Klant gewogen en "Through the Cycle".

2 Het geobserveerde percentage van het aantal klanten dat in het jaar na rapportage moment in default is gegaan.

3.3.7 Overige gebruik van het AIRB model

We gebruiken het interne ratingmodel primair om de LGD, de downturn LGD en de PD te bepalen zodat we de RWA en de voorzieningen daarvan kunnen afleiden. De primaire en secundaire uitkomsten gebruiken we onder andere in de volgende processen:

- Inningsprocessen, vervroegde en vertraagde incasso;
- Input voor het bepalen van het economisch kapitaal;
- Prijsstelling;
- Portefeuillebeheer.

3.4 Voorzieningen EDTF 28

Onderstaande tabel toont de voorzieningen en totale achterstanden van de vorderingen op klanten. Een klant is in achterstand als de betaling van een verschuldigd rente- en of aflossingsbedrag meer dan een dag te laat is. In de praktijk komt dat neer op een te late betaling van een afgesproken maandelijks termijnbedrag. Een klant is 'in default' wanneer deze minimaal 90 dagen niet heeft voldaan aan zijn betalingsverplichting, wanneer het onwaarschijnlijk is dat de klant aan zijn betalingsverplichtingen kan voldoen we vaststellen dat verdere betaling onwaarschijnlijk is of als bijvoorbeeld sprake is van fraude. Posten zijn pas weer 'uit default' als de volledige achterstand is ingelopen. Voorziene (impaired) defaultleningen zijn leningen waarvan de klanten in default zijn en waar een specifieke IFRS kredietvoorziening voor is getroffen.

Vorderingen op klanten 2016

in miljoenen euro's										
	Bruto leningen	Specifieke voorziening	IBNR-voorziening	Boekwaarde	In achterstand ¹	Non default	Voorziene default leningen ²	In achterstand (%)	Impaired ratio	Dekkingsgraad
Particuliere hypotheekleningen	44.911	-80	-34	44.797	682	260	422	1,5%	0,9%	19,0%
Overige particuliere kredieten	191	-25	-1	165	44	4	40	23,0%	20,9%	62,5%
Totaal particuliere kredieten	45.102	-105	-35	44.962	726	264	462	1,6%	1,0%	22,7%
Mkb-kredieten ³	909	-70	-4	835	146	--	146	16,1%	16,1%	47,9%
Overige zakelijke en semi-publieke kredieten	1.743	--	--	1.743	--	--	--	--	--	--
Vorderingen op de overheid	1.053	--	--	1.053	--	--	--	--	--	--
Totaal vorderingen op klanten	48.807	-175	-39	48.593	872	264	608	1,8%	1,2%	28,8%

1 Particuliere hypotheekleningen is exclusief leningen in de balans gewaardeerd tegen marktwaarde voor € 23 miljoen.

2 Een klant is 'in default' wanneer de klant een betalingsachterstand heeft van meer dan 90 dagen, nog niet hersteld is of wanneer het onwaarschijnlijk is dat de klant aan zijn betalingsverplichtingen kan voldoen.

3 Onder de bruto mkb-kredieten zijn voor € 815 miljoen bruto mkb-hypotheekleningen verantwoord.

Vorderingen op klanten 2015

in miljoenen euro's										
	Bruto leningen	Specifieke voorziening	IBNR-voorziening	Boekwaarde	In achterstand ¹	Non default	Voorziene default leningen ²	In achterstand (%)	Impaired ratio	Dekkingsgraad
Particuliere hypotheekleningen	45.044	-207	-50	44.787	1.317	396	921	2,9%	2,0%	22,5%
Overige particuliere kredieten	219	-33	-2	184	61	13	48	27,9%	21,9%	68,8%
Totaal particuliere kredieten	45.263	-240	-52	44.971	1.378	409	969	3,0%	2,1%	24,8%
Mkb-kredieten ³	1.089	-95	-4	990	178	--	178	16,3%	16,3%	53,4%
Overige zakelijke en semi-publieke kredieten	1.739	--	--	1.739	--	--	--	--	--	--
Vorderingen op de overheid	1.517	--	--	1.517	--	--	--	--	--	--
Totaal vorderingen op klanten	49.608	-335	-56	49.217	1.556	409	1.147	3,1%	2,3%	29,2%

1 Particuliere hypotheekleningen is exclusief leningen in de balans gewaardeerd tegen marktwaarde voor € 30 miljoen.

2 Een klant is 'in default' wanneer de klant een betalingsachterstand heeft van meer dan 90 dagen, nog niet hersteld is of wanneer het onwaarschijnlijk is dat de klant aan zijn betalingsverplichtingen kan voldoen.

3 Onder de bruto mkb-kredieten zijn voor € 943 miljoen bruto mkb-hypotheekleningen verantwoord.

Voor de Volksbank is Nederland het enige significante geografische gebied.

Met betrekking tot de kredieten met en zonder hypothecaire zekerheid wordt een voorziening uit hoofde van bijzondere waardevermindering getroffen indien er objectief bewijs bestaat dat de Volksbank niet in staat zal zijn om alle bedragen te incasseren die volgens de oorspronkelijke contractuele leningsvoorwaarden moeten worden ontvangen. Objectief bewijs is er bij betalingsachterstanden of als gevolg van een andere indicatie van een verliesgebeurtenis waardoor het onwaarschijnlijk is dat de klant aan de contractuele betalingen kan voldoen. Voor kredieten die individueel belangrijk zijn, is het bedrag van de voorziening gelijk aan het verschil tussen de boekwaarde en de netto contante waarde van de verwachte toekomstige kasstromen. Deze waarde is gelijk aan de verwachte toekomstige kasstromen, inclusief de bedragen die uit hoofde van garanties en onderpand worden gerealiseerd, verdisconteerd tegen de oorspronkelijke effectieve rente van de kredieten.

De criteria voor bijzondere waardevermindering worden toegepast op de kredietportefeuille, welke verantwoord is op geamortiseerde kostprijs. Homogene leninggroepen met een kleinere omvang per individuele lening (en

overeenkomstig kredietrisico) zoals hypotheek en consumptieve kredieten worden op collectieve basis getoetst op bijzondere waardevermindering. Ditzelfde geldt voor kleinere bedrijfskredieten die op portefeuillebasis worden beheerd. De voorziening op basis van de collectieve benadering wordt bepaald met behulp van modellen, waaronder 'risk rating models', voor homogene pools van kredieten aan particulieren. De verliesfactoren die met behulp van dergelijke modellen worden ontwikkeld zijn gebaseerd op historische verliesgegevens van de Volksbank en worden aangepast op basis van actuele gegevens die, naar het oordeel van het management, van invloed zijn op de inbaarheid van de portefeuille op de beoordelingsdatum.

De voorziening voor waardeverminderingen dekt tevens verliezen in gevallen waar objectieve aanwijzingen erop duiden dat in onderdelen van de kredietportefeuille waarschijnlijke verliezen schuilen, waarvan de aanleiding voor het verlies op meetmoment (ultimo boekjaar) wel heeft plaatsgevonden, maar nog niet is geïdentificeerd (incurred but not reported, IBNR). Hierbij wordt rekening gehouden met een Loss Identification Period van 10 maanden. Voor hypotheek en hypotheekgedekte financieringen zijn deze verliezen geschat op basis van historische verliespatronen van kredieten met risicokenmerken die vergelijkbaar zijn met die van andere kredieten in de portefeuille. Verliezen op niet-hypotheekgedekte vastgoedfinancieringen en overige vorderingen worden bepaald op basis van historische verliespatronen en de kredietwaardigheid van de kredietnemers.

Indien het bedrag van de bijzondere waardevermindering vervolgens daalt als gevolg van een gebeurtenis na de afboeking wordt de vrijval van de voorziening ten gunste gebracht van de winst- en verliesrekening. Wanneer een krediet oninbaar is, wordt dit onttrokken van de hiermee verband houdende voorziening voor bijzondere waardeverminderingen. Bedragen die daarna alsnog worden geïnd, worden in mindering gebracht op de dotatie aan de voorziening voor bijzondere waardeverminderingen in de winst- en verliesrekening.

AFSCHRIJVINGSBELEID

Tekorten na beëindiging en aflossing van de hypotheek geldlening kunnen ontstaan als gevolg van een ontoereikende aflossing van het verschuldigde na een gedwongen of vrijwillig uitwinningstraject, of na een reguliere aflossing op grond van een door de bank (bij voorbaat) verleend roeyement (toezegging vanuit de bank dat wordt meegewerkt aan doorhaling van de hypotheek inschrijving, ondanks het tekort na aflossing). Met betrekking tot hypotheek geldleningen worden de volgende triggers onderscheiden die kunnen leiden tot een afschrijving:

1. Kwijtschelding van verschuldigde bedragen
2. Beëindiging en aflossing van de lening met een tekort
3. Staken van restschuldcasso
4. Optreden van operationele verliezen

Verloop voorziening vorderingen op klanten specifiek

in miljoenen euro's	Particuliere hypotheek		Overige particulier		Mkb		Totaal	
	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015
Stand begin van het jaar	207	266	33	52	95	123	335	441
Onttrekkingen	-75	-108	-9	-24	-26	-27	-110	-159
Dotaties	23	85	3	7	12	24	38	116
Vrijvallen	-79	-41	-2	-2	-15	-25	-96	-68
Overige mutaties	4	5	--	--	4	--	8	5
Stand eind van het jaar	80	207	25	33	70	95	175	335

Verloop voorzieningen vorderingen op klanten IBNR

in miljoenen euro's	Particuliere hypotheek		Overige particulier		Mkb		Totaal	
	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015
Stand begin van het jaar	50	60	2	3	4	6	56	69
Onttrekkingen	-7	--	--	--	--	--	-7	--
Dotaties	13	12	--	1	--	--	13	13
Vrijvallen	-22	-22	-1	-2	--	-2	-23	-26
Stand eind van het jaar	34	50	1	2	4	4	39	56

IBNR-voorzieningen worden conform artikel 110 CRR behandeld als specifieke kredietrisicoaanpassingen.

3.5 Off-balance sheet exposures en derivaten

[EDTF 26](#) [EDTF 29](#) [EDTF 30](#)

De niet uit de balans blijvende posten (off-balance) en derivaten zijn onderverdeeld in twee positiesoorten, in overeenstemming met de berekening van de naar kredietrisico gewogen activa in CRD IV:

- Off-balance posten: de belangrijkste categorieën van niet uit de balans blijvende posten zijn garanties, kredietverplichtingen en het ongebruikte deel van contractueel toegezegde kredietfaciliteiten.
- Derivaten: financiële instrumenten waarvan de waarde is ontleend aan onderliggende rentestanden, valuta's, aandelen, creditspreads of grondstofprijzen. Derivaten leiden niet alleen tot tegenpartijrisico, gemeten binnen de naar kredietrisico gewogen activa, maar zijn tevens van invloed op het marktrisico.

Voor de verschillende soorten off-balance uitzettingen zijn voor de berekeningsgrondslag van de EAD verschillende Credit Conversion Factors (CCF) mogelijk. Bij garanties passen we de nominale waarde aan met een CCF om de EAD te berekenen. De CCF is 50% of 100%, afhankelijk van de risicoschatting.

Kredietverplichtingen en ongebruikte limietbedragen betreffen het deel van de externe verplichting dat niet is aangewend. Dit bedrag vormt de berekeningsgrondslag waarvoor we een CCF hanteren om de EAD te berekenen. De CCF vermenigvuldigen we met de berekeningsgrondslag en bedraagt 0, 20, 50, 75 of 100% afhankelijk van de benadering, het type product en de vraag of we de ongebruikte bedragen onvoorwaardelijk kunnen intrekken.

Bij derivaten bestaat de berekeningsgrondslag uit een combinatie van de marktwaarde en de nominale waarde.

In de tabel zijn de algemene kapitaalvereisten voor deze posten opgenomen. De cijfers voor derivaten zijn aan het tegenpartijrisico ontleend.

Hieruit concluderen we dat verhoudingsgewijs de off balance posten en derivaten een stabiel en klein deel van het kredietrisico exposure uitmaken (respectievelijk 5,5% en 1,6% van het totaal tegenover 2,8% en 1,7% in 2015).

Exposure, RWA en kapitaalvereisten per exposure categorie 2016

in miljoenen euro's	On-balance posten	Off-balance posten	Derivaten	Totaal
Exposure kredietrisico	56.844	3.383	954	61.181
EAD	54.985	1.311	954	57.250
RWA	8.222	278	230	8.730
Kapitaaleis	658	22	19	699
Gemiddelde risicoweging	15%	21%	24%	15%

Exposure, RWA en kapitaalvereisten per exposure categorie 2015

in miljoenen euro's	On-balance posten	Off-balance posten	Derivaten	Totaal
Exposure kredietrisico	56.954	1.690	1.039	59.682
EAD	55.236	859	1.039	57.133
RWA	8.700	148	373	9.221
Kapitaaleis	696	12	30	738
Gemiddelde risicoweging	16%	17%	36%	16%

3.6 Tegenpartijrisico

3.6.1 Methodiek

PILLAR 1-METHODE VOOR TEGENPARTIJRISICO

Bij de bepaling van de EAD van het tegenpartijrisico op derivatenposities, maken we gebruik van de marktwaarde van de derivaten en een 'Add-on'. De Add-on is een opslag om rekening te houden met potentiële toekomstige tegenpartijrisico's. Deze opslag bepalen we aan de hand van het type contract, de resterende looptijd en de onderliggende waarde c.q. hoofdsom van het contract. In de tabel hierna zijn de positieve marktwaarde en de opslag aangegeven als de 'Current exposure' respectievelijk de 'Add-on'.

3.6.2 Verrekening en onderpand [EDTF 29](#) [EDTF 30](#)

BEPERKING VAN TEGENPARTIJRISICO-EXPOSURE

De Volksbank voert transacties uit op de geld- en kapitaalmarkt met diverse financiële instellingen. Dit omvat tevens derivatentransacties die zijn gericht op het afdekken van rente- en valutarisico's.

Om het tegenpartijrisico te beperken, zijn met deze instellingen International Swaps and Derivatives Association (ISDA)-Master Agreements afgesloten. Deze voorzien er onder andere in dat bij in gebreke blijven van de tegenpartij alle derivatentransacties binnen de in de ISDA gedefinieerde netting set mogen worden beëindigd en verrekend, waarbij slechts een gesaldeerde vordering of verplichting ten opzichte van de tegenpartij resteert.

Verdere beperking van het tegenpartijrisico bereiken we met de Credit Support Annex (CSA) binnen de ISDA Master Agreement. Hierbij bepalen we op reguliere frequente basis (veelal dagelijks) het vereiste onderpand. Dit is de gesaldeerde marktwaarde van de uitstaande derivatentransacties die we, volgend op een notificatie (margin call) aan de tegenpartij op grond van de CSA ontvangen, dan wel die we volgend op een margin call door de tegenpartij moeten storten.

Beide tegenpartijrisicobeperkende maatregelen hebben een verlagend effect op de berekening van de EAD volgens de CRR/CRD IV-regelgeving.

Naast CSA's maakt de Volksbank gebruik van centrale clearing van OTC⁶-derivatentransacties om het tegenpartijrisico naar de centrale tegenpartij (CTP) te verplaatsen en daarmee te beperken.

Een CTP is een rechtspersoon die zichzelf plaatst tussen de tegenpartijen van een OTC-contract en daarbij dus de koper wordt voor de OTC-verkoper en de verkoper voor de OTC-koper⁷. De CTP verrekent dagelijks de marktwaardeverplichtingen van de tegenpartijen en de (initiële en variatie) marginvereisten, te storten door de tegenpartijen bij de CTP. Hierdoor heeft deze centrale clearing een verlagend effect op de berekening van de EAD. De posities verantwoorden we onder de categorie 'Ondernemingen' en kennen een RWA risicoweging van 2 of 4% op de EAD. Dit laatste is afhankelijk van hoe de zekerheden bij de CTP zijn afgescheiden van de posities en zekerheden van andere cliënten en clearing members bij de CTP.

De Volksbank maakt geen gebruik van kredietderivaten als vorm van zekerheid of als instrument om kredietrisico af te dekken.

In onderstaande tabel staat op welke wijze we het tegenpartijrisico verminderen met behulp van genoemde technieken voor risicobeperking.

Beperking van exposure aan tegenpartijrisico middels overeenkomsten inzake saldering bij vroegtijdige beëindiging en onderpandovereenkomsten

in miljoenen euro's	Huidige exposure (bruto)	Vermindering uit hoofde van verrekenings-overeenkomsten	Vermindering uit hoofde van onderpand	Derivaten exposure (netto)	Add-on	Huidige exposure (netto)
2016	1.533	--	-851	682	272	954
2015	1.993	--	-1.230	763	276	1.039

3.6.3 Credit Valuation Adjustment

De Credit Valuation Adjustment (CVA) is gedefinieerd als een waarde-aanpassing voor het risico van een verlies door een verslechtering in de kredietwaardigheid van een derivatentegenpartij.

De waardering van de marktwaarde van derivaten met tegenpartijen gebeurt op basis van de onderliggende waardebepalende factoren, zoals rentestanden bij renteswaps. Wanneer de kredietwaardigheid van de tegenpartij van een renteswap verslechtert, moet een hogere rente (c.q. credit spread) worden gehanteerd in de waardering, waardoor deze waardering verandert.

CRR/CRD IV eist dat er een RWA wordt bepaald voor CVA, als gevolg van een verslechtering in de kredietwaardigheid van de derivatentegenpartijen.

De Volksbank hanteert de Standaardmethode voor de bepaling van CVA RWA, zoals beschreven in CRR/CRD IV Artikel 384.

⁶ OTC: Over The Counter: een bilaterale overeenkomst / trade tussen twee tegenpartijen zonder tussenkomst van een formele beurs (zoals NYSE of Euronext).

⁷ Zie ook EU verordening nr. 648/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 4 juli 2012, Artikel 2, lid 1).

In onderstaande tabellen zijn zowel de EAD als de RWA en de kapitaalvereisten uitgesplitst naar de verschillende exposureklassen. In de kolom 'CVA' staan de risicogewogen activacijfers (RWA) uit hoofde van CVA. De kapitaal eis is bepaald als 8% van de RWA inclusief CVA.

Tegenpartijrisico 2016

in miljoenen euro's	EAD	CVA	RWA incl. CVA	Kapitaal eis
Centrale overheden en centrale banken	6.989	--	194	16
Regionale of lokale overheden	2.761	--	--	--
Publiekrechtelijke lichamen	35	--	9	1
Multilaterale ontwikkelingsbanken	282	--	--	--
Internationale organisaties	--	--	--	--
Financiële instellingen	943	334	633	51
Ondernemingen	1.095	--	505	40
Particulier excl. hypotheke	181	--	136	11
Onroerend goed gedekt door hypotheke	1.002	--	687	55
Exposures in default	93	--	111	9
Covered bonds	--	--	--	--
Aandelenposities	21	--	21	2
Overige posten	350	--	260	21
Totaal	13.752	334	2.556	205

Tegenpartijrisico 2015

in miljoenen euro's	EAD	CVA	RWA incl. CVA	Kapitaal eis
Centrale overheden en centrale banken	7.745	--	170	14
Regionale of lokale overheden	2.531	--	--	--
Publiekrechtelijke lichamen	44	--	12	1
Multilaterale ontwikkelingsbanken	284	--	--	--
Internationale organisaties	15	--	--	--
Financiële instellingen	1.286	385	832	67
Ondernemingen	812	--	424	34
Particulier excl. hypotheke	201	--	151	12
Onroerend goed gedekt door hypotheke	1.122	--	780	62
Exposures in default	137	--	161	13
Covered bonds	--	--	--	--
Aandelenposities	25	--	25	2
Overige posten	260	--	195	16
Totaal	14.462	385	2.750	221

3.6.4 Wrong-way risk

Wrong-way risk gaat over een ongunstig verband tussen de kredietwaardigheid van de tegenpartij en de exposure op deze tegenpartij als de kredietwaardigheid achteruit gaat en de exposure tegelijkertijd oploopt. We maken onderscheid tussen 'general' wrong-way risk en 'specific' wrong-way risk.

General wrong-way risk betreft de situatie waarin algemene marktomstandigheden of macro-economische factoren de oorzaak zijn. Voorbeelden in de afgelopen jaren waren de verslechterende economische omstandigheden, een dalende rentestand en bedrijven die in problemen raakten. Wanneer dergelijke bedrijven interest rate swaps met een bank hadden afgesloten (het renterisico hadden gehedged door een vaste rente te betalen en een variabele rente te ontvangen) dan liep bij een dalende rente de marktwaarde (lees: de exposure) van de swap voor de bank op. De bank ontving immers de vaste rente en betaalde een steeds lagere variabele rente.

Specific wrong-way risk betreft de situatie waar dit ongunstige verband meer rechtstreeks is en eigenlijk in de (uitvoering van de) transactie zelf ligt opgesloten. Een voorbeeld is een put-optie met een banktaandeel als onderliggende waarde waarbij de tegenpartij in de transactie een dochteronderdeel van dezelfde bank is.

De Volksbank sluit voornamelijk 'plain-vanilla' rente- en valutaderivatentransacties af, die we grotendeels centraal afwikkelen bij een CTP of die onder een ISDA/CSA met dagelijkse collateralverrekening vallen. Op deze wijze minimaliseren we de tegenpartijrisico-exposure en daarmee dus ook een mogelijke wrong-way risk exposure.

3.7 Risicomitigering [EDTF 26](#) [EDTF 29](#) [EDTF 30](#)

Hieronder is een toelichting opgenomen van de mitigerende maatregelen voor het kredietrisico door saldering van financiële activa en passiva, actieve sturing op zekerheden en beperking van het tegenpartijrisico op derivatentransacties.

SALDERING VAN FINANCIËLE ACTIVA EN PASSIVA

De bank presenteert de financiële activa en verplichtingen gesaldeerd op de balans wanneer er een juridisch afdwingbaar recht bestaat om de opgenomen bedragen te verrekenen en het voornemen bestaat de bedragen gesaldeerd af te wikkelen of het actief en de verplichting tegelijkertijd af te wikkelen. Van een afdwingbaar recht om te salderen is sprake als het niet afhankelijk is van een toekomstige gebeurtenis en het juridisch afdwingbaar is onder normale omstandigheden als ook bij faillissement. Indien niet aan deze voorwaarden wordt voldaan vindt geen saldering plaats.

De tabel hieronder geeft inzicht in de potentiële impact van salderingsregelingen en onderpandovereenkomsten op de financiële positie van de Volksbank. Hierbij hebben we rekening gehouden met het mogelijke effect van rechten tot gesaldeerde afwikkeling gerelateerd aan op de balans opgenomen financiële activa en financiële passiva van de Volksbank.

De voor saldering in aanmerking komende bedragen uit hoofde van de International Swaps and Derivatives Association (ISDA) contracten, hebben betrekking op derivaten ten bedrage van € 989 miljoen (2015: € 1.268 miljoen).

Het overig financieel onderpand van € 724 miljoen bij schulden aan banken per eind 2016 heeft betrekking op repotransacties met staatsobligaties als onderpand. Ultimo 2015 had de Volksbank geen uitstaande repotransacties.

Financiële activa en passiva 2016

in miljoenen euro's	Ongesaldeerde opgenomen balanswaarde	Tegengestelde opgenomen balanswaarde	Gesaldeerde balanswaarde	Gerelateerde waarden niet gesaldeerd in de balanswaarde			Gesaldeerde waarde
				Financiële instrumenten	Kas onderpand	Overig financieel onderpand	
FINANCIËLE ACTIVA							
Derivaten	1.533	--	1.533	989	234	--	310
Totaal financiële activa	1.533	--	1.533	989	234	--	310
FINANCIËLE PASSIVA							
Derivaten	1.861	--	1.861	989	622	--	250
Schulden aan banken	1.446	--	1.446	--	--	724	722
Totaal financiële passiva	3.307	--	3.307	989	622	724	972

Financiële activa en passiva 2015

in miljoenen euro's	Ongesaldeerde opgenomen balanswaarde	Tegengestelde opgenomen balanswaarde	Gesaldeerde balanswaarde	Gerelateerde waarden niet gesaldeerd in de balanswaarde			Gesaldeerde waarde
				Financiële instrumenten	Kas onderpand	Overig financieel onderpand	
FINANCIËLE ACTIVA							
Derivaten	1.993	--	1.993	1.268	299	--	426
Totaal financiële activa	1.993	--	1.993	1.268	299	--	426
FINANCIËLE PASSIVA							
Derivaten	2.189	--	2.189	1.268	459	85	377
Schulden aan banken	1.000	--	1.000	--	--	--	1.000
Totaal financiële passiva	3.189	--	3.189	1.268	459	85	1.377

ZEKERHEDEN [EDTF 30](#)

Particuliere hypotheeken

Bij de instroom zien we erop toe dat de verstrekte leningen op hypotheeken voldoen aan adequate normen ten aanzien van klant, inkomen en onderpand. Potentiële verliezen als gevolg van het kredietrisico beperken we door

voorwaarden te stellen aan de zekerheden, zoals de waarde van het onderpand en al dan niet een garantiestelling door NHG. Van de Internal Rating Based (IRB)-risicoklasse 'Particuliere hypotheek' valt € 12,4 miljard (2015: € 12,2 miljard) ofwel bijna 28% van de exposure onder het NHG-garantiestelsel (zie tabel hieronder).

Indexatie van onderpandswaarden vindt plaats op basis van de ontwikkeling van de huizenprijzen. In het eerste halfjaar van 2016 voerde de bank een nieuwe methode in waarmee een meer gedetailleerde (per gemeente en soort vastgoed) en frequentere (maandelijks) indexatie van het onderpand is verkregen. Deze nieuwe indexatiemethode leidde gemiddeld tot een kleine verhoging van de geïndexeerde onderpandswaarden. De onderpanden van de hypothecaire leningen bevinden zich voor het overgrote deel in Nederland.

In de situatie dat de financiële draagkracht van een klant niet meer overeenkomt met de financiële verplichtingen, kunnen we de hypothecaire financiering herstructureren of overgaan tot verkoop van het onderpand. In dat geval is het in het belang van de klant en de bank om te weten wat de actuele waarde is van het onderpand. De bank geeft dan opdracht aan een door haar geselecteerde taxateur om een (her) taxatie uit te voeren.

Zakelijke portefeuille

De waarde van de onroerende zaken in de portefeuille controleren we ten minste eenmaal per jaar aan de hand van actuele marktgegevens. Indien de marktomstandigheden hiertoe aanleiding geven, voeren we frequentere controles uit. In de afgelopen jaren was de hertaxatietermijn voor onroerend goed afhankelijk van de hoogte van obligo.

Bij elke nieuwe verstrekking of materiële wijziging van de kredietfaciliteit is een taxatierapport vereist voor alle meeverbonden onroerende zaken. In geval van nieuwbouw betreft dit een taxatie op basis van bestek en onderliggende documenten zoals een aanneemovereenkomst.

Zodra we, in het kader van bijzonder beheer, een kredietfaciliteit in behandeling nemen omdat deze non-performing of in default is verklaard, laten we een taxatie uitvoeren.

Taxatie vindt eveneens plaats als bij controle uit verkregen informatie aannemelijk is dat de waarde van het onroerend goed vermoedelijk sterk is gedaald in vergelijking met de algemene marktprijzen.

Door onderpand, garanties en kredietderivaten gedekte exposure 2016

in miljoenen euro's	Exposure	Gedekt door garanties	Gedekt door kredietderivaten	Gedekt door onderpand
GESTANDAARDISEERDE RISICOKLASSEN				
Centrale overheden en centrale banken	5.836	--	--	--
Regionale en lokale overheden	1.152	--	--	--
Publiekrechtelijke lichamen	75	40	--	--
Multilaterale ontwikkelingsbanken	282	--	--	--
Internationale organisaties	--	--	--	--
Financiële instellingen	2.738	1.715	--	80
Ondernemingen	3.939	992	--	1.787
Particulieren exclusief hypotheek	818	--	--	--
Onroerend goed gedekt door hypotheek	1.029	17	--	1
Exposures in default	188	--	--	--
Covered bonds	--	--	--	--
Aandelen	22	--	--	--
Overige posten	350	--	--	--
Totaal gestandaardiseerde methode	16.429	2.764	--	1.868
IRB-RISICOKLASSEN				
Particuliere hypotheek	44.701	12.398 ¹	--	67.889 ²
Securitisatie	79	--	--	--
Totaal IRB methode	44.780	12.398	--	67.889
Totale exposure	61.209	15.162	--	69.757

1 De omvang van de garantie gerelateerd aan NHG-gegarandeerde hypotheek loopt annuïtair af.

2 Dit onderpand betreft de totale marktwaarde van het hypothecaire onderpand.

Door onderpand, garanties en kredietderivaten gedekte exposure 2015

in miljoenen euro's	Exposure	Gedekt door garanties	Gedekt door kredietderivaten	Gedekt door onderpand
GESTANDAARDISEERDE RISICOKLASSEN				
Centrale overheden en centrale banken	6.149	--	--	--
Regionale of lokale overheden	1.557	--	--	--
Publiekrechtelijke lichamen	87	43	--	--
Multilaterale ontwikkelingsbanken	284	--	--	--
Internationale organisaties	15	--	--	--
Financiële instellingen	3.075	1.513	--	276
Ondernemingen	3.334	997	--	1.427
Particulieren exclusief hypotheek	809	--	--	--
Onroerend goed gedekt door hypotheek	1.147	16	--	1
Exposures in default	267	--	--	--
Covered bonds	--	--	--	--
Aandelen	27	--	--	--
Overige posten	260	--	--	--
Totaal gestandaardiseerde methode	17.011	2.569	--	1.704
IRB-RISICOKLASSEN				
Particuliere hypotheek	42.052	12.158 ¹	--	64.387 ²
Securitisatie	619	--	--	--
Totaal IRB-methode	42.671	12.158	--	64.387
Totale exposure	59.682	14.727	--	66.091

1 De omvang van de garantie gerelateerd aan NHG-gegarandeerde hypotheek loopt annuïtair af.

2 Dit onderpand betreft de totale marktwaarde van het hypothecaire onderpand.

Bovenstaande tabel geeft weer op welke manier exposures door zekerheden zijn gedekt per eind 2016. Voor de gestandaardiseerde risicoklassen betreft het exposure de boekwaarden verhoogd met off-balance verplichtingen. Voor de IRB-risicoklasse particuliere hypotheek betreft het de EAD van de on-balance hypotheek verhoogd met de off-balance verplichtingen.

De garanties bij 'Financiële instellingen' betreffen garanties van regionale of centrale overheden. Het onderpand betreft met name collateral uit hoofde van derivatentransacties.

Garanties bij 'Ondernemingen' betreffen garanties van de overheid voor bijvoorbeeld gezondheidszorginstellingen of woningbouwcorporaties. Het onderpand bestaat voornamelijk uit financieel onderpand.

We maken geen gebruik van kredietderivaten als vorm van zekerheid.

Concentratie zekerheden

	2016	2015
Garanties	18%	18%
ONDERPAND:		
- waarvan vastgoed	80%	80%
- waarvan financieel onderpand	2%	2%
Totaal	100%	100%

Bovenstaande tabel toont de onderlinge verhoudingen van de verkregen zekerheden zoals die zijn genoemd in tabel 'Door onderpand, garanties en kredietderivaten gedekte exposure'.

TEGENPARTIJRISICO OP DERIVATENPOSITIES

De Volksbank voert transacties uit op de geld- en kapitaalmarkt met verschillende financiële instellingen. Dit omvat tevens derivatentransacties die zijn gericht op het afdekken van rente- en valutarisico's. Daarbij loopt de bank een tegenpartijrisico: het risico dat de tegenpartij bij een transactie in gebreke blijft voordat de definitieve afwikkeling van de met de transactie samenhangende kasstromen heeft plaatsgevonden.

Om het tegenpartijrisico op derivatentransacties te beperken, handhaaft de bank de volgende risicomitigerende volgorde bij het aangaan van dergelijke transacties:

- Bij derivaattransacties met financiële instellingen maakt de bank, indien mogelijk, gebruik van clearing via een CTP. Uitzonderingen zijn type transacties die de CTP niet ondersteunt of zeer kortlopende transacties waarvoor de

kosten van centrale clearing erg hoog zijn. Van de derivaten die daarvoor in aanmerking komen vindt 83% via CTP-clearing plaats, gebaseerd op de nominale waarde;

- Indien centrale clearing niet mogelijk is, maakt de bank voor derivaattransacties met financiële instellingen gebruik van collateral-overeenkomsten. Dit zijn ISDA-gestandaardiseerde contracten met een vooraf per tegenpartij overeengekomen CSA, waarin de afspraken over onderpanden zijn geregeld. Hierbij mitigeert de bank het kredietrisico op derivaten door middel van het plaatsen en ontvangen van onderpand in de vorm van kasmiddelen en/of liquide effecten. Om tegenpartijrisico af te dekken, is het verstrekken van kasgeld en staatsobligaties van kredietwaardige overheden als onderpand bij derivatentransacties de industriestandaard. Wanneer een tegenpartij in gebreke blijft, beëindigt de bank de derivaattransacties en beschikt ze op basis van de CSA-collateralovereenkomst over het onderpand ter grootte van de vervangingswaarde van de transacties.

Bijkomende risicomitigerende maatregelen zijn:

- De Volksbank toetst dagelijks of de marktwaardeontwikkeling van de posities met onderpandafspraken zich verhoudt tot het ontvangen onderpand dan wel te leveren onderpand;
- De Volksbank wikkelt valutatermijntransacties af via het Continuus Linked Settlement-systeem. Dit is een wereldwijd opererend afwikkelingssysteem dat het settlementrisico beperkt door pay versus payment-betaling en het verrekenen van nettobedragen;
- De Volksbank volgt de marktsituatie continu om te toetsen of de beschikbare activa nog voldoen aan de eisen om als onderpand te dienen;
- Een valuationfunctie toetst of de marktwaarde van het onderpand die is gehanteerd aannemelijk is.

De Volksbank is in een aantal ISDA/CSA's met de tegenpartij overeengekomen dat ze meer onderpand levert wanneer de creditrating van de Volksbank verslechtert. Bij een 3 notch verlaging van de rating moet de Volksbank in het ergste geval € 15 miljoen extra onderpand leveren.

3.8 Aandelen buiten de handelsportefeuille

In het risicotype Aandelen zijn de aandelenbelangen van de Volksbank buiten de handelsportefeuille opgenomen. Bij alle in de tabel getoonde aandelen komt de boekwaarde overeen met de reële waarde. Gepubliceerde koersnoteringen in een actieve markt vormen het beste bewijs van de reële waarde en gebruiken we, mits beschikbaar, om de financiële activa en passiva te meten. We maken overwegend gebruik van gepubliceerde noteringen om de reële waarde van aandelen vast te stellen.

Exposure in aandelen buiten de handelsportefeuille 2016

in miljoenen euro's	Boekwaarde	Reële waarde	Reële waarde beurs-genoteerde aandelen	Genoteerde koerswaarde	Ongerealiseerde winsten/ verliezen	Gerealiseerde winsten/ verliezen vanaf 1 januari	Kapitaaleis
Deelnemingen	--	--	--	--	--	--	--
Joint ventures	--	--	--	--	--	--	--
Beleggingen: voor verkoop beschikbaar	21	21	--	--	-3	8	2
Totaal	21	21	--	--	-3	8	2

Exposure in aandelen buiten de handelsportefeuille 2015

in miljoenen euro's	Boekwaarde	Reële waarde	Reële waarde beurs-genoteerde aandelen	Genoteerde koerswaarde	Ongerealiseerde winsten/ verliezen	Gerealiseerde winsten/ verliezen vanaf 1 januari	Kapitaaleis
Deelnemingen	--	--	--	--	--	--	--
Joint ventures	--	--	--	--	--	--	--
Beleggingen: voor verkoop beschikbaar	26	26	--	--	16	--	2
Totaal	26	26	--	--	16	--	2

4 Marktrisico EDTF 23

4.1 Handelsportefeuille EDTF 14

We maken gebruik van de standaardbenadering in de CRR om de kapitaalvereisten voor de handelsportefeuille te berekenen. Ultimo 2016 bedragen de Pillar 1-kapitaalvereisten € 7 miljoen (ultimo 2015: € 16 miljoen). Het model heeft betrekking op rente- en aandelenrisico en is gebaseerd op vaste risicowegingen.

4.2 Renterisico buiten de handelsportefeuille

De belangrijkste maatstaven waarop we de rentepositie en het renterisico van het bankboek sturen zijn Economic value of Equity (EVE) en het renteresultaat. We meten de rentepositie op het totaal van rentedragende activa en passiva en sturen bij met voornamelijk rentederivaten. De maatstaven voor het renterisico worden maandelijks aan het ALCO gerapporteerd.

Als sturingsmaatstaven voor de EVE hanteren we 'duration van het eigen vermogen' en 'key rate durations'. De duration van het eigen vermogen is de belangrijkste maatstaf voor de gevoeligheid van de economische waarde. Die meet de procentuele daling van de economische waarde van het eigen vermogen bij een parallelle rentestijging van 100 basispunten (1%).

De key rate durations geven de rentegevoeligheid per looptijd weer en maken de gevoeligheid voor niet-parallelle bewegingen van de rentecurve inzichtelijk.

Het ALCO stelt maandelijks de sturing van de duration vast binnen de limiet op basis van het beoogde risicoprofiel en marktverwachtingen. We gebruiken de key rate durations voor het bepalen van de looptijden waarin de rentegevoeligheid wordt bijgestuurd.

De Earnings-at-Risk (EaR) is de belangrijkste sturingsmaatstaf voor het meten van de gevoeligheid van het renteresultaat. De EaR meet het maximale verlies in het renteresultaat binnen een jaar bij bepaalde rentescenario's (onder andere parallelle, niet-parallelle en inverse rentebewegingen), rekening houdend met de verwachte balansontwikkeling in de komende twaalf maanden. In de EaR-meting houden we ook rekening met de mate waarin klanttarieven van direct opvraagbaar spaargeld meebewegen met de marktrente en de daaruit resulterende margeverkrapping. De mate van margeverkrapping is afhankelijk van het rentescenario.

We hebben we in 2016 een maatstaf voor het creditspread-risico van de liquiditeitsportefeuille geïntroduceerd. Deze maatstaf geeft het potentiële waardeverlies van de portefeuille weer, gemeten onder een scenario waarin de kredietrisico-opslagen van de obligaties in de liquiditeitsportefeuille toenemen. Tevens is voor de productie van hypotheek met een rentetypische looptijd van vijftien jaar of langer een quotum gesteld. In 2017 zullen we verdere verbeteringen aanbrengen in het beheersingsinstrumentarium voor renterisico, waaronder een doorontwikkeling van het prepaymentmodel voor hypotheek en verdere verfijningen in de renterisicomatstaven.

De voornaamste maatstaven voor renterisico zijn hieronder weergegeven.

Specificatie renterisico

	2016	2015
Duration eigen vermogen	1,6	1,8
Earnings at Risk (mln)	€ 50	€ 26
Creditspread risico liquiditeitsportefeuille (mln)	€ 439	n.b.

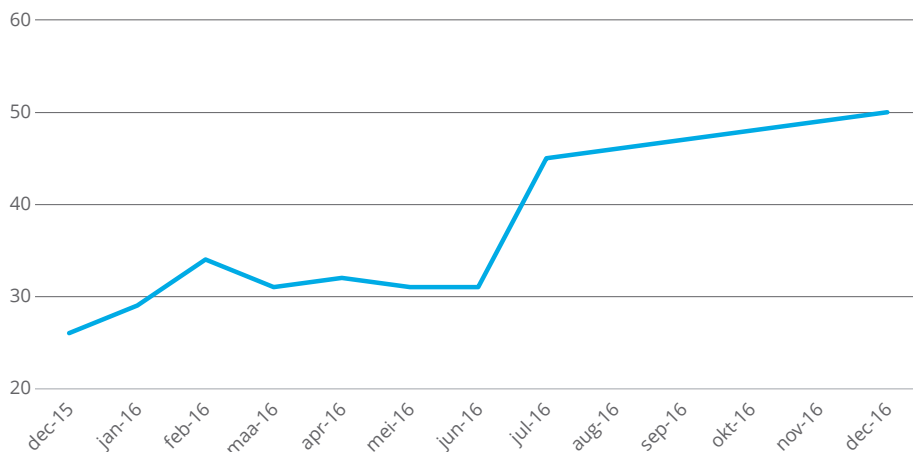
Vanwege de lage en vlakke rentecurve en het risico op een rentestijging is de duration van het eigen vermogen ultimo 2016 op 1,6 gehouden (ultimo 2015: 1,8).

Ultimo 2016 is de EaR € 50 miljoen (ultimo 2015 € 26 miljoen). Het renteresultaat is het meest gevoelig voor het 'steepener' scenario. In dit scenario wordt de rentecurve steiler, waarbij rentepunten korter dan twaalf maanden geleidelijk met maximaal -200 basispunten dalen en rentepunten langer dan twaalf maanden geleidelijk met maximaal +200 basispunten stijgen. De stijging van de EaR werd met name veroorzaakt door aanscherping van het scenario dat wordt gehanteerd om de EaR te bepalen gegeven het langdurig lagerenteklimaat. Hierbij is de gehanteerde vloer voor negatieve marktrentes aangepast van -0,25% naar -0,75% waardoor in het scenario de kortetermijnrente tot -0,75% kan dalen. Dit heeft als gevolg dat in het scenario de ontvangen rente op de kaspositie sterker afneemt en de EaR een hogere rentegevoeligheid van de kaspositie meet.

In onderstaande figuur staat een grafische weergave van de ontwikkeling van de EaR gedurende 2016.

Ontwikkeling Earnings at Risk

(in miljoenen euro's)

Gevoeligheidsanalyses illustreren het renterisico van de bankactiviteiten. In de tabel hieronder wordt het effect gemeten van een directe parallele verschuiving van de rentecurve met +100 of -100 basispunten op de reële waarde van het eigen vermogen, het renteresultaat en het IFRS eigen vermogen.

Op de regel 'Reële waarde eigen vermogen' staat de gevoeligheid van de waarde van het eigen vermogen inclusief embedded opties. Op de regel 'Renteresultaat' staat de gevoeligheid van het renteresultaat voor rentebewegingen weergegeven voor de eerste twaalf maanden. De regel 'Reële waarde optie' toont de gevoeligheid van de hypotheekportefeuille die op marktwaarde op de balans worden verantwoord en de bijbehorende derivaten ter afdekking van het renterisico. In de regel 'IFRS eigen vermogen' komt tot uitdrukking wat de gevoeligheid is voor een parallele rentestijging of -daling met 100 basispunten vanuit de 'Beschikbaar voor verkoop' beleggingsportefeuille en de derivaten onder cashflow hedging omdat het effect voor deze beide op reële waarde gewaardeerde posten rechtstreeks zichtbaar is in het eigen vermogen. De uitkomsten zijn na belasting met uitzondering van de rentegevoeligheid van de reële waarde van het eigen vermogen. Die bedragen zijn voor belasting.

Gevoeligheid rente

in miljoenen euro's	2016		2015	
	Rente + 1%	Rente - 1%	Rente + 1%	Rente - 1%
Reële waarde eigen vermogen	232	209	102	4
Renteresultaat	16	-34	4	-25
Reële waarde optie	3	2	6	-6
Totaal resultaat	19	-32	10	-31
IFRS eigen vermogen	-119	107	-106	113

Reële waarde eigen vermogen

Bij een rentestijging ontstaat er een positief effect van € 232 miljoen op de reële waarde van het eigen vermogen. De activa bestaan voornamelijk uit hypotheeklen, waarvan de rentegevoeligheid in hoge mate is afgedekt door middel van derivaten, voornamelijk in de vorm van payer swaps. Daardoor is bij een rentestijging de waardedaling van de activa inclusief de bijbehorende derivaten minder groot dan de waardedaling van de passiva. Ten opzichte van 2015 is de impact van een rentestijging op de reële waarde van het eigen vermogen groter. Dit komt doordat de rentegevoeligheid van de activa inclusief de bijbehorende derivaten lager is geworden.

Een rentedaling heeft een negatief positief effect van € 209 miljoen op de reële waarde van het eigen vermogen. Bij de berekening van de impact van de rentedaling is verondersteld dat swaprentes niet verder kunnen dalen dan -0,75%. Verder is verondersteld dat klantrentes op direct opvraagbaar spaargeld niet negatief worden. Hierdoor stijgt de reële waarde van het direct opvraagbaar spaargeld in veel mindere mate dan de activa met als gevolg een positieve impact op de reële waarde van het eigen vermogen. Ten opzichte van 2015 is de impact van een rentedaling op de reële waarde van het eigen vermogen groter. Dit komt doordat de tarieven van het direct opvraagbaar spaargeld in 2016 dichterbij de 0%-grens liggen.

Renteresultaat

Bij een rentestijging ontstaat er ultimo 2016 een positief effect op het renteresultaat van € 16 miljoen, dit komt voornamelijk voort uit het geleidelijk doorprijzen van de rentestijging in de variabele hypotheek en de liquiditeitspositie. Een rentedaling heeft een negatief effect van € 34 miljoen, dit is voornamelijk het resultaat van de veronderstelling dat de rentedaling in mindere mate zal worden doorgeprijsd naar de spaartarieven dan naar de variabele hypotheek en de liquiditeitspositie.

Reële waarde optie

Een rentestijging heeft een negatief effect op de hypotheek op marktwaarde en een positief effect op de bijbehorende derivaten, bij een rentedaling zijn deze effecten omgekeerd. Het negatieve effect van een rentestijging op de hypotheek is minder groot dan de positieve impact van de derivaten, wat resulteert in een positief totaal effect van € 3 miljoen. Bij een rentedaling worden de swaprentes voor de waardering van de derivaten afgekapt op -0,75%, wat het negatieve effect beperkt. Deze afkap is niet van toepassing voor de hypotheekportefeuille omdat de klantrentes bij een rentedaling van 1% positief blijven. Als gevolg hiervan wordt bij een rentedaling de negatieve impact op de derivaten meer dan gecompenseerd door de positieve impact vanuit de hypotheekportefeuille, wat resulteert in het totaaleffect van € 2 miljoen.

IFRS eigen vermogen

Voor het IFRS eigen vermogen heeft een rentestijging een negatief effect op de waarde van de obligaties, een rentedaling heeft een positief effect. De portefeuille is deels gehedged, waardoor de rentederivaten de waardemutaties van de obligaties deels compenseren. Vanwege de gedeeltelijke hedge blijft de impact op het IFRS eigen vermogen per saldo wel negatief (€ 119 miljoen) bij een rentestijging en positief (€ 107 miljoen) bij een rentedaling.

MARKTRISICOPROFIEL HANDELSPORTEFEUILLE

De Volksbank heeft een beperkte handelsportefeuille. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerd met portefeuillelimieten op een 1-daagse VaR met een betrouwbaarheid van 99%, alsmede met portefeuillelimieten op een vaste set van stress-scenario's. De totale VaR-limiet voor de handelsportefeuille was begin 2016 € 3 miljoen en weerspiegelde daarmee, qua omvang, het relatief lage risicoprofiel van deze activiteiten. De VaR-limiet werd als gevolg van de verkoop van SNS Securities medio 2016, verlaagd tot € 2 miljoen.

We verwijzen naar het jaarverslag van de Volksbank N.V. 2016 (paragraaf 3.8 Marktrisico) voor een verdere uiteenzetting voor het renterisico buiten de handelsportefeuille.

5 Liquiditeitsrisico

5.1 Bezwaarde en onbezwaarde activa EDTF 19

Deze paragraaf geeft inzicht in de bezwaarde en onbezwaarde activa die kunnen worden gebruikt als onderpand voor aan te trekken financiering.

Bezwaarde en onbezwaarde activa 2016

in miljoenen euro's ¹	Boekwaarde bezwaarde activa	Reële waarde bezwaarde activa	Boekwaarde onbezwaarde activa	Reële waarde onbezwaarde activa
Activa van de rapporterende instelling	11.011		52.179	
Aandelen	--	--	21	21
Schuldpapieren	1.463	1.463	4.973	4.973
Overige activa	9.543		44.796	
- waarvan hypotheken	8.277		36.313	

¹ De getoonde bedragen zijn gebaseerd op de mediaan van de vier kwartalen in het boekjaar in tegenstelling tot de toelichtende cijfers in de tekst welke ultimo standen betreffen.

Bezwaarde en onbezwaarde activa 2015

in miljoenen euro's ¹	Boekwaarde bezwaarde activa	Reële waarde bezwaarde activa	Boekwaarde onbezwaarde activa	Reële waarde onbezwaarde activa
Activa van de rapporterende instelling	13.358		51.279	
Eigenvermogeninstrumenten	--	--	10	10
Schuldpapieren	943	943	5.156	5.156
Overige activa	12.414		45.380	
- waarvan hypotheken	11.528		34.397	

¹ De getoonde bedragen zijn gebaseerd op de mediaan van de vier kwartalen in het boekjaar in tegenstelling tot de toelichtende cijfers in de tekst welke ultimo standen betreffen.

De bezwaring van de activa is gedaald van 18% ultimo 2015 naar 16% ultimo 2016. De daling is met name een gevolg van de beëindiging op call-optiedatum van de securitisatietransacties Hermes XII en Pearl 2. De uitgifte van de covered bond transactie van € 500 miljoen leidde tot een stijging van de bezwaring van activa.

Van de activa is ultimo 2016 € 10,0 miljard bezwaard vanwege uitstaande securitisaties, covered bonds, repotransacties, CSA's, FX-transacties en betalingsverkeer. De overige € 51,6 miljard is onbezwaard en kunnen we gedeeltelijk liquide maken, bijvoorbeeld door middel van securitisaties waarbij de Volksbank de uitgegeven obligaties terugkoopt. Gesecuriteerde hypotheken waarvan de Volksbank zelf de obligaties bezit worden niet als bezwaard aangemerkt, behalve als deze obligaties zijn ingezet als onderpand voor bijvoorbeeld een repotransactie. Bij covered bonds is sprake van overcollateralisatie, dat wil zeggen dat er een groter volume hypotheken is bezwaard dan de nominale hoofdsom van de covered bond.

Bij een 3 notch downgrade van de senior unsecured rating van de Volksbank, zouden we € 15 miljoen aan additioneel onderpand moeten storten bij tegenpartijen. In de LCR en de gecombineerde zware liquiditeitsstresstest nemen we deze potentiële onderpandstorting mee als outflow.

ONTVANGEN COLLATERAL

De Volksbank heeft in totaal een bedrag van € 308 miljoen (2015 € 451 miljoen) aan collateral ontvangen ultimo 2016. Dit bestaat geheel uit ontvangen cashstortingen die als onderpand dienen voor de (positieve marktwaarde van) uitstaande derivatenposities.

TOTAAL BEZWAARDE ACTIVA

Het totaal aan bezwaarde activa van de bank bedraagt € 10,0 miljard (2015 € 11,3 miljard) en bestaat voor het grootste deel uit hypotheken die als onderpand dienen in de securitisatietransacties. Het totaal van de verplichtingen dat is gerelateerd aan deze bezwaarde activa bedraagt € 8,2 miljard (2015 € 7,6 miljard) en bestaat voor het grootste deel uit obligaties die door de securitisatie-entiteiten en binnen het covered bond programma zijn uitgegeven.

Ontvangen onderpand 2016

in miljoenen euro's¹	Reële waarde van bezwaard ontvangen zekerheid of eigen uitgegeven schuldpapieren	Reële waarde van ontvangen zekerheid of eigen uitgegeven schuldpapieren beschikbaar voor bezwaring
Zekerheden ontvangen door de rapporterende instelling	--	--
Aandelen	--	--
Schuldpapieren	--	--
Overige activa	--	--
Eigen uitgegeven schuldpapieren anders dan eigen covered bonds of ABS	--	497

1 De getoonde bedragen zijn gebaseerd op de mediaan van de vier kwartalen in het boekjaar.

Ontvangen onderpand 2015

in miljoenen euro's¹	Reële waarde van bezwaard ontvangen zekerheid of eigen uitgegeven schuldpapieren	Reële waarde van ontvangen zekerheid of eigen uitgegeven schuldpapieren beschikbaar voor bezwaring
Zekerheden ontvangen door de rapporterende instelling	--	--
Aandelen	--	--
Schuldpapieren	--	--
Overige activa	--	--
Eigen uitgegeven schuldpapieren anders dan eigen covered bonds of ABS	--	530

1 De getoonde bedragen zijn gebaseerd op de mediaan van de vier kwartalen in het boekjaar.

Bezwaarde activa/ontvangen zekerheden en gerelateerde verplichtingen 2016

in miljoenen euro's¹	Corresponderende verplichtingen, voorwaardelijke verplichtingen of uitgeleende effecten	Activa, andere ontvangen zekerheden en eigen effecten dan bezwaarde gedekte obligaties en ABSs
Boekwaarde van geselecteerde financiële verplichtingen	7.665	9.756

1 De getoonde bedragen zijn gebaseerd op de mediaan van de vier kwartalen in het boekjaar.

Bezwaarde activa/ontvangen zekerheden en gerelateerde verplichtingen 2015

in miljoenen euro's¹	Corresponderende verplichtingen, voorwaardelijke verplichtingen of uitgeleende effecten	Activa, andere ontvangen zekerheden en eigen effecten dan bezwaarde gedekte obligaties en ABSs
Boekwaarde van geselecteerde financiële verplichtingen	8.860	12.610

1 De getoonde bedragen zijn gebaseerd op de mediaan van de vier kwartalen in het boekjaar.

6 Securitatisatie

6.1 Doelstelling

De Volksbank heeft eind 2016 € 7,6 miljard aan woninghypotheken geseuritiseerd. We securitiseren alleen woninghypotheken die door ons zijn verstrekt. Securitisiatietransacties dragen het economische en juridische eigendom van de woninghypotheken over aan separate entiteiten, de zogenoemde Special Purpose Vehicles (SPV's).

Er zijn drie redenen waarom het securitiseren van woninghypotheken wordt ingezet:

- Financiering: securitatisatie is een financieringsinstrument dat onze financieringsbasis verbreedt en diversifieert.
- Lagere kapitaallasten: het securitiseren van woninghypotheken stelt ons in staat de risicogewogen activa te verlagen.
- Liquiditeit: met de securitatisatie van woninghypotheken creëren we nieuwe activa die kunnen dienen als onderpand.

De Volksbank heeft geen hersecuritatisatie-activiteiten. Evenmin voeren we securitatisatieprogramma's voor derden uit.

We hebben woninghypotheken geseuritiseerd onder vier verschillende programma's: Hermes, Pearl, Holland Homes en Lowland. Hermes, gestart in 1999, is het programma voor woninghypotheken van de Volksbank. De securitatisaties via het Pearl- programma bevatten alleen woninghypotheken op basis van een NHG-garantie. Het Holland Homes programma is afkomstig van de acquisitie van DBV en valt nu onder de hoede van de Volksbank. Sinds 2012 hebben we een vierde securitatisatieprogramma, Lowland. De securitatisatieprogramma's Hermes en Holland Homes dienen vooral als financiering en om de kapitaallasten te sturen. Het Pearl programma vult een financieringsdoeleinde in. De Lowland transacties zijn opgezet voor liquiditeitsdoeleinden.

De Volksbank heeft in 2016 geen synthetische securitatisaties uitstaan. Dat zijn transacties waarbij de activa niet worden overgedragen maar enkel de daaraan verbonden kredietrisico's.

De volgende tabel beschrijft de omvang van de securitatisatieprogramma's van de Volksbank en de toegepaste behandeling voor de berekening van de kapitaalvereisten.

Securitatisatieprogramma de Volksbank

in miljoenen euro's	2016	Kapitaal-behandeling	2015	Kapitaal-behandeling
Hermes XII	--	gecalled in 2016	1.016	securitatisatie
Hermes XVIII	682	doorkijk	752	doorkijk
Pearl 1	887	doorkijk	984	doorkijk
Pearl 2	--	gecalled 2016	528	doorkijk
Holland Homes 1	79	securitatisatie	91	securitatisatie
Holland Homes Oranje	447	doorkijk	517	doorkijk
Lowland 1	2.285	doorkijk	2.556	doorkijk
Lowland 2	1.329	doorkijk	1.464	doorkijk
Lowland 3	1.938	doorkijk	2.100	doorkijk
Totaal	7.647		10.008	

In 2016 hebben we twee transacties beëindigd: Hermes XII in maart 2016 en Pearl 2 in september 2016. In 2016 heeft de Volksbank geen nieuwe securitisiatietransacties uitgevoerd. Daarentegen was er per eind 2016 wel een securitisiatietransactie in voorbereiding; Lowland 4 welke in februari 2017 is opgezet. Lowland 1 is tegelijkertijd beëindigd en de hypotheken daaruit zijn deels opgenomen in Lowland 4.

Voor de berekening van de kapitaalvereisten nemen we van het totaal volume aan securitatisatieprogramma's (€ 7,6 miljard ultimo 2016) één programma mee als securitatisatiepositie: Holland Homes 1 (€ 79 miljoen ultimo 2016). Voor het restant van het volume kijken we naar de onderliggende individuele hypotheekleningen om de kapitaalvereisten vast te stellen. Dat is het zogenoemde 'doorkijken'. Er is sprake van een securitatisatiepositie wanneer het kredietrisico op de onderliggende hypotheken (grotendeels) is overgedragen aan de markt. Wanneer het kredietrisico niet (grotendeels) is overgedragen, kijken we door de transactie heen en worden voor het kredietrisico de hypothecaire leningen gewogen die op de balans van de bank staan.

6.2 Risico's

In het kader van de securitisatieprogramma's onderkent de Volksbank een aantal risico's, in het bijzonder kredietrisico, renterisico en liquiditeitsrisico.

Het kredietrisico uit de securitisatieprogramma's betreft de mogelijke kredietverliezen op de onderliggende woninghypotheken. De transactie Holland Homes 1 verlegt het kredietrisico grotendeels naar de investeerders in de verschillende obligatievormen die zijn uitgegeven onder dit programma. Door de uitgestelde verkoopprijs en de nettomarge in de transactie blijft een beperkt deel van het kredietrisico voor rekening van de Volksbank. Bij Hermes XVIII-, Pearl 1-, Holland Homes Oranje- en Lowland-transacties behoudt de Volksbank het kredietrisico van de onderliggende hypotheek grotendeels of geheel zelf. De onderliggende hypotheek worden in deze gevallen gewogen op basis van het interne risicomodel (AIRB).

Daarnaast kent de Volksbank een direct kredietrisico doordat er securitisatie-obligaties van transacties van derden op de balans staan.

Er is ook een tegenpartijrisico op tegenpartijen waarmee risico's in swaptransacties zijn afgedekt. Zie hiervoor de toelichting op het renterisico met een beschrijving van de achtergrond van de swaptransacties. De krediet- en tegenpartijrisico's worden in de reguliere beheersprocessen voor hypotheek, tegenpartijrisico en balansbeheer gestuurd.

De Volksbank houdt het renterisico van de door haar gesecuritiseerde woninghypotheken in het Hermes- en Pearl-programma op de balans. De SPV's hebben het renterisico van de securitisatieprogramma's met renteswaps afgedekt. De renteswaps zijn afgesloten met derde partijen. We hebben back-to-back swaps met deze derde partijen afgesloten. Het renterisico van de andere back-to-back swaps wordt meegenomen in het reguliere proces voor sturing van de balans. De Lowland- en de Holland Homes-transacties vormen een uitzondering. Voor Holland Homes hebben we geen back-to-back swaps afgesloten. In dit geval ligt het renterisico bij de swaptegenpartij. In de Lowland-transacties is geen renteswap opgenomen, maar omdat deze obligaties op onze balans staan, dragen we alsnog het renterisico.

Het liquiditeitsrisico van de eigen securitisatieposities betreft de mogelijke kasuitstromen. Dit heeft te maken met de rol van liquidity provider en de eventuele storting van cash collateral in swaptransacties. De impact op de liquiditeitspositie wordt in het reguliere proces van het liquiditeitsmanagement meegenomen. Zie de risicoparagraaf van het jaarverslag voor een toelichting op de reguliere processen voor krediet-, rente- en liquiditeitsrisico: respectievelijk secties 3.7, 3.8 en 3.9.

De risico's van posities in securitisaties van derden betreffen vooral een kredietrisico op wanbetaling op de onderliggende hypotheek. We beperken dit risico door aankoop van tranches van de hoogste senioriteit, de zogenaamde A-obligaties. Daarnaast monitoren we de investor reports van deze transacties.

6.3 Rollen

De Volksbank speelt verschillende rollen in de eigen securitisatieprogramma's. We hebben als 'originator' zelf de onderliggende woninghypotheken verstrekt. Daarnaast zijn we actief als 'arranger': we structureren de transactie en voeren onderhandelingen met de rating agencies. We coördineren samen met onze juridische adviseur de documentatie van de transactie. Als 'manager' zijn we medeverantwoordelijk voor het plaatsen van stukken bij institutionele beleggers. We werken hierbij samen met andere financiële instellingen.

De Volksbank treedt in een aantal gevallen ook (indirect) op als swaptegenpartij ten behoeve van de renterisicobeheersing van de SPV's. De SPV heeft een renteswap afgesloten met een derde partij die op haar beurt de swap een-op-een tegensluit met ons. We spelen dus geen rol als swaptegenpartij in de swaptransacties van de SPV zelf. Voor de Holland Homes-transacties hebben we geen een-op-een swaps afgesloten en daarmee ligt het renterisico niet bij de Volksbank. Het Lowland- securitisatieprogramma kent geen swaps.

We zijn als 'servicer' verantwoordelijk voor het dagelijks operationeel beheer van de onderliggende woninghypotheken. We hebben een stichting opgezet die de inning van de hoofdsom- en rentebetalingen verzorgt, de Stichting Hypotheken Incasso. De stichting zorgt voor de incasso van de verschillende hypotheekbetalingen en draagt deze bedragen over aan de betreffende SPV's.

Onze ondersteuning aan de securitisatieprogramma's reikt niet verder dan de contractuele verplichtingen. Evenmin treden we op als sponsor van een programma.

De volgende tabel geeft de rollen aan die de Volksbank in de verschillende securitisatieprogramma's speelt.

Rollen securitisatieprogramma's

Naam programma	Originator	Arranger	Manager	Servicer	Swap CP (indirect)
Hermes	x	x	x	x	x
Pearl	x	x	x	x	x
Holland Homes	x				
Lowland	x	x	x	x	

6.4 Beleid en processen

Voor het risicobeheer van de hypothecaire leningen kijken we door (behouden) securitisatieposities heen naar de onderliggende hypothecaire leningen. Het rente- en het liquiditeitsrisico van deze hypotheek vallen onder het reguliere proces voor balansbeheer. Zie hiervoor ook paragraaf 4.2 van dit rapport, waarin we het renterisico buiten het handelsboek toelichten.

Het kredietrisico is opgenomen in het reguliere proces voor bewaking van hypothecaire leningen. Dit proces maakt geen onderscheid naar geplaatste of behouden securitisatieposities. We voeren daarom geen afzonderlijk beleid om de risico's met betrekking tot (behouden) securitisatieposities af te dekken.

De Volksbank Financial Markets voert het operationeel beheer van de behouden (niet verkochte) of ingekochte securitisatieposities uit. Zij doet dit binnen het door de Directie gestelde mandaat.

De belangen in securitisatieposities van derden zijn onderdeel van de beleggingen van de Volksbank. De Volksbank Financial Markets heeft binnen de aan haar gedelegeerde bevoegdheden de ruimte om posities in te nemen en stuurt de risico's van deze beleggingen.

6.5 Securitatie exposures

De gesecuritiseerde leningen zijn verkocht aan de SPV op nominale waarde met daarboven een uitgestelde verkoopprijs. De uitgestelde verkoopprijs houdt in dat we een claim houden op de SPV. Deze claim komt deels gedurende de looptijd tot uitkering en deels op het moment dat de securisatietransactie volledig is afgewikkeld.

Onder de obligaties die de SPV uitgeeft, zitten zogenaamde junior obligaties (vaak de E-obligaties). Dit zijn obligaties met een hoog risico en rendement. De junior obligaties vormen na de nettomarge in de transacties de tweede verliespositie. De junior obligaties van de securitisatieprogramma's zijn in een aantal gevallen niet bij beleggers geplaatst. De Volksbank houdt de junior obligaties van het Hermes XVIII- en het Lowland-programma op haar eigen boek. Stresstests hebben aangetoond dat de Volksbank kredietrisico loopt als gevolg van de uitgestelde verkoopprijs en de junior obligaties. De som van de uitgestelde verkoopprijzen van alle actieve securitisatieprogramma's bedroeg ultimo 2016 nihil (2015: € 9 miljoen) inclusief kredietvoorzieningen.

Er bestaat een volgorde waarin obligaties en de uitgestelde verkoopprijs worden aangesproken bij kredietverliezen: verliezen komen eerst ten laste van de nettomarge, vervolgens van de uitgestelde verkoopprijs en daarna van de junior obligaties. Mocht dit onvoldoende zijn om de verliezen te dekken, worden volgtijdelijk de mezzanine (D- tot en met B-obligaties) tot en met de senior obligaties (A-obligaties) aangesproken.

In de opzet van het securitisatieprogramma is een bepaalde verwachting voor het vervroegde aflossingsgedrag op de hypotheek verondersteld. Wanneer blijkt dat de werkelijke vervroegde aflossingen hoger zijn, zullen de obligaties sneller aflossen. De aflossingen vinden eerst plaats op de A-obligatie en vervolgens op de B-, C- en navolgende obligaties.

De securisatietransacties die de Volksbank sinds 2001 op de markt heeft gebracht, kennen een zogenaamde 'call + step-up'- structuur. Dit houdt in dat de SPV het recht heeft de uitgegeven obligaties, op een bepaalde calldatum, voortijdig af te lossen. Bovendien zal de rentevergoeding op de obligaties vanaf die calldatum, worden verhoogd (step-up). De step-up geeft een economische prikkel om de obligaties af te lossen. Alle obligaties met een dergelijke calldatum in 2016 zijn afgelost.

De Holland Homes 1 transactie kent een iets andere structuur met een zogenaamde 'put'. De put geeft beleggers de optie om de obligaties te koop aan te bieden aan de SPV op de zogenoemde put-datum.

We hebben verschillende achtergestelde obligaties op het boek die onder het Pearl-programma zijn uitgegeven. Aangezien Pearl 1 een financieringstransactie betreft, hebben we de achtergestelde stukken niet verkocht. Tevens houdt de Volksbank obligaties van Hermes XVIII op eigen boek. Deze zijn ingekocht in het kader van marktonderhoud

voor de securitisatieprogramma's. De Lowland-transacties zijn opgezet voor liquiditeitsdoeleinden en kunnen indien gewenst bij beleggers worden geplaatst.

Hierna volgt een cijfermatige toelichting op de exposures. Dit betreffen exposures in het bankboek; de Volksbank houdt geen securitisatieposities in de handelsportefeuille aan.

Uitstaande bedragen aan gesecuritiseerde exposure 2016

in miljoenen euro's	Traditioneel		Synthetisch	
	Originator ¹	Investeerder	Originator	Investeerder
Obligaties	79	51	--	--
Totaal	79	51	--	--

1 Cijfers in 'Originator' posities hebben betrekking op de securitisatieprogramma Holland Homes 1.

Uitstaande bedragen aan gesecuritiseerde exposure 2015

in miljoenen euro's	Traditioneel		Synthetisch	
	Originator ¹	Investeerder	Originator	Investeerder
Obligaties	1.108	179	--	--
Totaal	1.108	179	--	--

1 Cijfers in 'Originator' posities hebben betrekking op de securitisatieprogramma's Hermes XII en Holland Homes 1.

De bovenstaande tabellen tonen de uitstaande nominale waarden van de eigen securitisatieprogramma's plus de investeringsposities in securitisaties van derden. De afname van de eigen securitisatieprogramma's is het gevolg van reguliere aflossingen in de programma's en het beëindigen van Hermes XII en Pearl 2-transacties.

De onderstaande tabellen laten de samenstelling van de programma's zien naar type obligatie, en welk deel daarvan als eigen positie wordt aangehouden.

Securitiatieprogramma's voor kapitalisatiebehandeling 2016

in miljoenen euro's ¹	Huidige omvang programma	Eigen positie ultimo 2016 ²
A-obligaties	64	--
B-obligaties	16	--
C-obligaties	--	--
D-obligaties	--	--
E-obligaties	--	--
Totaal	79	--

1 Cijfers hebben betrekking op de securitisatieprogramma Holland Homes 1.

2 De eigen positie bestaat uit ongeplaatste en ingekochte stukken.

Securitiatieprogramma's voor kapitalisatiebehandeling 2015

in miljoenen euro's ¹	Huidige omvang programma	Eigen positie ultimo 2016 ²
A-obligaties	988	402
B-obligaties	55	28
C-obligaties	37	4
D-obligaties	29	7
E-obligaties	--	--
Totaal	1.109	441

1 Cijfers hebben betrekking op de securitisatieprogramma's Hermes XII en Holland Homes 1.

2 De eigen positie bestaat uit ongeplaatste en ingekochte stukken.

Uitstaande bedragen aan gesecuritiseerde en afgewaardeerde exposure 2016

in miljoenen euro's	Afgewaardeerd/vervallen		Verliezen	
	Originator	Investeerder	Originator	Investeerder
Obligaties	--	--	--	--
Totaal	--	--	--	--

Uitstaande bedragen aan gesecuritiseerde en afgewaarde exposure 2015

in miljoenen euro's	Afgewaardeerd/vervallen		Verliezen	
	Originator ¹	Investeerder	Originator	Investeerder
Obligaties	7	--	--	--
Totaal	7	--	--	--

¹ Cijfers in 'Originator' posities hebben betrekking op de securitisatieprogramma's Hermes XII en Holland Homes 1.

De bovenstaande tabellen beschrijven de uitstaande nominale waarden van gesecuritiseerde leningen die zijn afgewaardeerd/vervallen, of waar verliezen zijn gerealiseerd.

Als gevolg van de beëindiging van de Hermes XII securitisatie per eind 2016 resteert er geen uitstaande exposure meer.

Positie en kapitaalbeslag van aangehouden of aangekochte securitisatieposities per risicowegingsbandbreedte

in miljoenen euro's	Omvang RWA		Kapitaalbeslag	
	2016	2015	2016	2015
<= 10%	4	49	--	4
> 10% <= 20%	--	--	--	--
> 20% <= 50%	--	1	--	--
> 50% <= 100%	--	--	--	--
> 100% <= 650%	--	30	--	2
> 650% < 1.250%	--	--	--	--
1.250%	--	--	--	--
Totaal	4	80	--	6

Bovenstaande tabel geeft een overzicht van de opbouw van de risicoklassen binnen de securitisatieprogramma's. De genoemde percentages zijn de risicogewichten. Een lager risicogewicht wijst op een klasse met een laag risico.

6.6 Berekening Risk Weighted Exposure

Bij securitisaties waarop wordt doorgekeken hanteren we de AIRB-benadering om de risicogewogen exposure te berekenen. Hierin worden de onderliggende hypotheekleningen beoordeeld met een intern ratingmodel. Dit betreft de Hermes XVIII-, Pearl-, Holland Homes Oranje- en Lowland-transacties.

We passen de zogenoemde Rating Based Approach (RBA) toe voor de posities in securitisaties van derden waarin is geïnvesteerd. Onder de RBA geldt dat de risicogewogen activa worden bepaald door het nominale bedrag van de exposure te vermenigvuldigen met een risicogewicht. De risicogewichten zijn afhankelijk van de externe rating en de senioriteit van de positie. We houden in de Holland Homes 1 transactie geen positie op de balans aan, de risicogewogen exposure is daarom gelijk aan nul.

6.7 Accounting beleid voor securitisaties

We hebben geen apart leningenboek met leningen die nog kunnen worden gesecuritiseerd. Per securisatietransactie wordt de selectie van te securitiseren leningen gemaakt uit de totale pool van daarvoor in aanmerking komende leningen. Mede daarom kennen we geen afwijkende waarderingsgrondslag of rubricering voor leningen die in aanmerking kunnen komen voor toekomstige securisatietransacties.

In de door ons geïnitieerde securisatietransacties hebben we de onderliggende leningen tegen nominale waarde overgedragen aan afzonderlijke SPV's. Ons economisch belang in de SPV's komt op verschillende manieren tot uitdrukking. In de eerste plaats hebben we bij de meeste SPV's in meer of mindere mate een directe positie in de door de SPV uitgegeven obligaties. De omvang van deze posities verschilt per securisatieprogramma en kan binnen de verschillende programma's ook per SPV afwijken. Daarnaast hebben we bij de securitisaties recht op een uitgestelde verkoopprijs die pas wordt gerealiseerd bij positieve resultaten van de SPV gedurende de transactie. Uit deze economische verbondenheid en in combinatie met de overige criteria uit IFRS blijkt dat de Volksbank moet worden aangemerkt als de entiteit met overheersende zeggenschap over de SPV's. Derhalve consolideren we de SPV's volledig mee in onze geconsolideerde jaarrekening.

In de geconsolideerde balans van de Volksbank beperken de securisatieposities van door ons geïnitieerde securitisaties zich tot de geldsaldi van de SPV's en de door de SPV's afgesloten derivatentransacties met externe partijen. Deze securisatieposities staan in de balans gewaardeerd tegen respectievelijk geamortiseerde kostprijs en

reële waarde. In de geconsolideerde balans staan ook securitisatieposities waarin we investeerder zijn. Dit betreffen posities in door deze SPV's uitgegeven obligaties. Deze obligaties zijn als onderdeel van de beleggingen geclassificeerd als 'available for sale' en staan gewaardeerd tegen reële waarde, waarbij waardeveranderingen direct worden verwerkt in het eigen vermogen.

6.8 Rating agencies

De Volksbank heeft credit ratings verkregen op haar woninghypotheeksecuritisaties van de belangrijkste credit rating agencies. Onderstaande tabel geeft aan welke credit rating de rating agencies hebben afgegeven op de securitisatieprogramma's die eind 2016 actief waren.

Credit ratings securitisatieprogramma's

Naam programma	Moody's	Fitch
Hermes XVIII	x	x
Pearl 1	x	x
Holland Homes 1	x	x
Holland Homes Oranje	x	x
Lowlands 1	x	x
Lowlands 2	x	x
Lowlands 3	x	x

7 Operationeel risico

KAPITAALVEREISTEN [EDTF 14](#)

De kapitaalvereisten voor niet-financiële risico's berekent de Volksbank volgens de gestandaardiseerde benadering, waarbij alle activiteiten zijn onderverdeeld in acht gestandaardiseerde 'business lines': corporate finance, trading & sales, retail banking, commercial banking, payment & settlement, agency services, vermogensbeheer en retail brokerage. Ultimo 2016 bedroegen de Pillar 1-kapitaalvereisten € 134 miljoen voor de operationele risico's (ultimo 2015 € 136 miljoen).

De totale kapitaalvereiste voor niet-financiële risico's wordt berekend als de som van de kapitaalvereisten voor elk van de business lines. Het totale kapitaal wordt berekend als het 3-jaarsgemiddelde van de som van de wettelijke kapitaalkosten over elk van de divisies. De kapitaalvereiste voor elke 'business line' is gelijk aan de beta-coëfficiënt vermenigvuldigd met het bruto-inkomen. De beta coëfficiënten verschillen tussen business lines en zijn 12, 15 of 18%. De op jaarbasis berekende kapitaalvereiste vormt input voor het Internal Capital Adequacy Assessment proces (ICAAP).

De Volksbank beheert haar niet-financiële risico's door het plannen, uitvoeren, monitoren en verbeteren van activiteiten die tot doel hebben:

- voorspelbare prestaties te realiseren;
- de Volksbank te beschermen tegen onvoorziene verliezen;
- voldoende zekerheid over de betrouwbaarheid van informatie te bieden, zodat (strategische) doelstellingen kunnen worden gerealiseerd.

Bij de uitvoering van de Corporate Governance Code, heeft de Volksbank gekozen om zoveel mogelijk synergie tussen de risicobeheervereisten van deze code en de naleving van de vereisten van CRD IV te realiseren.

8 Remuneratie

Voor het Pillar 3-remuneratierapport verwijzen we naar de website van de Volksbank N.V., www.devолksbank.nl.

9 Country by country reporting

Op basis van artikel 89.1 van CRD IV wordt een financiële instelling verplicht om inzicht te geven in welke lidstaten en derde landen deze actief is. De Volksbank ontplooit geen activiteiten in het buitenland en heeft geen dochterondernemingen in het buitenland. Al haar activiteiten vinden in Nederland plaats.

Naam	De Volksbank N.V.
Aard van de activiteiten	Kredietinstelling
Geografische locatie	Nederland
Omzet	€ 1.007 miljoen
Aantal fte op voltijdsbasis	3.354
Winst voor belastingen	€ 432 miljoen
Belasting op winst	€ 103 miljoen
Ontvangen overheidssubsidies	n.v.t.